

ISSN 1512-6609

Glasnik

Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

5-6

Sarajevo

maj-juni 2014.

VOL. LXXVI • Str. 427-632

U ovom broju pišu:

Ismail Čehić • Halil Mehtić • Dževad Šošić • Almir Fatić • Elvir Duranović • Rusmir Mahmutćehajić • Ibrahim Šabić • Muamer Ćatić • Nusret Kujraković • Azmir Jusufi • Arifa Isaković • Tevfik el-Sejf

| Sadržaj

Hutba

433 - 444 Hfz. Ismail Čehić • Hifz i motivacija za učenje

Islamske teme

445 - 454 Prof. dr. hfz. Halil Mehtić • Važnost odgoja u islamskom učenju

455 - 466 Hfz. dr. Dževad Šošić • Kur'anski edeb - principi ophođenja prema Kur'anu

Aktuelne teme

467 - 474 Dr. Almir Fatić • Na putu sunneta i džema'ata

475 - 484 Dr. sci. Elvir Duranović • Neke negativne posljedice narodnog vjerovanja u svetost Ajvaz-dedine stijene

Izazovi vremena

485 - 496 Rusmir Mahmutćehajić • Porečena srijeda (nastavak iz prošlog broja)

Pogledi

497 - 504 Ibrahim Šabić • Osnove islamskog društvenog sistema

505 - 512 Muamer Ćatić • Humanost i univerzalnost islamske civilizacije

Kulturna baština

- 513 - 522 Nusret Kujraković • Nacionalni spomenici Bosne i Hercegovine u Gradačcu (nastavak iz prošlog broja)
- 523 - 538 Azmir Jusufi • Kulturno-obrazovni utjecaj Osmanlija u Prizrenu

Studije

- 539 - 550 Mr. sci. Arifa Isaković • Provođenje devširme u Bosni za vrijeme osmanske vladavine

Pozajmljeni stubci

- 551 - 566 Tefvik el-Sejf • Odnos vjere i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji i uloga vehabijuskog pokreta u vlasti (nastavak iz prošlog broja)

Službeni dio

- 567 - 624 Aktivnosti Rijaseta
- 625 - 630 Dekreti

٦-٥

سرايفو

مايو - يونيو عام ٢٠١٤

السنة ٠٧٦ الصفحات ٤٢٧ - ٦٣٢

البلاغ

مجلة المشيخة الإسلامية
في البوسنة والهرسك

فهرست

خطب الجمعة

٤٣٣ - ٤٤٤ الحافظ إسماعيل تشيهيتش : حفظ القرآن الكريم ودوافع تحفيظه

موضوعات إسلامية

٤٤٤ - ٤٥٤ د. الحافظ خليل مهيتش : أهمية التربية في العقيدة الإسلامية

٤٥٥ - ٤٦٦ د. الحافظ جواد شوشيتش : آداب التعامل مع القرآن الكريم

موضوعات راهنة

٤٦٧ - ٤٧٤ د. ألمير فاتيتش : في طريق السنة والجماعة

٤٧٥ - ٤٨٤ د. الحافظ ألوير دورانوفيتش : بعض نتائج سلبية لاعتقاد العامة البوشناقية بقداسة

صخرة أيفاز ددة

تحديات الزمان

٤٨٥ - ٤٩٦ رسمير ماهموت تشهايتش : الإربعاء المنفي (تممة من العدد السابق)

النظرات

٤٩٧ - ٥٠٤ إبراهيم شايتش : أسس النظام الاجتماعي الإسلامي

٥٠٥ - ٥١٢ معمر تشاتيتش : إنسانية الحضارة الإسلامية وعموميتها

تراث ثقافي

٥١٣ - ٥٢٢ نصرت كويراكوفيتش : الإنصاب التذكارية الإهلية لبوسنة والهرسك في مدينة غراداتشاتس (تتمة)

٥٢٣ - ٥٢٨ أزمير يوسفى : التأثير الثقافي التعليمي للعثمانيين في بريزرن

دراسات

٥٣٩ - ٥٥٠ م. عارفة إيساكوفيتش : إجراء الدوشرمة (خطف الأطفال) في البوسنة والهرسك في أثناء الحكم العثماني

مقتطفات

٥٥١ - ٥٦٦ توفيق السيف : علاقات الدين والدولة في المملكة العربية السعودية ودور الحركة الوهابية في السلطة (تتمة)

رسميات

٥٦٧ - ٦٢٤ نشاطات المشيخة الإسلامية

٦٢٥ - ٦٣٠ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

| Contents

Khutba

433 - 444 Hfz. Ismail Cehic • Hifz and Motivation for Learning

Islamic Themes

445 - 454 Prof. Dr. Hfz. Halil Mehtic • The Importance of Upbringing
in Islamic Teachings

455 - 466 Hfz. Dr. Dzevad Susic • Qur'anic Edeb (Behavior)
– Principles of Treatment of the Qur'an

Current Themes

467 - 474 Dr. Almir Fatic • On the Path of Sunna and Jama'a

475 - 484 Dr. Hfz. Elvir Duranovic • Some Consequences of a Belief in the
Sanctity of the Ajvaz-Dedo's Rock

Challenges Of Time

485 - 496 Rusmir Mahmutcehajic • The Denied Wednesday
(continued from the last issue)

Reviews

- 497 - 504 Ibrahim Sabic • Basics of Islamic Social System
505 - 512 Muamer Catic • Humanity and Universality of Islamic Civilization

Cultural Heritage

- 513 - 522 Nusret Kujrakovic • National Monuments of Bosnia-Herzegovina in Gradacac (continued from the last issue)
523 - 538 Azmir Jusufi • Ottomans' Cultural-Educational Influence in Prizren

Studies

- 539 - 550 Mr. Sci. Arifa Isaković • Conducting Devshirm in Bosnia During the Ottoman Rule

Lent Columns

- 551 - 566 Tevfik-ef. Sejf • The Relationship of Religion and State in the Kingdom of Saudi Arabia and the Role of the Wahhabi Movement in Government (continued from last issue)

Official Part

- 567 - 624 Activities of the Riyasat
625 - 630 Decrees

Hifz i motivacija za učenje

Hfz. Ismail Čehić

svršenik Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu
cehic2010live.com

Kur'an je nestvoreni i vječni Allahov govor, objavljen preko meleka Džibrila, a.s., Muhammedu, a.s., kako bi ga on dostavio i objasnio ljudima. Kur'anski sadržaj obiluje porukama, poukama, savjetima, naredbama i zabranama, koji imaju za cilj uputu čovječanstva. Uzvišeni Allah u časnom Kur'anu kaže:

Elif Lam Mim. Ova Knjiga, u koju nema nikakve sumnje, uputstvo je svima onima koji se budu Allaha bojali.'

Ibn Abbas kaže: „Kur'an je povjerenik za svaku knjigu prije njega objavljenu.“²

Pored toga što iz Kur'ana crpimo svakodnevne smjernice za ispravno djelovanje, što je primarni cilj Objave, i u samom čitanju (recitiranju) kur'anskog teksta nalazimo smiraj i duhovno uzdizanje. Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao:

„Onome ko od vjernika otkloni neku ovosvjetsku nevolju, Allah, dž.š., će otkloniti jednu nevolju na Sudnjem danu. Onome ko olakša nekome ko je u poteškoćama, Allah, dž.š., će olakšati i na ovom i na onom svijet-

¹ El-Bekare, 1-2.

² Muhammed b. Ismail el-Buhari, *Sahihu-l-Buhari*, preveli: dr. Muharem Štulanović (i dr.), Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2011, tom III, str. 953.

tu. Onome ko sakrije mahanu jednog muslimana, Allah, dž.š., će sakriti njegove mahane i na ovom i na onom svijetu. Allah, dž.š., pomaže Svoje robu sve dok rob pomaže svome bratu muslimanu. Onome ko krene putem kojim se stječe nauka, Allah, dž.š., će olakšati put do Dženneta. Kad god se u jednoj od Allahovih, dž.š., kuća okupe ljudi s namjerom da uče Kur'an i da ga međusobno proučavaju, Allah, dž.š., će na njih spustiti smirenost, obaviti će ih Allahova, dž.š., milost, okružiti će ih meleci, i Allah, dž.š., će ih spomenuti kod onih koji su kod Njega. Čija djela ne budu dobra, neće mu pomoći njegovo porijeklo.³

Pored duhovnog zadovoljstva i društva časnih meleka, učaj Kur'ana svojim učenjem stječe veliki sevab.

Abdullah ibn Mes'ud, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao:

„Onome ko prouči jedan harf iz Kur'ana, bit će upisano jedno dobro djelo, a svako dobro djelo bit će deseterostruko nagrađeno. Ne kažem da je Elif Lam Mim jedan harf, nego je Elif harf, Lam je harf, Mim je harf.“⁴

Budući da je Kur'an Allahov govor, odnos prema Allahu, dž.š., definiran je odnosom prema Kur'anu, a.š.

Istinskom vjerniku učenje Kur'ana ne može dosaditi niti se može zasititi njegovog učenja, za razliku od ostalih knjiga koje nakon čitanja postaju manje zanimljive. Upravo u tome se ogleda jedna od nadnaravnosti Allahove objave. Vođeni tim osjećajem, od prvih dana Objave, muslimani su učili i pamtili kur'anski tekst djelimično ili u cijelosti. Muhammed, a.s., je pamtió ono što bi mu melek Džibril, a.s., donosio i ne bi zaboravljao, a potom bi to prenosio na druge koji su sa oduševljenjem slušali i srčano prihvatili Allahov govor.

Hifz - učenje Kur'ana napamet

Pod terminom *hifz* misli se na proces memoriranja kur'anskog teksta u cijelosti ili nekog njegovog dijela. *Hifz* jezički znači: čuvanje, zaštita, pamćenje, memoriranje, zadržavanje, obustavljanje, konzerviranje, oprez, pridržavanje, očuvanje, održanje.⁵

3. Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*, Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Madže i Ahmed.

4. Hadis bilježi Tirmizi, i vjerodostojan je, hasen sahih.

5. Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, Sarajevo, 2004., korijen ح ف ض, str. 311.

Uzvišeni Allah kaže u časnom Kur'anu:

*A Mi smo Kur'an učinili dostupnim za učenje napamet i pouku, pa ima li ikoga ko bi pouku primio?**⁶

Mudrost olakšanog pamćenja Kur'ana leži u činjenici da će kur'anski tekst ostati originalan i neizmijenjen do Sudnjeg dana, što nije bio slučaj sa ranijim Objavama. Allah, dž.š., garantira da će bdjeti nad Kur'anom i čuvati ga od bilo kakvih promjena pa u suri Hidžr kaže:

*Mi, uistinu, Kur'an objavljujemo i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti!*⁷

Uzvišeni Allah čuva Kur'an preko odabranih ljudi - *hafiza Kur'ana*. Riječ *hafiz* dolazi od arapskog glagola حَفَظَ - يَحْفَظُ (*hafeza-jahfezu*), što znači: (sa)čuvati, paziti, bdjeti nad, motriti na, brinuti se o, zaštititi.⁸

Osoba koja u cijelosti nauči Kur'an napamet zove se *Hafizu-l-Kur'ani-l-kerim* (Čuvar časnog Kur'ana), a *hafiz* jezički znači: onaj koji čuva, pamti, čuvar.⁹

Na osnovu navedenoga uviđamo kolika je Allahova, dž.š., milost prema sićušnom čovjeku kada mu je dozvolio i počastio ga time da u svome srcu nosi svjetlo Njegovog govora. Da Allah, dž.š., nije ojačao srca vjernika, oni ga ne bi mogli učiti niti razumjeti njegova značenja niti bi se mogli na ispravan način odnositi prema njemu. Allah, dž.š., rekao je: *Da ovaj Kur'an kakvom brdu objavimo, ti bi vidio kako je strahopoštovanja puno i kako bi se od straha pred Allahom raspalo.*¹⁰ Zar se snaga ljudskih srca može usporediti sa stamenošću visokih brda? Ali, Allah, dž.š., iz Svoje milosti i dobrote ojačao je srca vjernika i pomogao im da u njima ponesu svjetlo Kur'ana.¹¹

Kako smo već naveli, Muhammed a.s., je perfektно pamtió ono što mu je Džibril, a.s., donosio, pa je on ujedno bio i prvi hafiz Kur'ana a melek je bio njegov *muhaffiz* (mentor).

Mesruk prenosi od Aiše, r.a., a ona od Fatime, r.a., da je rekla: „Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, tajno mi je rekao: 'Džibril me je pre-

6. El-Kamer, 40.

7. Hidžr, 9.

8. Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik...*, str. 311.

9. Ibid.

10. El-Hašr, 21.

11. Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, *Tefsir - Sveobuhvatni tumač kur'anskih poruka*, preveli: hfz. Zijad Dervić i Fahrudin Smailović, Bookline, Sarajevo, 2013, tom I, str. 38.

slušavao Kur'an svake godine, a ove me je godine preslušavao dva puta. Po tome vidim da mi se približio kraj!"¹²

Lanac hifza počinje od Uzvišenog Stvoritelja svih svjetova, Allaha, dž.š., Koji je Svome govoru putem meleka Džibrila, a.s., podučavao Muhammeda, a.s., a on ostale ljude koji su svoje znanje prenosili na druge i tako do danas.

Navedena silsila učenja hifza je dovoljan pokazatelj kolika je veličina učenja Kur'ana napamet.

Institucija hifza, dakle, datira od Poslanikovog, a.s., vremena, a najistaknutiji ashabi koji su bili poznati po dobrom pamćenju Kur'ana, njegovom razumijevanju i poznavanju različitih načina njegova učenja bili su Abdullah b. Mes'ud, Salim b. Ma'kal, Mu'az b. Džebel i Ubejj b. Ka'b.

Salim je poginuo u poznatoj Bici na Jemami, kada je poginulo sedamdeset hafiza Kur'ana, što je bio jedan od glavnih faktora za projekat kodifikacije Mushafa.

Kako se postaje hafiz Kur'ana?

Poslanik, a.s., je rekao: „Nije dopuštena zavidnost izuzev u dva slučaja: čovjeku kome je Allah podario Kur'an, pa on provodi noći učeći ga (i postupajući po njemu), i čovjeku kome je Allah podario veliki imetak pa ga on danonoćno udjeljuje.“¹³

Osoba koja želi naučiti Kur'an napamet i ponijeti časno zvanje hafizu-l-Kur'an, prije svega treba imati ispravan nijet. Ispravan nijet podrazumijeva učenje hifza iz ljubavi prema Allahu, dž.š., a samim time i prema Njegovom govoru te sprovođenje kur'anskog sadržaja u praksu. Hafiz Kur'ana bi najviše od svih trebao biti oličenje Kur'ana, jer ga on nosi u svojim prsima, a jezikom izgovara. On poznaje kur'anske naredbe koje treba izvršavati i zabranjena djela kojih se treba kloniti.¹⁴

Hifz nije ispravan ukoliko se uči radi ovosvjetske slave i samopromocije.

12. Muhammed b. Ismail el-Buhari, *Sahihu-l-Buhari...*, str. 966.

13. Ibid, str. 980.

14. Ibrahim b. Sulejman el-Humejl, *Takvimu tea'llumi hifzi-l-Kur'ani-l-kerimi ve ta'limihi*, Rijad, bez godine izdanja, str. 94.

Allah, dž.š., kaže: *Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen, neka čini dobra djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga.*¹⁵

Poslanik, a.s., govoreći o stjecanju znanja je rekao: „Ko bude stjecao znanje radi nečeg drugog, a ne u ime Allaha, dž.š., i Njegova zadovoljstva, sam sebi priprema mjesto u Džehennemu.“¹⁶

Kada se insan odluči za hifz, treba učiniti dovu Allahu, dž.š., za olakšanje i milost. Ukoliko je nekome otežano pamćenje Kur’ana, prije svega treba preispitati srčano stanje i u kolikoj mjeri čini grijeha. Srce zaokupljeno ovim svijetom i brigama o dunjalučkim dobrima nema kapacitet da ponese svjetlo Kur’ana, a uprošteno memoriranje bez shvatanja i promišljanja nema svrhu. Srčano stanje je ključni faktor uspjeha ili neuspjeha u hifzu, a taj uspjeh podrazumijeva ne samo pamćenje teksta nego i sprovođenje u praksu, jer srce je centar ljudskog shvatanja i djelovanja. Uzvišeni Allah kaže: *Zašto oni po svijetu ne putuju pa da srca njihova shvate ono što trebaju shvatiti i da uši njihove čuju ono što trebaju čuti, ali oči nisu slijepa, već srca u grudima.*¹⁷

Na osnovu navedenoga možemo zaključiti da osoba koja želi postati hafiz Kur’ana ne može živjeti kao većina ljudi, u pretjeranoj brizi za ovim svijetom i učestalo griješeći.

Nakon ispunjenja ovih duhovnih uvjeta, kandidat za hifz bira adekvatnog muhaffiza (mentora), a najbolje je da i mentor bude hafiz (mada nije obavezno) jer će ga on najbolje provesti kroz proces hifza budući da je i sam to prošao. Mentor je osoba koja svakodnevno bdije nad kandidatom i preslušava njegovo učenje, ali i odgaja učenika kroz učenje hifza. Naime, Kur’an obiluje uputama koje osoba koja uči hifz treba što više primjenjivati u praksi. Također, uloga muhaffiza je da bude potpora svome učeniku u poteškoćama sa hifzom, ali i drugim životnim problemima koji bi mogli utjecati na napredovanje u memoriranju

---

15. El-Kehf, 110.

16. Hadis bilježi Ibn Madže i slab je, daif, a u hadisu koji bilježe Tirmizi i Ibn Madže stoji: Ko bude tražio znanje da bi se s učenicima poredio, nezalica obmanjivao ili lica ljudi prema sebi okretao, Allah će ga uvesti u vatru. Ovaj hadis je dobar, *hasen*.

17. El-Hadždž, 46.

kur'anskog teksta. Na taj način nastaje posebna duhovna veza na relaciji učitelj-učenik, koja ostaje do kraja ljudskog života.

Metode učenja hifza

Postoje različite metode učenja hifza. Kur'an se može memorirati redom, od prve do posljednje sure. Također se može učiti poznatom metodom krugova na način da kandidat nauči zadnju stranicu prvog džuza, potom zadnju stranicu drugog džuza, potom zadnju stranicu trećeg džuza i tako do tridesetog džuza. Prvi krug biva kompletiran kada učenik nauči posljednju stranicu svakog džuza, što iznosi trideset stranica. Drugi krug se uči na isti način, s tim da se uči predzadnja stranica iz džuza, a posljednja obavezno ponavlja. I tako se ide do prve stranice iz džuza, tj., do dvadesetog kruga. Nakon dvadeset krugova hifz je kompletiran i kandidat pred mentorom utvrđuje naučeno gradivo od prvog do posljednjeg džuza i više puta ukoliko je potrebno. Najbolja metoda je iskren nijjet i ljubav prema Allahu i Njegovom govoru, a kandidat će lahko prepoznati način učenja koji mu najbolje odgovara, bila to metoda učenja redom, po krugovima ili neka druga.

Svjedodžba o završenom hifzu

Kada kandidat kompletira učenje hifza pred muhaffizom koji je hafiz Kur'ana, on mu (ukoliko posjeduje idžazetnamu) uručuje diplomu - potvrdu da je naučio Kur'an. Pripovijeda se da je Ebu Abdurrahman es-Sulemi običavao, kad bi neko pred njim naučio Kur'an napamet, staviti mu ruku na glavu i reći: „Boj se Allaha! Ne znam da iko može biti bolji od tebe ako budeš radio po onome što si naučio.“¹⁸ U Bosni i Hercegovini je praksa da kandidat nakon završetka hifza pred mentorom polaže ispit pred komisijom Rijasetu Islamske zajednice na način da prouči čitav Kur'an pred članovima komisije za minimalno petnaest dana, učeći dva džuza dnevno, što ukazuje na ozbiljnost i posvećenost praksi učenja Kur'ana napamet na našim prostorima. Običaj je da se, nakon polaganja hifza pred komisijom, upriliči svečana hafiska dova, tj. svečanost na

---

¹⁸. Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, *Tefsir...*, str. 40.

kojoj se novom hafizu zvanično uručuje diploma u hifzu, nakon čega dotični postaje legalni i legitimni nosilac časnog zvanja hafizu-l-Kur'an

Motivacija za učenjem hifza

Biti hafiz Kur'ana predstavlja veliku odgovornost, ali i najveću čast na oba svijeta. Od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, prenosi se da je Poslanik, a.s., rekao: "Plemići moga ummeta su hafizi i oni što noću u namazu bdiju."¹⁹ Ovaj hadis Poslanika, a.s., je osnovna motivacija za učenje hifza. Također, treba imati u vidu i ostale prednosti hafiza kod Uzvišenog Stvoritelja, koje mogu biti dodatna motivacija osobi koja uči hifz, kao što su nagrade onome ko se bude družio s Njegovom Knjigom, potom blagodati koje hifz nosi sa sobom, počasti hafiza na Sudnjem danu kao i nagrada za njegove roditelje. U nastavku ćemo predstaviti osnovne motivacijske faktore za učenje hifza.

Biti svjestan nagrade koja čeka hafiza Kur'ana

Ko god nauči napamet Kur'an i sprovede ga u praksu, Allah će ga obilato nagraditi. Shodno naučenom iz Kur'ana, pripast će mu tolika deredža u Džennetu. Uzvišeni Allah je milostiv i On nagrađuje shodno učinjenom i uloženom trudu, a za učenje Kur'ana dobija se posebna nagrada. Abdullah ibn 'Amr prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: „Reći će se hafizu Kur'ana: 'Uči i uzdiži se. Uči onako kako si ga učio na dunjaluku. Tvoja deredža će biti kod zadnjeg ajeta kojeg proučiš.’“²⁰

Vrijednost Allahovog govora spram ostalog govora je kao i vrijednost Allaha, dž.š., spram stvorenja. U hadisi-kudsijju kojeg bilježe Tirmizi, Ebu Nuajm i Munziri, Allah, dž.š., kaže: *Koga učenje Kur'ana i spominjanje Moga imena zaokupe od upućivanja dove, Ja ću mu dati najbolje što dajem onima koji Me mole.*²¹

19. Hadis bilježi Taberani, i daif je, slabe vjerodostojnosti.

20. Hadis bilježe Tirmizi, Ahmed i Nesai u djelu *Sunenu-l-kubra*, i sahih je, vjerodostojan.

21. Hadis je u osnovi slab, daif, ali zbog brojnosti predanja je na stepenu dobrog hadisa, hasen.

Blagodati hifza

Aiša, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: „Vješt učač Kur’ana je u društvu časnih, čestitih meleka pisara, a onaj koji ga uči zastajkujući (zamuckujuć) zato što mu je to naporno, imat će dvostruku nagradu.“²²

Nebrojene su blagodati kojima je počastvovan hafiz Kur’ana, a navest ćemo samo neke. Hafiz Kur’ana je počastvovan time što može obavljati razne ibadete, uključujući i noćni namaz, s lakoćom, tj. da na namazu uči duže.

Abdullah b. ‘Amr, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: „Ko na noćnom namazu prouči deset ajeta, neće biti upisan među nemarne. Ko prouči stotinu ajeta, bit će svrstan među robove koji Mu se stalno obraćaju, a ko prouči hiljadu ajeta, bit će među onima koje obilata nagrada čeka.“²³

Budući da poznaje ono što uči, hafiz u namazu može osjetiti mnogo više emocija, zbog različitih tema (govor o Džennetu, Džehennemu, nagradi i kazni, ljubavi prema Allahu, dž.š., itd.) sadržanih u Kur’anu, nego što to može onaj koji nije hafiz. Osoba koja zna Kur’an napamet može ga učiti u bilo koje doba na svakom dozvoljenom mjestu i time pojačati svoj ibadet. Time biva u stalnom ibadetu i razmišljanju o kur’anskim porukama, za što slijedi nagrada kod Gospodara. U trenutku učenja Kur’ana u bilo kojem dobu na svakom dozvoljenom mjestu u društvu je časnih meleka koji slušaju učenje Kur’ana. Lakše je hafizu Kur’ana da se prema različitim životnim situacijama odnosi u skladu sa Kur’anom, nego onome ko to nije. Te blagodati se očituju i na ahiretu. Darimi bilježi da je Vehb ez-Zimari rekao: „Kome Allah, dž.š., omogući da nauči Kur’an napamet, pa ga on bude danju i noću učio i bude radio po njegovim odredbama, Allah, dž.š., će ga na Sudnjem danu oživiti u društvu meleka i vjerovjesnika.“²⁴

---

22. Hadis bilježe Buhari i Muslim.

23. Hadis bilježe Ebu Davud, Darimi i sahih je, vjerodostojan.

24. Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, *Tefsir...*, str. 40.

Hafiz Kur'ana će biti ogrnut plaštom dostojanstva i krunisan

Prenosi Ebu Hurejre, r.a., da je Poslanik, a.s., rekao: „Na Sudnjem danu bit će doveden učač Kur'ana pa će Kur'an reći: 'Gospodaru, omogući mu da na glavu stavi krunu plemenitosti.' Nakon toga će reći: 'Gospodaru, povećaj mu i omogući da odjene ogrtač plemenitosti.' Nakon toga će reći: 'Gospodaru, budi njime zadovoljan', i Allah, dž.š., će biti zadovoljan njime i bit će mu rečeno: 'Uči Kur'an i uspinji se u Džennetu', pa će mu za svaki proučeni ajet biti povećan stepen u Džennetu.²⁵

Znaj da će ti Kur'an biti zagovornik pred tvojim Gospodarom

Kur'an nam je najbolji prijatelj na dunjaluku i na ahiretu. Na ovome svijetu slijedimo upute sadržane u ovoj časnoj Knjizi, a na Sudnjem danu će nam biti zagovornik kada nam to bude najpotrebnije.

Od Ebu Umame El-Bahilija, r.a., se prenosi da je čuo Poslanika a.s., kada kaže: „Učite Kur'an! On će se na Sudnjem danu zauzimati za one koji se budu družili sa njim. Učite dva bujna cvijeta - El-Bekare i suru Alu 'Imran! One će se pojaviti na Sudnjem danu kao dva oblaka ili kao dvostruki sjaj sunčeva zraka ili kao dvije skupine ptica raširenih krila koje će štiti one koji su se družili s njima! Učite suru El-Bekare, jer u njenom prihvatanju je bereket, a u njenom odbacivanju nesreća. Lažljivci je ne trpe.”²⁶

Roditelji čije dijete bude hafiz dobit će nagradu

Pored bliže rodbine i potomaka hafiza Kur'ana, posebnu nagradu će dobiti njegovi roditelji koji će biti ogrnuti svečanim plaštom čija ljepota nadilazi čitav dunjaluk i sve što je na njemu, jer su vodili brigu i usmjeravali svoje dijete. Čak i ako ne budu imali udjela u tome, Allah će ih nagraditi zbog njihovog djeteta. Prenosi se da je Ebu Hurejre, r.a., rekao: „Allahov Poslanik, a.s., je rekao: 'Kur'an će doći svome učaču na Sudnjem danu i upitati ga: Da li me prepoznaješ? Ja sam onaj zbog koga si ustajao noću, a danju bio žedan.' Potom će mu se u desnu ruku dati vlast, u lijevu vječ-

25. Hadis bilježe Tirmizi i Hakim i hasen je, dobar.

26. Hadis bilježi Muslim.

nost, na glavu će mu se staviti kruna dostojanstva, a njegovi roditelji bit će ogrnuti plaštom čija ljepota nadmašuje dunjaluk i sve što je na njemu. Oni će reći: 'Gospodaru, kako smo ovo zaslužili?' Bit će im rečeno: 'Tako što ste svoje dijete podučili Kur'anu.'²⁷

Od Burejda, r.a., se prenosi da je Poslanik a.s., rekao: „Ko god bude čitao Kur'an, pamtio ga i sprovodio u praksu, njegovim roditeljima će se na Sudnjem danu staviti kruna koja će sijati poput Sunca i bit će ogrnuti plaštom čija će ljepota nadmašiti čitav dunjaluk. Upitao će: 'Zašto nam je dato ovo?' Reći će im se: 'Zbog toga što je vaše dijete naučilo Kur'an.'²⁸

Zaključak

Hifz je dugotrajan i mukotrpan proces koji za sobom povlači veliku odgovornost, izuzetnu disciplinu, ali i neizmjernu čast i nagradu. Allah, dž.š., je dopustio srcima vjernika da ponesu svjetlo Kur'ana koji je Njegov nestvoreni i vječni govor. Stoga, učenje i izučavanje Kur'ana jeste najbolje djelo na ovome svijetu a najbolji su oni koji izučavaju Kur'an i rade po njegovim uputama.

Osman, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., kazao: "Najbolji među vama su oni koji nauče Kur'an pa druge tome podučavaju."²⁹

Karakteristike hafiza Kur'ana su razboritost, smirenost, strpljivost nad iskušenjima, istinitost, skrušenost, skromnost i sve ostale osobine i kvalitete koji su rezultat učenja hifza i sprovođenja kur'anskog sadržaja u praksu. Hafiz Kur'ana se kloni prazne priče, sumnjivih stvari i pretjeranog smijeha.

Abdullah b. Mes'ud, r.a., rekao je: "Učać Kur'ana treba biti prepoznatljiv noću kada ostali ljudi spavaju, i danju kada su svi budni - po plakanju kada se ostali smiju, po šutnji kada ostali besposlice pričaju, po skrušenosti kada se ostali uzdižu, po tuži kada se ostali vesele."³⁰

Pored časti koju nosi na ovom svijetu, hafiz Kur'ana bit će krunisan i ogrnut plaštom dostojanstva na Sudnjem danu te nagrađen neizmjer-

27. Bilježi Taberani u *El-Evsatu*, i sahih je, vjerodostojan.

28. Bilježi El-Hakim u *Mustedreku*, i sahih je, vjerodostojan.

29. Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*, Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Madže, Ahmed i Darimi.

30. Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, *Tefsir...*, str. 49.

nom nagradom. Kolika je veličina hifza govori i činjenica da će roditelji hafiza biti nagrađeni zbog toga što je njihovo dijete naučilo Kur'an. Velika je čast imati ulogu čuvara Allahove objave na dunjaluku i biti Njegov odabranik u tom pogledu.

Nakon što osoba nauči napamet Kur'an, pored redovnog ponavljanja gradiva preporučuje se učenje sljedeće dove:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اللَّهُمَّ نَوِّرْ بِكِتَابِكَ بَصْرِي وَأَطْلِقْ بِهِ لِسَانِي وَأَشْرَحْ بِهِ صَدْرِي وَأَسْتَعْمِلْ بِهِ جَسَدِي بِحَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ

U ime Allaha Milostivog, Svemilosnog!

Allahu! Osvijetli Svojom knjigom moj vid, oslobodi njom moj govor, obrađuj njom moje srce, osnaži njom moje biće koje se uzda u Tvoju snagu i pomoć. Nema izlaza, ni pomoći, ni snage bez Tebe.³¹

Literatura

Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, *Tefsir, sveobuhvatni tumač kur'anskih poruka*, preveli: hfz. Zijad Dervić i Fahrudin Smailović, Bookline, Sarajevo, 2013, tom I.

Fazlić, Fadil, *Tedžvid, pravila o učenju Kur'ana, a.š.*, El-Kalem, Sarajevo, 1997.

Ibrahim b. Sulejman el-Humejl, *Taqwimu tea'llumi hifzi-l-Qur'ani-l-kerimi we ta'limihi*, Rijad, bez godine izdanja

Muftić, Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 2004.

Muhammed b. Ismail el-Buhari, *Sahihu-l-Buhari*, preveli: dr. Muharem Štulanović (i dr.), Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2011, tom III.

Muslimova zbirka hadisa (Sažetak), preveli: Muhammed Mrahorović (i dr.), El-Kalem, Sarajevo, 2004.

31. Hfz. Fadil Fazlić, *Tedžvid, pravila o učenju Kur'ana, a.š.*, El-Kalem, Sarajevo, 1997, str. 167.

حفظ القرآن الكريم ودوافع تحفيظه

توجب صفة حافظ القرآن الكريم على من يتصف بها مسؤولية كبيرة ولكنها في الوقت نفسه تمثل أعظم شرف في الدنيا والآخرة كليهما. وإلى جانب الشرف الذي يستحقه في الحياة الدنيا سيكون حافظ القرآن الكريم يوم القيامة متوجا ومردى برداء الكرامة ومجزيا بجزاء لا يقاس. ومما يشهد بقيمة حفظ القرآن الكريم أيضا أن أبوي الحافظ سيكونان مجزيين كذلك بأن ولدهما حفظ القرآن الكريم. وتتناول المقالة بشكل موسع العوامل الدافعة إلى تحفيظ القرآن الكريم.

Hifz and Motivation for Learning

By Hfz. Ismail Cehic

To be a Hafiz of the Quran is a big responsibility, but, also, the greatest honor in both worlds. In addition to the honor in this world, Hafiz of the Quran will be crowned and wrapped in a mantle of dignity in the Hereafter, and will receive an immense reward. The greatness of the Hifz is best illustrated by the fact that parents of a hafiz will be rewarded because their child has learned the Qur'an by heart.

The article discusses, in a broader sense, the motivational factors for learning the Quran by heart.

Važnost odgoja u islamskom učenju

Prof. dr. hfz. Halil Mehtić

profesor na predmetu Metodika duhovnog odgoja
na Islamskom pedagoškom fakultetu u Zenici
halilmehtic@hotmail.com

Sažetak

Islam kao sveobuhvatni sistem življenja naglašeno potencira odgoj u svim sferama ovosvjetskog života. Stoga su jasno precizirane norme ljudskog ponašanja koje uvode ljude u jedan svjetliji život ispunjen vrlinama koje su u funkciji izgradnje moralne i čiste duše. Jer posmula duša stvara nered čak i u najorganiziranijim društvenim sistemima. Ona uspijeva postići sramne ciljeve, dok plemenita i odgojena duša sanira i upotpunjuje manjkavosti nestabilnog sistema.

Ako razmotrimo islamske naredbe i zabrane, uvidjet ćemo da su one, skoro u cijelosti, u funkciji humaniziranja društva, odnosno, u funkciji odgoja pojedinca i cjelokupne ljudske zajednice. U ovom radu, ukratko, osvrnut ćemo se na važnost odgoja u islamu, posebno istaknuvši funkcionalnost temeljnih vjerskih obaveza (namaz, zekat, post i hadž) i njihovu odgojnu dimenziju na planu izgradnje moralne ličnosti i društva.

Ključne riječi: odgoj, moral, ahlak, namaz, zekat, post, hadž

Uvod

Jedan od temeljnih zadataka islama jeste uvođenje ljudske zajednice u jedan svijetli život ispunjen vrlinama i principima. Put do ostvarenja ove faze predstavlja srž njegove misije, a svako kršenje ovih normi ponašanja predstavlja njihovo skrnavljenje i udaljavanje od vjere. Duhovni

odgoj nije stvar dobre volje i zabave koja se može preskočiti, već je to osnova života koji vjera zahtjevati i kojim je zadovoljna. Od moralnosti pojedinca i zajednice ovisi njihova budućnost, kako to ocjenjuje čuveni Renan rekavši: "Odgojna pitanja u modernom svijetu jesu pitanja života i smrti. Od njih zavisi sva društvena budućnost." Zato se pouzdano može konstatirati (što je i historijska činjenica) da je jak moral vječna garancija svake civilizacije, dok je moralna posrnulost, uzrok njenog sunovrata i propasti.

Islam ide za tim da formira cjelinu, koja obuhvata čitav život i ne zanemaruje niti jedno područje čovjekove djelatnosti. Osim toga, on nastoji uskladiti sva ta područja. Ta briga za "centralizacijom" ima za posljedicu da sve vjerske dužnosti služe istovremeno i za dobro tijela i za dobro duha. Ne samo to, nego će čak i profane dužnosti imati sakralni, moralni karakter, koji je u skladu s Božanskim propisima, dok će i duhovni obredi, sa svoje strane, imati materijalnu korist. Treba napomenuti da pravila vladanja, kako ona koja imaju moralni značaj tako i ona koja imaju fizički značaj, proističu iz istog izvora Kur'ana, Riječi Božije.¹

Stoga je naš plemeniti Gospodar, stvorivši čovjeka, ustanovio i normirao pravila njegovog ponašanja u svim domenima njegovog života. On najbolje poznaje prirodu, sklonosti i potrebe čovjeka pa je i ustanovio moralne vrijednosti koje osvjetljavaju puteve savršenstva kojem treba težiti svaki musliman.

Svijest o dobru i zlu, uprkos tome što je urođena ljudima, može ponekad biti zaklonjena nekim društvenim običajima. Iz tog razloga je ovo svjetlo ojačano Božijim svjetlom: *A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna...*² Filozofi su pokušali nadomjestiti ovaj nedostatak i uspostaviti pravila i načela morala.

Međutim, ova se pravila nisu obistinila u praksi, jer je nemoguće ljudsko ponašanje sabiti u jedno pravilo. Iz tog razloga islam definira dobro kao slijedenje kur'anskih imperativa i primjera Poslanika, s.a.v.s.³

---

1. Muhamed Hamdullah, *Uvod u islam*, Svjetska islamska organizacija za humanitarnu pomoć – Igasa, Sarajevo, 1993. str. 67.

2. El-Ma'ide, 15.

3. Ahmed Muaz Hakki, *Moral muslimana*, Bookline, Sarajevo, 2004, str. 24.

Moral je izraz za duševno ustrojstvo koje je duboko ukorijenjeno u čovjeku. To ustrojstvo pomaže čovjeku da čini djela s lakoćom. Kada ova djela budu lijepa i, sa stanovišta razuma i vjere, prihvatljiva, onda se takav moral naziva plemenitim moralom.⁴

Odgoy u hadisima Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Islam je potanko pobrojao vrijednosti ljudskog odgoja, a potom dao podstrek svojim sljedbenicima da se svake ponaosob pridržavaju. Daleko bi nas odvelo kada bismo pobrojali sve izreke i pohvale lijepom odgoju što ih je Vjerovjesnik, s.a.v.s., izrekao, ali ćemo, ovom prilikom, spomenuti samo neke od njih koji nas pozivaju izgradnji moralnih principa i lijepih osobina u ljudskoj zajednici.

Tako npr. Usame bin Šurejk prenosi kako je jednom grupa ashaba sjedila kod Vjerovjesnika, s.a.v.s., i izgledali su toliko mirni kao da su im ptice na glavi. Šutjeli su, kad najednom dođoše neki ljudi i upitaše: "Koji čovjek je Allahu najdraži?" "Onaj koji je najljepšeg odgoja", odgovori Poslanik.⁵

U drugoj predaji se navodi: "Šta je najvrednije što čovjek može posjedovati?" upitao je neko. "Lijepo ponašanje", odgovorio je Poslanik.⁶

"Bestidnost i prostakluk nespojivi su s islamom. Najbolji musliman je onaj koji ima najljepše ponašanje."⁷

"Koji musliman je najpotpunijeg vjerovanja? – pitali su Poslanika, s.a.v.s. Odgovorio je: "Onaj koji ima najljepše ponašanje."⁸

"Hoćete li da vam kažem ko mi je od vas najdraži i ko će na Sudnjem danu najbliži biti meni?" Ovo je dva ili tri puta ponovio. "Hoćemo, Allahov Poslaniče", rekoše prisutni. "Onaj ko bude imao lijep odgoj", odgovori im Poslanik.⁹

---

4. Amr Halid, *Moral vjernika*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2007, str. 7.

5. Taberani

6. Ibn Hibban

7. Tirmizi

8. Taberani

9. Ahmed

“Ništa neće biti teže, na vagi dobrih djela na Sudnjem danu, od lijepog ahlaka. Allah prezire bestidne i nemoralne ljude. Onaj ko ima lijepu narav i ponašanje, može dostići stepen čovjeka koji stalno posti i klanja.”¹⁰

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je bio savršeni primjer odgoja koji je propagirao. On je svojim savremeniciima ličnim primjerom ukazivao na najviše moralne standarde ponašanja, prije negoli ih je poticao na njihovo prakticiranje. Abdullah bin Amr pripovijeda: “Božiji Poslanik, s.a.v.s., nije bio nepristojan niti vulgaran. Govorio je: ‘Najbolji od vas su oni čije je ponašanje najljepše.’”¹¹

Uzvišeni cilj odgoja

Naglašeno nastojanje etike islama na planu izgradnje moralne i čiste duše je u funkciji izgradnje blagostanja i uspostavljanja dobra na ovome svijetu. Jer posrnula duša stvara nered čak i u najorganiziranijim društvenim sistemima. Ona uspijeva postići sramne ciljeve, dok plemenita i odgojena duša sanira i upotpunjuje manjkavosti nestabilnog sistema. Primjerice, častan sudija može svojom pravednošću nadomjestiti nedostatke zakona po kojem sudi, dok nepravedan sudija može izvrdati tekstu ispravnog zakona. U istom smislu se ponaša i čovjekova duša kada dolazi u dodir s raznim idejama, trendovima, željama i ovosvjetskim interesima.

Er-Rafi'i u svom djelu *Živo pero* ukazujući na značaj morala veli: "Kad bih bio upitan da rezimiram suštinu islama u dvije riječi, rekao bih 'čistota morala'. Kada bi svjetski filozofi bili upitani o lijeku za čovječanstvo, kazali bi da je to 'čistota morala'. Kada bi sva evropska inteligencija procavala evropsku civilizaciju, došla bi do zaključka - 'čvrstoća morala'."¹²

Namaz

Ako se temeljitije nadnesemo nad islamsku koncepciju uređenja ljudskog života na Zemlji, vidjet ćemo da je ona u cijelosti usmjerena ka težnji dostizanja potpunog odgoja s kojim je zadovoljan Allah, dž.š. Sve

---

10. Ahmed

11. Buhari

12. *Moral vjernika*, str. 15.

temeljne naredbe kao i izričite zabrane u funkciji su izgradnje moralne ličnosti.

Kada Uzvišeni ukazuje na obaveznost namaza, kao bitnog regulativa u moralnom životu čovjeka, On to potvrđuje riječima: *...i obavlja namaz, namaz, zaista, odvraća od razvrata i svega što je ružno...*¹³

Iz ovog kur'anskog citata razumijemo da je suštinska zadaća namaza odvratiti nas i spriječiti od svih nedoličnosti bilo u našem govoru ili ponašanjima, kao i uzdignuće u najviše duhovne sfere. Ne treba gubiti iz vida činjenicu da je namaz propisan na miradžu, kojom prilikom je Vjerovjesnik, s.a.v.s., izjavio da je namaz svakog vjernika njegov vlastiti uspon, na kojem se on nađe u prisustvu Božijem.

Analogno rečenom, namaz bi trebao u nama potaknuti čitav splet pozitivnih vrлина. Ukoliko on ostane van domašaja pozitivnog utjecaja na čovjekovu moralnost, onda je on lišen temeljne uloge i primanja od Onog u čije ime je obavljen. Ibn Abbas je u vezi s citiranim ajetom rekao: "Ako njegov namaz ne sadrži primjerene aktivnosti i ne odbacuje ono što je ružno, tada čovjeka takav namaz još više udaljava od Allaha."¹⁴

U kudsī-hadisū koga Poslanik, s.a.v.s., prenosi od svoga Gospodara kaže se: "Ja doista primam namaz onog ko se njime pokorava Mojoj veličini, ko se ne oholi pred mojim stvorenjima, ko ne ustrajava u nepokornosti prema Meni, čiji je dan ispunjen spominjanjem Mene, ko je samilostan prema siromahu, putniku, udovici i čovjeku u nevolji."¹⁵

Čovjek je u svom životu sklon oscilacijama u ponašanju, pogotovo kada je izložen određenim duševnim stanjima ili nedaćama. I u takvim situacijama namaz se nadaje kao nezaobilazno sredstvo koje uravnotežuje čovjekov život. Naš Savršeni Odgajatelj u svojoj knjizi veli: *Čovjek je, uistinu, stvoren malodušan: kada ga nevolja snađe - brižan je, a kada mu je dobro - nepristupačan je, osim vjernika, koji namaze svoje trajno budu obavljali.*¹⁶

13. El-Ankebut, 45.

14. Ramo Atajić, *Prijevod Kur'ana sa tefsīrom i komentarom na bosanskom jeziku*, SKD Bavaria Verlag – Munchen, 2001, tom VII, str. 1715.

15. El-Bezzar

16. El-Me'aridž, 19-23.

Iz navedenih ajeta, uz moralnu dimenziju, možemo uočiti i socijalni aspekt namaza koji je uvijek bitan u životu muslimana, a posebno je on došao do punog izražaja u prvim danima islama kada je bila neophodna duhovna snaga malobrojnim mekanskim muslimanima pred naletima njihovih protivnika; čak neophodnija od materijalne moći.

Dakako, namaz se pokazuje i kao efektivno sredstvo pomoću kojeg se ljudi mogu osloboditi od zla kojem su izloženi stupanjem u redove islama, kada god su ta zla prisutna u njihovoj neislamskoj sredini. Stoga Kur'an poziva na pribavljanje duhovne snage, prije nego na skupljanje materijalnih dobara, kako bi na taj način lakše doprli do ljudskih srca i mogli pobijediti neprijatelja bez nasilja.¹⁷

Uzvišeni u Svojoj Knjizi, govoreći o dobrim i uzoritim generacijama naroda, koje su naslijedili njihovi nevaljali potomci, objašnjava zašto su oni nevaljali: *A njih smijeniše zli potomci, koji namaz napustiše i za požudama pođoše; oni će sigurno zlo proći.*¹⁸ Stoga kada god muslimani potisnu namaz, kao osnovni moralni korektiv i stimulans i kada se za prohtjevima povedu, tj. kada se griješenju odaju, sigurno će zlo proći.

Zekat

Davanje zekata nije samo doslovno izvršenje poreske obaveze imućnih prema kolektivu i državi već je on i moćno odgojno sredstvo pomoću kojeg se čovjek oslobađa egoizma, škrtosti i pohlepe. Zekatom se postiže i socijalni efekat koji humanizira i zbližava zajednicu muslimana uspostavljajući čvršće veze među njima. Zekatom se na najsuptilniji način pobuđuje samilost i blagost, ojačava se poznanstvo i harmoničnost čime se doprinosi ublažavanju i neutraliziranju klasnih razlika. Kur'an ukazuje na svrhu davanja zekata: *Uzmi od dobara njihovih, zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim učiniš.*¹⁹ Znači, da očistiš njihove duše od negativnog utjecaja i da njime doprineseš uspostavljanju društva koje se temelji na principima plemenitosti i univerzalnih etičkih načela.

---

17. Vidi opširnije: *Prijevod Kur'ana sa tefsirima i komentarom na bosanskom jeziku*, VII tom, str.1715.

18. Merjem, 59.

19. Et-Tevbe, 103.

Iako u nekim ajetima zekat i sadaka imaju isto značenje, sadaka, pretežito, označava materijalno dobrovoljno darivanje i može se dati i nemuslimanu. Međutim, mnogo je muslimana koji, zbog nestašice, nisu dužni udjeljivati sadaku, a pogotovo zekat. Vjerovjesnik, s.a.v.s., dobročinstvo sadakom nije ograničio samo na materijalno davanje, a samim time siromašnim nije uskratio činjenje dobrih djela i nagrade koja se postiže njihovim izvršenjem. U cilju unapređenja i uspostavljanja moralnih normi, on je sadaku smjestio u mnogo širi kontekst obavezujući tako ljude na njeno izvršenje bez obzira na socijalni status pojedinca u društvu. Rekao je: "Osmjehnuti se svome bratu je sadaka, preporučivanje dobra i odvrćanje od zla je sadaka, uputiti čovjeka u nepoznatom mjestu je sadaka, sklanjanje svega što smeta i uznemirava na putu je sadaka, nadolijevanje vode iz tvoje posude u posudu tvoga brata je sadaka, povesti slijepog ili čovjeka slabog vida je sadaka."²⁰

Post

Post, također, usavršava ljudsku ćud. Post se, uistinu, doima kao najefektniji način u izgradnji samodiscipliranosti i izgradnje moralne čistote. Uz to što apstinirajući od jela i pića i svih prohtjeva vježbamo svoju izdržljivost i trpljenje, u ime našeg Gospodara, mi u stanju posta izbjegavamo laž, prepirku i svađu i svaki drugi nedoličan govor. Zar Poslanik, a.s., nije rekao: "Postać ne smije grditi ni psovati. Ako ga neko napadne, neka kaže: 'Ja postim.'"²¹ Dakle, dan našeg posta je oličen moralom. Toga dana ne smijemo griješiti, psovati i nepromišljeno postupati. U drugom hadisu, Vjerovjesnik, s.a.v.s., akcentirajući odgojnu dimenziju posta veli: "Ko se ne okani lažna govora i nevaljala djela - ta Allahu nije potrebno ni njegovo ustezanje od jela i pića."²² Dakle, samo po sebi se razumije da post gubi vrijednost duhovnog odgoja i da nije postigao pravi cilj, ako se postač ne suzdržava raznih prohtjeva i užitaka, čak i u mislima. Zapravo, post u islamu smatra se značajnim korakom ka permanentnoj apstinenciji od nedozvoljenih užitaka i pokuđenih stvari.

---

20. Buhari

21. Muslim

22. Buhari

Mističari primjećuju da moć animalne prirode sprečava duhovno savršenstvo čovjeka. Da bi se tijelo podvrglo duhu, treba lomiti snagu tijela a povećavati snagu duha. Konstatirano je da u tom cilju ništa nije efikasnije od gladi, žeđi, odricanja od tjelesnih užitaka i kontrole jezika (govora), srca (misli) i drugih organa. Jedan od vidova čovjekovog savršenstva jeste podvrgavanje životinjske prirode razumu, duhu; priroda je nekada u stanju pobune a katkada u stanju pokornosti. Čovjeku su, dakle, potrebne surove vježbe, kao što je post, da bi savladao životinjsko u sebi. Ako griješi, kajanje i mučenje postom ga tješi i čisti mu dušu, a uz to jača njegovu odlučnost da više ne ponovi svoje grijeha i svoje nedostatke.²³

Uz sve navedeno, odricanjem od jela i pića te nastojanja da eliminiramo grijehenje iz svakodnevnog života, post je svojevrсна vježba pomoću koje oponašamo bezgrješna duhovna bića meleke, koji niti jedu niti piju niti griješe, već su u stalnoj pokornosti Allahu, dž.š. Uostalom, svrhu posta definirao je Uzvišeni rekavši da nam se post propisuje *da biste se grijeha klonili*.²⁴

Hadž

I hadž, kao jedan od temelja islamskog vjerovanja, ukazuje na čvrstu povezanost vjere s etikom. Suštinsko značenje riječi *hadždž* označava kretanje prema (Gospodaru) i napor da se savlada nešto (u ovom slučaju samoga sebe). Odjeća hodočasnika, koja se sastoji od dva bijela čaršafa, uči ih da su tu kao i inače, pa i na Sudnjem danu, jednaki pred Bogom. Time su njihove klasne i rasne razlike, kao i društveni status, eliminirani, a njihova razičitost očituje se samo u njihovoj poslušnosti prema Bogu. Stalnim miješanjem, izvršavajući svakidašnje vjerske dužnosti i živeći zajednički život u pustinji, oni svjedoče svjetsko islamsko bratstvo što ih uvodi u discipliniran život Božijih vojnika.

---

23. *Uvod u islam*, str. 73.

24. El-Bekare, 183.

Zaključak

Na osnovu rečenog, može se zaključiti da namaz, post, zekat, hadž i nji-
ma slični ibadeti, upravo trasiraju put do savršenih vrlina i čistih manira
zahvaljujući kojima život dobija svoj pravi značaj i važnost. Radi ovih
plemenitih manira - koji su povezani s takvim životom ili stvaraju uvjete
za njega – ovi ibadeti zauzimaju važno mjesto u Allahovoj vjeri. Jer ako
se čovjek ne okoristi njima, ne očisti srce, ne izoštri um i ne harmonizira
svoju vezu s ljudima i Allahom, onda je potpuno zalutao. Iman je sna-
ga koja odvraća od niskosti i upućuje na plemenite principe... Nosilac
poslanice objašnjava da čvrst iman neminovno rađa čvrstu etiku. Sva-
ka devijacija u moralu potiče od slabosti ili potpunog odsustva imana.²⁵
Čovjek kome je smrknuto lice i neuravnoteženo ponašanje, koji nehajno
čini ružne stvari ne obraćajući pažnju ni na koga najbolje je okarakter-
iziran Poslanikovim, s.a.v.s., riječima: "Stidljivost i iman su usko vezani.
Kad nestane jedno, nestane i drugo."²⁶

خليل مهيتيش

أهمية التربية في العقيدة الإسلامية

إن الإسلام كنظام شامل للحياة يؤكد تأكيذا مشددا على أهمية التربية في جميع مجالات الحياة الدنيوية. وإذا نظرنا في ما يأمر به وما ينهى عنه الإسلام وجدنا أن كله تقريبا هو في خدمة تهذيب الأخلاق أي في خدمة تربية الفرد والبشرية بأسرها. يقدم المؤلف في هذه المقالة لمحة قصيرة إلى أهمية التربية في الإسلام بالإشارة الخاصة إلى قيمة الواجبات الدينية الأساسية (الصلاة والزكاة والصوم والحج) ودورها التربوي في سبيل تكوين الأخلاق الصحيحة للأفراد والمجتمع على السواء.

The Importance of Upbringing in Islamic Teachings

By Prof. Dr. Hfz. Halil Mehtic

As a comprehensive system of life, Islam emphatically potentiates upbringing in all spheres of worldly life. Therefore, there are clearly specified norms of human behavior that lead people into a brighter future filled with virtues, which are in the function of building moral and pure soul.

In this paper, the author briefly reviews the importance of upbringing in Islam, emphasizing functionality of fundamental religious obligations (prayer, zakat, fasting and hajj) and their educational dimension in the field of building a moral character and society.

25. Muhammed el-Gazali, *Karakter muslimana*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2007, str. 14, 15.

26. El-Hakim i Taberani.

Kur'anski edeb - principi ophođenja prema Kur'anu

Hfz. dr. Dževad Šošić

profesor kiraeta na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu
dzevdo69@gmail.com

Pojam *učenje Kur'ana* ne odnosi se samo na izgovor kur'anskih riječi, harfova, odnosno primjenu tedžvidskih pravila, niti se samo odnosi na melodiziranje Kur'ana, intonacijske specifičnosti, ritamsko usklađivanje i vokalno moduliranje, premda sve to predstavlja sastavnu komponentu njegovog učenja, već se odnosi na sve aspekte ljudskog odnosa prema Kur'anu, fizički, umni, duhovni, emocionalni itd., prije, u toku i poslije učenja Kur'ana. U tom smislu, upečatljiva je kur'anska preporuka da se prije samog učenja Kur'ana pripremi ambijent za taj ibadet traženjem utočišta kod Allaha, dž.š., od utjecaja prokletog šejtana.

A kada želiš pristupiti učenju Kur'ana, zatraži zaštitu kod Allaha od prokletog šejtana. (En-Nahl, 98)

Tekst koji slijedi razviđa nekoliko najvažnijih aspekata ljudskog ophođenja prema Kur'anu. Zapravo, riječ je o načelima i postupcima moralne i praktične prirode koji su u islamskoj tradiciji označeni sintagmom *adabi učenja Kur'ana*.

***Ihlas* – iskrena nakana**

Da bi neki ibadet bio valjan, shodno učenju islama, nužno je da ispuni tri uvjeta: da ga prati vjerovanje (*iman*), da je potaknut ili prožet iskrenom namjerom (*ihlasom*),¹ da je svojom formom, sadržajem i načinom u skladu s principima islama. Štaviše, djela koja ne impliciraju ahiretsku nagradu niti kaznu (*mubah*), kao što su: jelo, piće, spavanje i sl. svrstavaju se u kategoriju ibadeta ukoliko su prožeta namjerom da budu sredstvo za izvršenje ibadeta. Tako, npr., čovjek koji utone u san s namjerom da se odmori i probudi na vrijeme kako bi obavio sabah-namaz, svaku sekundu svoga sna pretvara u ibadet. S druge strane, ibadet koji nije prožet iskrenom namjerom može biti tretiran kao loše djelo, odnosno vrsta malog širka, kao što je, npr., uljepšavanje glasa prilikom učenja Kur'ana u svrhu lične promocije ili ostvarivanja ovosvjetskih koristi. Ne čudi činjenica da su mnogi islamski učenjaci u svojim djelima iz različitih naučnih oblasti, pa tako i oblasti kiraeta, kao prioritet tretirali pitanje iskrene nakane.

Učenje Kur'ana, svojom naravi i onim što pruža muslimanima u duhovnom životu, podrazumijeva posvećenost Stvoritelju. Za očekivati je da svaki učaj Kur'ana – kada izgovara njegov tekst – to čini s namjerom da se približi svome Gospodaru, pogotovo ako to radi u samoći kada nije opterećen prisustvom drugih ljudi. Ipak, događa se učajima Kur'ana, najčešće karijama milozvučnog i prodornog glasa, da učenje Kur'ana pretvore u sredstvo za stjecanje imetka ili slave, što je veoma pogubna pojava zbog koje su izrečene osude u Poslanikovim, s.a.v.s., hadisima. Poznat je hadis o trojici ljudi koji će prvi ući u Džehennem, među njima i učaj Kur'ana zato što je, kako se pojašnjava u tekstu hadisa, postigao ovosvjetski cilj svoga učenja – popularnost.² Hadis naglašava princip islama da želja za popularnošću i ihlas ne mogu koegzistirati u prostoru ibadeta.

---

1. Vidi: Abdullah Sirādžuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madžīd*, Džedda, 1988, str. 70-71.

2. Vidi: Abu Isā Muhammed b. Isā at-Tirmizi, *Sunan at-Tirmizi (al-Džāmi' as-Sahīh)*, Dār al-hadis, Kairo, bez godine izdanja, sv. IV, Kitāb az-zuhd, hadis br. 2382, str. 592 – 593.

Čistoća

Poželjno je i preporučeno da učač Kur'ana bude pod abdestom, budući da se učenje Kur'ana smatra najvrednijim zikrom. Poslanik, s.a.v.s., je volio da spominje Uzvišenog Allaha u stanju potpune čistoće. Treba kazati da učenje Kur'ana bez abdesta nije pokuđeno. Evidentirana je predaja u Buharijevoj zbirci da je Poslanik, s.a.v.s., nakon što se probudio iz sna, proučio deset zadnjih ajeta iz sure Alu 'Imran, zatim je posegao za zdjelom u kojoj se čuvala voda, uzeo abdest i klanjao namaz.³

Kod abdesta treba praviti razliku između učenja Kur'ana napamet i uzimanja Mushafa. Poznato je da doticanje Mushafa bez abdesta nije dozvoljeno. Nečistoj (*džunup*) osobi nije dozvoljeno dodirivanje Mushafa niti učenje Kur'ana. Isti propis važi za ženu s mjesečnicom (*hajz*) i u stanju nakon poroda (*nifas*), osim kada je u pitanju učenje Kur'ana napamet, gdje malikije daju olakšicu jer postoji opravdan strah od zaboravljanja memoriranog kur'anskog teksta.⁴

Dozvoljeno je nečistoj osobi da izgovara zikr ili da prouči neku od kur'anskih dova kada se za to ukaže povod - kao npr., kada čuje za smrt neke osobe da kaže: *Allahovi smo i Njemu se vraćamo!* (إنا لله وإنا إليه راجعون) – ili da u momentima iznenađenja kaže: *حسبنا الله ونعم الوكيل* – *Allah nam je dovoljan i divan li je On zastupnik!* – pod uvjetom da time ne namjerava učiti Kur'an.

U tom kontekstu važno je napomenuti da se muslimani, s obzirom na prirodu svoga vjerovanja i mjesta koje Kur'an zauzima u njihovim srcima, moraju s poštovanjem odnositi i prema predmetima na kojima su ispisani ili odštampani kur'anski ajeti, njihovi dijelovi ili Allahova lijepa imena, kao što su: novine, listovi, časopisi, dokumenti, knjige, brošure, promotivni materijali i sl., te takve predmete držati, skladištiti i odlagati na primjerenim mjestima i na primjeren način. *Eto toliko! Pa ko poštiva Allahove simbole – znak je čestita srca*, kaže Kur'an.⁵

3. Vidi: Muhammad Näsiruddīn al-Albāni, *Muhtasar Sahīh al-Buhāri*, al-Maktab al-islāmi, Bejrut, 1986., Kitāb al-Wudū', hadis br. 93, str. 46 – 47.

4. Vidi: Wahbe az-Zuhajli, *Al-Fiqh al-islāmi wa adillatuh*, Dar al-fikr, Damask, 1989, sv. I, str. 470-471.

5. Al-Hadždž, 32.

Higijena usta

Poželjno je da učač Kur'ana vodi računa o higijeni zubi i usne šupljine. Svetost i uzvišenost Kur'ana iziskuju čistoću, prozračnost i mirišljivost puteva kojim "hode" njegove riječi, konsonanti i vokali. Time se ukazuje poštovanje i počast plemenitom Kur'anu. Sunnet je upotreba misvaka prije učenja Kur'ana, što je potvrđeno Poslanikovim, s.a.v.s., govorom i praksom. El-Bejheki bilježi hadis: "Doista, kada Allahov rob upotrijebi misvak i stupi u namaz, iza njega stane melek i sluša njegovo učenje približavajući mu se sve dok ne priljubi svoja usta na njegova, tako da nijedna kur'anska riječ ne bude izgovorena a da ne okonča u njedrima meleka. Zato održavajte higijenu svojih usta!"⁶

Učenje *Isti'aze* i *Besmele*

Sunnet je da se prije samog učenja Kur'ana prouči *Isti'aza*, shodno riječima Uzvišenog:

A kada hoćeš da učiš Kur'an, zatraži utočište kod Allaha od prokletog šejtana. (En-Nahl, 98)

Najčešća formulacija *Isti'aze* koju primjenjuju učači Kur'ana jeste:

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

Sunnet je, također, proučiti *Isti'azu* na prvom rekatu svakog namaza, kao što je sunnet proučiti *Besmelu* na početku svake sure, izuzev sure Et-Tevbe. Preporučeno je da učač odustane od učenja Kur'ana kada mu se zijeva. U tom smislu je savjet Mudžahida: "Ako ti se zijeva dok učiš Kur'an, odustani od učenja sve dok potreba za zijevanjem ne iščezne ukazujući tako poštovanje prema Kur'anu."⁷

Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ukoliko se nekome od vas zijeva, neka stavi ruku na svoja usta jer doista šejtan ulazi sa zijevanjem."⁸

Učenje Kur'ana s razumijevanjem

Među najvažnijim stvarima koje iziskuje učenje Kur'ana svakako je razumijevanje značenja i poruka kur'anskog teksta. Allah, dž.š., ga je objavio

6. Nūruddīn Alij al-Hajsami, *Madžma' az-zawā'id*, Dar al-fikr, Bejrut, 1412. god. po H., sv. II, str. 265.

7. Sirādzuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madžid*, n. d., str. 76.

8. Muhammad Nāsiruddīn Albāni, *Saiḥ al-Džām'*, Al-Maktab al-isāmī, Bejrut, 1408. god. Po H., str. 426.

kao uputu, savjet i opomenu čovječanstvu. Put ostvarenja tih kur'anskih epiteta u ljudskom životu vodi preko razumijevanja i poimanja njegovih riječi, o čemu svjedoče sljedeća dva ajeta:

Knjiga koju ti objavljujemo blagoslovljena je, da bi oni o riječima njezinim razmislili i da bi oni koji su razumom obdareni pouku primili. (Sad, 29)

Kako oni ne razmisle o Kur'anu, ili su im na srcima katanci. (Muhammed, 24)

“Oni što su živjeli prije vas tretirali su Kur'an kao poslanice koje su im dostavljene od njihovog Gospodara pa su o njima razmišljali noću i sprovodili ih u djelo danju”, kaže El-Hasan el-Basri.⁹

Ibn Hibbān u svome *Sahīhu* bilježi predaju Huzejfe: “Jedne noći sam klanjao sa Poslanikom, s.a.v.s., pa je proučio suru El-Bekare, zatim je proučio suru En-Nisa', a potom suru Alu 'Imran. Učio je polahko, bez napora. Poslije ajeta *tesbiha*, izgovorio bi *subhanallah*, poslije ajeta *dove*, uputio bi dovu, poslije ajeta *istiāze*, zatražio bi utočište kod Allaha.”¹⁰

Poznato je da su pripadnici prvih generacija islama u svojim namazima ponavljali određeni ajet više puta u nakani da pojačaju percepciju njegovog sadržaja i da što iskrenije dožive istinu koju predočava. Pri svakom opetovanju tragali su za novim detaljima spoznaje, novim porukama i mudrostima ispunjeni nadom i strahopoštovanjem.

Ebu Zerr, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., jedne noći klanjao namaz do zore reducirajući učenje Kur'ana na samo jedan ajet. Kaže Ebu Zerr: “Upitao sam: ‘Allahov Poslaniče, do sabaha si učio samo jedan ajet čineći ruku’ i sedždu?’ ‘Molio sam Allaha Uzvišenog da mi dodijeli zagovornništvo za moj ummet i On mi ga je odobrio, ali samo za one što Allahu druga ne pripisuju’, reče Poslanik, s.a.v.s.”¹¹

Ibrahim el-Havvas, poznati islamski učenjak, kaže da srce liječi pet stvari: učenje Kur'ana s razumijevanjem, prazan stomak, noćni namaz,

9. Isto, str. 76.

10. Muhammad b. Hibbān, *Sahih Ibn Hibbān*, Mu'assasa ar-risāla, Bejrut, 1414. h. g., str. 2604.

11. Muhammad Nāsiruddīn Albāni, *Asl sifāt salāt an-nabijj*, Maktaba al-ma'ārif, Rijad, 1427. god. po H., sv. II, str. 535.

skrušeno obraćanje Allahu u trenucima nastupanja zore i druženje sa dobrim Allahovim robovima.¹²

Strahopoštovanje i plakanje

Doživljavajući istine kur'anskog govora, obećanja i prijetnje, pogotovo kazivanja o stanjima ljudi poslije smrti, učač Kur'ana osjeća skrušenost i strahopoštovanje. Plačom i suznim očima on ispoljava čežnju da bude blizu svome Stvoritelju nadajući se Njegovoj milosti i strahujući od Njegove srdžbe. Takvo je bilo Poslanikovo, s.a.v.s., učenje Kur'ana, njegovih ashaba, tabiina, takav primjer nalazimo u životopisu najpoznatijih islamskih učenjaka.

U tomom kontekstu posebno je upečatljiv 21. ajet sure El-Hašr:

Da ovaj Kur'an kakvom brdu objavimo, ti bi vidio kako je strahopoštovanja puno i kako bi se od straha pred Allahom raspalo. Takve primjere navodimo ljudima da bi razmislili.

U pouzdanoj predaji stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zatražio od Ibn Mes'uda da prouči nešto iz Kur'ana. Ibn Mes'ud je proučio 41. ajet sure En-Nisa': *A šta će, tek, biti kada dovedemo svjedoka iz svakog naroda, a tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih?* Pogledavši u Poslanika, s.a.v.s., vidio je suze koje su se slijevale niz njegove obraze.¹³

Jednom prilikom je grupa muslimana iz Jemena posjetila halifu Ebu Bekra es-Siddika i, kako se navodi u predaji, pred njim su učili Kur'an i plakali. "Takvi smo bili u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s.," prokomentirao je Ebu Bekr.¹⁴

Učenje Kur'ana po tertilu

Sunnet je učiti Kur'an po tertilu. Misli se na spororitamsko učenje koje zahtijeva više vremena i truda, ali omogućuje bolji uvid u značenje kur'anskih riječi i rečenica te pomnije praćenje i opsežnije promišljanje kur'anskog sadržaja. Ummu Seleme, r. a., opisujući Poslanikovo, s.a.v.s.,

---

12. Sirādžuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madžīd*, n. d., str. 84.

13. Muhammad b. Ismā'il al-Buhārī, *Sahih al-Buhari*, Al-Maktaba as-salafijja, Kairo, 1400. god. po H., str. 5050.

14. Sirādžuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madžīd*, n. d., str. 86.

učenje, kaže da je ono bilo razgovijetno, harf po harf.¹⁵ Poznata je izjava Ibn Abbasa, r. a.: “Da proučim jednu suru po tertilu draže mi je nego da proučim cijeli Kur'an (bez tertila).”¹⁶

Kako bilježe El-Buhari i Muslim u svojim zbirkama, došao je neki čovjek Ibn Mes'udu i pohvalio mu se: “Ja proučim duge sure na jednom rekatu.” “Zar da citiraš Kur'an kao poeziju! Ima ljudi koji uče Kur'an, a on ne odlazi dalje od njihovog grkljena, ali kad uđe u srce i uvriježi se, tada je djelotvoran.”¹⁷

O slušanju učenja Kur'ana

Uzvišeni Allah kaže:

A kad se uči Kur'an, vi ga slušajte i štitite da biste bili pomilovani. (El-A'raf, 204)

Ajet ima općenito značenje, imperativ se odnosi na slušanje Kur'ana u namazu i izvan namaza, osim kada postoji kakva opravdana zapreka, kao npr., kada jedan od članova obitelji započne učenje Kur'ana u istoj prostoriji u kojoj su drugi ukućani već zauzeti obavljanjem određenih poslova, tada ih ne obavezuje slušanje Kur'ana. Međutim, ne bi imali ispriku ako bi započeli posao u momentu kad se već počelo sa učenjem Kur'ana. Slična situacija je i sa čovjekom koji nije u prilici da sluša učenje Kur'ana jer se posvetio analiziranju i zapisivanju fikhskih mes'ela i čovjekom koji u njegovoj blizini uči Kur'an. Odgovornost je na učaču Kur'ana. Stoga, nije dozvoljeno učiti Kur'an na način da se ljudi dovedu u nezgodnu situaciju dok obavljaju svoje svakodnevne poslove ili zadovoljavaju životne potrebe.¹⁸

Shodno mišljenju hanefijskog mezheba, slušanje učenja Kur'ana je *fardi-ajñ* (stroga individualna obaveza), dok je prema šafijskom mezhebu sunnet.

Kao i učenje tako i slušanje Kur'ana iziskuje tišinu, skrušenost, razmišljanje i strahopoštovanje. Plač i suze u očima, sukladno opisima u

15. Muhammad Näsiruddīn Albāni, *Tahrīdž Miškāt al-masābīh*, Dar Ibn al-Qayyim, Damam, 1422. god. po H., str. 1167.

16. Sirāđžuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madžīd*, n. d., str. 87.

17. Muslim b. al-Hadžādž, *Sahīh Muslim*, Dar ihjā' al-kutub al-arabijja, Kairo, 1374., str. 822.

18. Vidi: Sirāđžuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madžīd*, n. d., str. 97.

Kur'anu, najbolji su dokaz da je srce doživjelo strahopoštovanje. Ebu Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik rekao: "Ko sasluša jedan ajet iz Allahove knjige, bit će mu upisana dvostruka nagrada, a ko ga prouči, on će mu biti svjetlost na Sudnjem danu."¹⁹

Poznato je da je Poslanik, s.a.v.s., slušao učenje Kur'ana nekolicine ashaba, poput Abdullaha b. Mes'uda, Ebu Musaa el-Eš'arija, Salima, oslobođenog roba Ebu Huzejfovog i dr.

Poželjno je (*mustehab*) tražiti od karija melodičnog glasa i izrazite tedžvidske vještine da na skupovima, sastancima i druženjima prouče nešto iz Kur'ana. To je bila praksa prvih generacija muslimana, pobožnih i dobrih ljudi. Prenosi se od Aiše, r.a., da je kazala: "Malo sam zakasnila kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa me upita: 'Zašto si se zadržala?' 'Allahov Poslaniče, u džamiji je neki čovjek, nikada nisam čula nekog da tako lijepo uči Kur'an,'" odgovorila je. Vjerovjesnik, s.a.v.s., je ušao u džamiju, prenosi Aiša, r.a., zatekavši Salima, oslobođenog roba Ebu Huzejfovog, pa je kazao: "Hvala Allahu koji je moj ummet počastio ljudima poput tebe!"²⁰

Kur'anski vird

Nužno je da svaki musliman odredi sebi količinu kur'anskog teksta koji će svakodnevno proučiti, ujutro ili navečer, pri čemu će nastojati da zadovolji sve ranije spomenute adabe učenja (razumijevanje, razmišljanje, prisebnost, skrušenost, pristojnost i sl.), štiteći se tako kur'anskog prijekora spomenutog u 30. ajetu sure El-Furkan:

Poslanik reče: "Gospodaru moj, narod moj ovaj Kur'an izbjegava!"

Ljudi mogu na različite načine izbjegavati Kur'an. Najteži vid izbjegavanja Kur'ana jeste ignoriranje istinitosti njegovog božanskog porijekla, odnosno njegovog sadržaja. Među teže oblike napuštanja Kur'ana svrstava se nemarnost prema njegovim naredbama i kršenje njegovih zabrana. Ali, kao vid izbjegavanja Kur'ana može se smatrati zanemarivanje njegovog učenja ili čitanja.

---

19. Ahmad b. Muhammad Šakir, *Umda at-tafsīr*, Dār al-wafā', 1426. odg po H., bez mjesta izdanja, sv. II, str. 94.
20. 'Imaduddīn b. Kešīr, *Fadā'il al-Qur'an*, Maktaba Ibn Tadjmija, Kairo, 1416. god. po H., str. 193.

Ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., su dijelili Kur'an na sedam hizbova: prvi hizb obuhvata tri najduže sure (El-Bekare, Alu 'Imran i En-Nisa'), drugi hizb obuhvata pet slijedećih sura (od sure El-Ma'ida do sure Junus), treći hizb sadrži sedam sura (od sure Junus do sure El-Isra'), četvrti devet sura (od sure El-Isra do sure Eš-Šu'ara'), peti jedanaest sura (od sure Eš-Šu'ara do sure Es-Saffat), šesti trinaest sura (od sure Es-Saffat do sure Qaf) i zadnji, sedmi hizb počinje sa surom Qaf, a završava surom En-Nas, tj. hatmom Kur'ana. Kao što je poznato, kur'anske sure se dijele na: duže - *tival*, srednje - *ewsat* i kratke - *qisar*.²¹

Evidentirana je autentična predaja da je Poslanik, s.a.v.s., rekao Abdullahu b. 'Amru: "Prouči Kur'an za jedan mjesec!" "Mogu ja više od toga", reče Abdullah. "Onda ga prouči za deset dana!", nastavi Poslanik, s.a.v.s. "Mogu ja više od toga," reče Abdullah. "Prouči ga za sedam noći i ne prelazi tu granicu", reče Poslanik, s.a.v.s.²²

Zabrana nije kategorična, kako kažu islamski učenjaci, već je izrečena u formi savjeta i preporuke. Taj stav potvrđuju i druge predaje u kojima Poslanik, s.a.v.s., dozvoljava ashabima da cijeli Kur'ana ne uče u periodu kraćem od tri dana.

Adabi prilikom hatme Kur'ana

Prema predajama mekkanske kiraetske škole, čiji je predvodnik Abdullah b. Abbas, najpoznatiji tumač Kur'ana među ashabima, sunnet je izgovarati *tekbir* (الله أكبر) kada se učenje Kur'ana privodi kraju počevši od završetka sure Ed-Duha pa sve do sure En-Nas. Neki kiraetski autoriteti spomenute škole prakticirali su učenje *tehlila* prije *tekbira* (لا إله إلا الله والله أكبر), drugi su, pak, dodavali na kraju i *tahmid* (لا إله إلا الله والله أكبر ولله الحمد). Sunnet je, također, nakon hatme Kur'ana proučiti Fatihu i nekoliko prvih ajeta sure El-Bekare, odnosno učenje završiti riječima: (هم المفلحون).²³ Upitan je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kako bilježi Et-Tirmizi, o najdražem djelu Uzvišenom Allahu, pa je rekao: الحال المرتحل - "Urađeno do kraja i odmah vraćeno na novi početak." Zatim je to pojasnio riječima: "Kada neko

21. Sirāđžuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madżīd*, n. d., str. 106.

22. Al-Buhāri, *Sahih al-Buhari*, n. d., Al-Maktaba as-salafijja, Kairo, 1400. god. po H., str. 5054.

23. Sirāđžuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madżīd*, n. d., str. 115.

prouči cijeli Kur'an te se odmah poslije zadnjeg ajeta vrati na početak Kur'ana."²⁴

Poželjno je da se hatma završi na početku jutra ili na početku noći, sukladno predaji Sa'da b. Ebi Vekkasa: "Kome se hatma Kur'ana podudari s početkom noći, meleki ga blagosivaju dok ne osvane, a kome se hatma podudari s početkom jutra, meleki ga blagosivaju dok ne omrkne."²⁵

Lijepo je da se prilikom hatme Kur'ana okupi što više ljudi i da se prouči prigodna dova. Pouzdano se zna da je Enes b. Malik prakticao da prilikom hatme Kur'ana okupi svoje ukućane i prouči dovu, u čemu su ga slijedili glasoviti tabiini, poput Mudžahida b. Džebra, El-Hakema b. Utejbe, Ibn Ebi Lubabe i drugih.²⁶

Zaključak

Držeći da je čovjekovo ophođenje prema Kur'anu istovremeno mjera njegovog odnosa prema Uzvišenom Stvoritelju, jer je Kur'an Allahov govor dostavljen čovječanstvu kao uputa, milost, upozorenje i radosna vijest, neophodno je držati se nekoliko najvažnijih principa tog odnosa koji su označeni sintagmom *edeb ophođenja prema Kur'anu*. U prvi plan, svakako, dolazi pitanje iskrene ljudske namjere (*nijjeta*), glavnog uvjeta za uspostavljanje pravilnog odnosa prema učenju ili izučavanju Kur'ana kao najvrednijem vidu ibadeta. Slijedi jedno od veoma bitnih pitanja, fikhske i bontonske naravi, a to je pitanje fizičke čistoće i duhovne pripremljenosti za učenje Kur'ana, odnosno doticanje Mushafa. U tom kontekstu posebno je istaknuta obaveza muslimana na dolično postupanje s predmetima na kojima su ispisana Allahova lijepa imena, kur'anski ajeti ili dijelovi ajeta budući da naša svakodnevica ukazuje na zanemarivanje takve obaveze. Tekst, također, nudi nekoliko vrijednih preporuka kojih se treba držati tokom i poslije učenja Kur'ana, a sve su spomenute u hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., izjavama ashaba i tabi'ina, kao što su preporuke u vezi s učenjem *Istiaze* i *Besmele*, nači-

24. Abu Isā Muhammed b. Isā at-Tirmizi, *Sunan at-Tirmizi (al-Džāmi' as-Sahih)*, Dār al-kutub al-'ilmijja, bez mjesta i godine izdanja, str. 2948.

25. Muhammad b. 'Ilān as-Sadiqi, *Al-Futūhāt ar-rabbānija*, Dar 'ihjā' at-turās al-'arabi, Bejrut, bez godine izdanja, sv. III, str. 238.

26. Sirādhuddīn, *Tilāve al-Qur'an al-madžīd*, n. d., str. 118.

nom učenja i slušanja Kur'ana, održavanjem virda, učenjem hatmenske dove i dr. Cilj ovog teksta jeste da se cijenjeni čitaoci oplemene saznanjima koja će, uz Allahovu pomoć, biti od koristi na oba svijeta.

د. الحافظ جواد شوشيتش

آداب التعامل مع القرآن الكريم

إن عبارة «قراءة القرآن» لا يقصد بها تلفظ الحروف والكلمات القرآنية وتطبيق قواعد التجويد فحسب وإنما تضم جميع جوانب تعامل الإنسان بالقرآن الكريم بما فيها الجانب البدني والعقلي والروحاني والإحساسي وذلك قبل القراءة وفي أثناءها وفيما بعدها. وبهذا المعنى هناك التوصية القرآنية المؤثرة بالاستعاذة بالله سبحانه وتعالى من الشيطان الرجيم تحضيرا للأجواء الملائمة قبل قراءة القرآن.

يبين المؤلف في هذه المقالة عددا من أهم نواحي تعامل الإنسان مع القرآن الكريم، والمسألة في الحقيقة عبارة عن أصول وأعمال ذات طابع معنوي وعملي عرفت في التراث الإسلامي بالعبارة «آداب قراءة القرآن الكريم».

Qur'anic Edeb (Behavior) – Principles of Treatment of the Qur'an

By Hfz. Dr. Dževad Sosic

The concept of reciting the Qur'an does not refer only to the pronunciation of Qur'anic words, letters, or the application of tajweed rules, etc., but applies to all aspects of human relations to the Qur'an, physical, mental, spiritual, emotional, etc., before, during and after reciting the Quran. In this sense, there is a striking Quranic recommendation that, before reciting the Quran, the atmosphere for this kind of worship should be prepared by seeking refuge with Allah, s. w. t, from the influence of the accursed Satan. In this work, the author discusses several important aspects of human conduct towards the Qur'an. Actually, it's about the principles and methods of moral and practical nature, which are marked in the Islamic tradition with the sintagm Adabs (code of conduct) of reciting the Quran.

Na putu sunneta i džema'ata

Dr. Almir Fatić

docent na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu na tefsirskim predmetima,
faticalmir@gmail.com

Velika sala Gazi Husrev-begove biblioteke: Prizor s konferencije

Četrnaestog i petnaestog juna 2014. godine (16. i 17. ša'bana 1435. godine po Hidžri) u Sarajevu je održana Međunarodna naučna konferencija pod naslovom "Ehli sunne ve l-džema'a – Tradicija muslimana Balkana". Organizatori ove značajne konferencije bili su Rijaset Islamske zajednice u Bosni

i Hercegovini i Fakultet islamskih nauka u Sarajevu. Autor ovog rada kao jedan od inicijatora i koordinatora za održavanje ove konferencije u osnovnim crtama želi iznijeti neke važnije informacije o tom događaju, ukazati na njegov značaj za muslimane u Bosni i Hercegovini, odnosno Balkanu, te iznijeti neka vlastita razmišljanja i zapažanja.

Uvod

Kako se iz naslova konferencije vidi, glavno težište i naučno interesovanje bilo je fokusirano na predstavljanje, razmatranje, analiziranje i mnogostruko sagledavanje ehli sunnetske tradicije muslimana na Balkanu. Otuda je razumljivo da je najveći broj učesnika (sa referatima) bio iz balkanskih zemalja (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Slovenija, Srbija, Crna Gora, Kosovo, Makedonija). Iz muslimanskog svijeta na konferenciji su učestvovali alimi iz Turske i Saudijske Arabije. Na konferenciji je izloženo trideset i pet referata u devet naučnih sesija. Na kraju je donesena Izjava koju su učesnici konferencije usvojili.

Radnom dijelu konferencije prethodilo je svečano otvorenje na kojem su se učesnicima i gostima konferencije obratili: predsjednik Organizacionog i Naučnog odbora konferencije, prof. dr. Džemaluddin Latić, predsjedavajući Predsjedništva BiH, gosp. Bakir Izetbegović, predstavnik Uprave za vjerska pitanja Turske (Dijaneta), prof. dr. Ramazan Altintaš, generalni sekretar Rabite, njegova eminencija, šejh dr. Abdullah et-Turki, i Reisu-l-ulema Islamske zajednice u BiH, Husein ef. Kavazović, koji je otvorio konferenciju. Posebnu čast učesnicima i gostima konferencije kao i Islamskoj zajednici BiH u cjelini predstavljao je dolazak generalnog sekretara Rabite, šejha Et-Turkija.

Razlozi

Bilo je više razloga za organiziranje jednog skupa ovakve naravi i na ovom nivou organiziranosti. U prvome redu, smatramo da je obaveza muslimanskih vjerskih učenjaka (uleme) na Balkanu da svojim narodima – kao pripadnicima ehli sunnetskog učenja koje su im njihovi preci sačuvali i prenijeli – iznova afirmiraju, aktueliziraju i pojasne to učenje, pogotovo poslije zajedničkog iskustva ideje i sistema komuniz-

ma, ali i ideje muslimanskog modernizma, na koje još vjerski učenjaci, smatramo, nisu dali adekvatne odgovore, te mnogih aktuelnih izazova sa kojima se susrećemo u našim životima i društvima, kao što su: a) projektirana globalizacija svijeta; b) neprestani udari na vjersko jedinstvo muslimana na Balkanu, pa i u čitavom svijetu; c) razni vidovi džahilijeta (neznanja) modernog doba; d) neka neispravna, neučena i sektaška tumačenja i prakticiranja islama u našim društvima i e) budućnost naših naraštaja.

Napominjemo da će u narednom periodu, kako je najavljeno, biti objavljen zbornik radova sa ove konferencije, tako da će šira javnost imati priliku čitati cjelovite referate koji su na njoj izloženi u konciznijoj formi. *Knjiga sažetaka* referata, na bosanskome i arapskome jeziku, objavljena je uoči održavanja konferencije i ima preko stotinu stranica.

Ciljevi i teme

S obzirom na navedene savremene i aktuelne izazove sa kojima se islamske zajednice Bošnjaka, Albanaca i drugih muslimanskih naroda na Balkanu suočavaju, cilj konferencije je bio da se, u naučnom i praktičnom smislu, pokušaju iznaći i ponuditi mogući odgovori na savremene udare na naše ehli sunnetsko učenje i na sve oblike savremenog džahilijeta i ideje nekompatibilne sa našim temeljnim vjerskim učenjima – sa ma koje strane oni dolazili.

U dokumentima koje je Naučni odbor konferencije verificirao navode se slijedeći ciljevi: a) učenje ehli sunneta ve l-džema'ata čuva jedinstvo ummeta, tj. svih muslimana; b) to učenje je važno isticati i ponavljati u svakom vremenu; c) muslimani Balkana su primili islam od ehli sunnetskih imama i živjeli ga ovih 500–600 godina, ali pod utjecajem globalizacije, a pogotovo zbog džahilijeta koji je uslijedio zbog potčinjenog položaja muslimanskih naroda u hrišćanskim i komunističkim zemljama, oni sve više postaju plijen sektaških udara na ehli sunnet ve l-džema'at (modernizam, laicizam, heterodoksni sufizam, beктаšije, ši'izam...); d) ehli sunnetsko učenje treba razumijevati u svjetlu novonastalih prilika u kojima žive muslimani u Evropi i tako čuvati vjersko jedinstvo muslimana, zato što su oni, raspadom Jugoslavije, počeli da žive u nezavisnim

državama, gdje u trima njima čine izrazitu (Albanija i Kosovo) ili relativnu većinu (Bosna i Hercegovina), značajnu manjinu (Makedonija, Crna Gora, Bugarska), kao i manjinu koja danas živi u specifičnom položaju (Srbija, Slovenija).

Teme konferencije bile su: 1) Historijska pozadina i principi ehli sunnetskog učenja; 2) Refleksije doktrinarnih principa na ostala islamska znanstvena područja; 3) Autoriteti ehli sunnetskog učenja; 4) Promotori ehli sunnetskog učenja na balkanskim prostorima; 5) Prošlost, izazovi, stanje i perspektive ehli sunnetskog učenja (vidi: *Knjiga sažetaka*, 3-4).

Potreba vremena

Imajući na umu svu kompleksnost savremenog svijeta koji se sve brže mijenja i izazove koje on sa sobom neminovno donosi, a uzimajući u obzir sveukupnu poziciju balkanskih muslimana, smatramo da se održavanje ove i sličnih konferencija nameće kao potreba vremena u kojem živimo. Učesnici konferencije složili su se da održavanje ovog tipa konferencija preraste u neku vrstu tradicije na čitavom prostoru Balkana. "Svi učesnici ove konferencije, svjesni obaveze koju ulema ima prema Ummetu i čitavom ljudskom rodu, nastavit će sa organizacijom ovakvih skupova u Sarajevu ili na nekom drugome mjestu na Balkanu i u Evropi" – stoji, između ostalog, u Izjavi koja je usvojena na konferenciji. Jer, da parafraziramo imama Ebu Hamida el-Gazalija (u. 505/1111), uvijek postoji potreba da se afirmira učenje ehli sunneta ve l-džema'ata zato što je, nažalost, to učenje stalno izloženo napadima sa raznih strana.

Jedan naš "zaboravljeni" bošnjački alim Muhamed Pašić (1891–1980), u svom radu pod naslovom "O glavnim vjerskim pravcima kod muslimana", primijetio je slijedeće: "Glavno obilježje ehli bidata [onih koji uvode novotarije u vjeru – naša nap.] je da oni silom svijeta nameću svoje mišljenje. Ako se njima nešto učini, da je dobro, oni silom svijet nagone, da to vrši. U svrhu širenja svog pravca nijesu birali sredstva; gdje im agitacija i podmićivanje nije uspijevalo, laćali su se oružja, da silom potisnu sunije i da svijetu nametnu svoje vjerovanje. Tako su poubijali mnogo pravih muslimana. Kod ehli suneta je to sasvim drugačije. Oni se nijesu

nikad silom poslužili, da prošire svoj mezheb, nego su se uvijek služili samo razlozima i dokazivanjem.”¹

A naš savremenik, mr. Muharem Omerdić, u jednom svom tekstu navodi: “Gorljivi pripadnici sedamdeset dvije grupe, za koje se u Poslanikovom hadisi-šerifu kaže da neće biti spašeni, uvijek su napadali istinske autoritete islama, alime ehlius-sunneta vel-džemaata. To je poznato, i kroz literaturu se široko elaborira. Njihovi protivnici vršili su napade i ubijali ove velikane. U svakom stoljeću ubijeno je mnogo učenjaka ovog pravca.”²

Vjersko jedinstvo

Zašto je još važno da danas iznova govorimo o ehli sunnetskom učenju? Naime, smatramo da je upravo učenje ehli sunneta ve l-džema'ata nas Bošnjake, kao i druge muslimanske narode Balkana, sačuvalo od svih vrsta “izama” te da je ono očuvalo jedinstvo ovog dijela muslimanskog ummeta. Zapravo, ono je naša najveća brana od svih vrsta sadašnjih i budućih “izama” u našem narodu.

Akaidiska i fikhska djela našeg Hasana Kafije Pruščaka (u. 1615), kao i drugih alima osmanlijskog i postosmanlijskog perioda, odigrala su ključnu ulogu u održavanju ehli sunnetskog učenja u našem narodu, odnosno na području čitave tadašnje Rumelije, i to je trajalo sve do modernog doba, početka XX stoljeća, u kojem se u našem narodu – kao i u drugim muslimanskim narodima na Balkanu – pojavljuje plejada istaknutih ehli sunnetskih učenjaka (npr. Mehmed Handžić, Muhamed Pašić, Tajib Okić, Omer Mušić, Ahmed Smajlović...) koji su nastavili tu svijetlu tradiciju.

Konferencija je bila prilika da se ponovo skrene pažnja na te naše učenjake, da im se oda potrebno priznanje, da se prouče i smjeste u kontekst vremena i prostora u kojem su djelovali, ali isto tako da se ukaže i na nama manje poznate bošnjačke i albanske muslimanske učenja-

---

1. Navedeno prema: prof. dr. Omer Nakičević, *Muhamed Pašić: zaboravljeni direktor šerijatske gimnazije*, Sarajevo, 2009, 158–59.
2. Mr. Muharem Omerdić, “Ehlius-sunnet vel-džemaat”, u: *Zbornik radova naučnog skupa “Islamska tradicija Bošnjaka: izvori, razvoj i institucije, perspektive*, 14. 15. i 16. novembar 2007.”, Rijaset Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2008, 34.

ke koji su tiho i pobožno djelovali na planu očuvanja ehli sunnetskog učenja u svojim narodima (između ostalih, na konferenciji su izloženi referati o albanskim alimima, hadži hafizu Sabri Kočiju i Ahmed-ef. Kalešiju te o bošnjačkim alimima poput Handžića, Pašića, Mušića, braće Čokića). Dakako, treba s dužnim poštovanjem spomenuti stotine naših imama koji su u XIX i XX stoljeću strpljivo i mukotrпно širili ehli sunnetsko učenje.

Također, govoreći u širem kontekstu, učenje ehli sunneta ve l-džema'ata je osiguralo i zaštitilo od frakcionaštva i nejedinstva općenito sve muslimane, tj. njihovu ogromnu većinu, što se može reći i za muslimane Balkana, ali i od rigidnog literalizma i neislamskih ideja općenito.

Afirmacija ehli sunneta

Podsjećanje na naše ehli sunnetsko vjerovanje i djelovanje potrebno nam je još i zbog suzbijanja ideja koje, svjesno ili nesvjesno, remete ili prijete našem vjerskom jedinstvu. Ovdje se postavlja jedno važno pitanje: Iako su sve četiri ehli sunnetska mezheba u fikhu legalna i legitimsna, da li Bošnjaci kao mali evropsko-muslimanski narod, s obzirom na specifičnu historiju, prostor i uvjete u kojima žive, mogu sebi priuštiti mezhebski pluralizam!? Svjesni smo da je tu pojavu (tj. mezhebskog pluralizma) teško kontrolirati zbog procesa globalizacije i pluralizacije svijeta u cjelini i u svemu, ali, istovremeno, ideja "bezmezhebstva" jeste nešto što treba u startu odbaciti kao i fenomen mezhebskog fanatizma. Jer mahanje nerazumnim idejama o ukidanju mezheba ili unošenju još nekog drugog mezheba mimo hanefijskog u praksu Bošnjaka može izazvati neželjene posljedice. Zato se nikada dovoljno ne može naglasiti uloga Islamske zajednice kod Bošnjaka i njenog institucionalnog bdijenja nad načelima i principima ehli sunnetskog učenja (u okvirima hanefijskog fikha i maturidijskog akaida) kroz islamske obrazovne institucije: mektebe, medrese i fakultete te druge vidove pismene (izdavačke) i usmene (predavačke) komunikacije. Zapravo, najveća prepreka širenju sektaških učenja među Bošnjacima jeste snažna, jasna i glasna afirmacija ehli sunnetskog učenja. Konferencija o kojoj govorimo nije bila uperena ni protiv koga, bilo u Bosni i Hercegovini ili izvan nje, ali jeste bilo

neophodno da se neke tendencije prisutne u Bosni i na Balkanu kritički sagleda(va)ju.

Ehli sunnet na Balkanu

U svim balkanskim zemljama, hvala Uzvišenom Allahu, muslimani slijede ehli sunnetsko učenje. Među muslimanskim narodom ovih zemalja "prevladavaju znakovi ehli sunneta, a ne običaji zabludjelih sekti", kako bi to rekao Abdulkahir el-Bagdadi (u. 429/1037.), opisujući muslimanske mase svoga vremena, dodajući da "muslimanski narod vjeruje u ispravnost učenjaka ehli sunneta i tim se učenjacima obraća u pogledu svoje vjere, i slijede ih u svemu onome što se vezuje za fikhske propise".³

Ovdje moram spomenuti sektu zvanu beктаšije među Albancima na Kosovu, u Albaniji i Makedoniji, koji su bliže ši'izmu i nekim kršćanskim sektama nego ehli sunnetu. (O toj sekti za ovu konferenciju napisan je poseban referat pod naslovom "Bektašizam među Albancima".) Srećom, Bošnjaci nisu imali masovnije iskustvo sa takvim herezama, izuzmemo li hamzevijsku sektu u 16. stoljeću, sa kojom se naš učeni i odlučni Kafija Prušćak energično obračunao.

Ovaj prigodni tekst završavamo riječima rahmetli dr. Ahmeda Smajlovića, jednoga od naših najvećih alima u drugoj polovini XX. stoljeća, koji je dao ogroman doprinos širenju ehli sunnetskog učenja među Bošnjacima. U jednom svom tekstu o imamu Maturidiju dr. Smajlović je zapisao: "S obzirom na to nauka o vjerovanju i predstavlja, sa islamskog stanovišta, prvenstvenu obavezu svakog muslimana, jer od njegovog opredjeljenja u tom pogledu, ovisi i njegova sudbina, nedaće koju su pogađale islamski svijet, ili ga danas pogađaju, rezultat su ustvari njegovog zapostavljanja nauke o vjerovanju, jer nepoznavanje ove oblasti omogućava postupno prodiranje drugih razmišljanja u naše vjerovanje, odn. naše udaljavanje od vjerovanja."⁴

3. *El-Ferku bejne l-firek*, Daru l-ma'rife, Bejrut, s.a., 318.

4. "Maturidi-povjesnost i aktuelnosti njegove misli", *Islamska misao*, br. 76, 1985, 13.

Neke negativne posljedice narodnog vjerovanja u svetost Ajvaz-dedine stijene

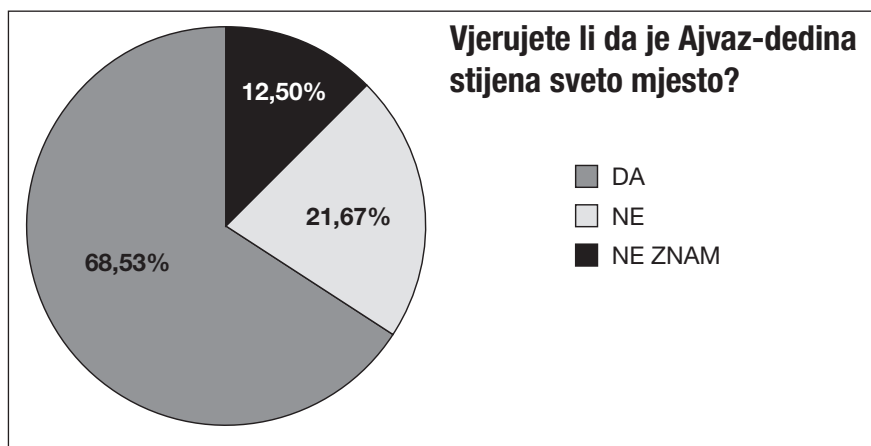
Dr. sci. Elvir Duranović

imam, Medžlis Islamske zajednice Bugojno
elvirduranovic@yahoo.com

Ajvatovica je najmasovnije dovište na području Bosne i Hercegovine i šire. Dva međusobno isprepletena aspekta Ajvatovice: defile konjanika i narodno predanje o Ajvaz-dedi, glavni su izvori njene popularnosti. Kroz njih Ajvatovica djelimično zadovoljava podjednako: nacionalne i duhovne potrebe Bošnjaka. Defile stasitih konjanika u tradicionalnoj bošnjačkoj odori s tekbirom na usnama budi uspomene na slavna minula vremena i razbuktava plam patriotizma i domoljublja ostavljajući na taj način dubok dojam na posjetioce Ajvatovice, kao što i upečatljivi susret krhkog čovjeka s moćnom, ali dovom raspuknutom stijenom izaziva strahopoštovanje i tanahne osjećaje vjere pretočene u šaptaj dove Svemogućem i Moćnom Bogu. S obzirom na obilje sadržaja i bogatstvo simbola koje nesumnjivo baštini, Ajvatovica može biti predmet izučavanja raznih naučnih disciplina i poddisciplina unutar neke naučne oblasti. U ovom radu fokusirat ćemo se na jedan aspekt dovišta na Ajvatovici a to je narodno vjerovanje u svetost Ajvaz-dedine stijene i negativne implikacije takvog vjerovanja.

Da li i u kojem opsegu posjetioci Ajvaz-dedine stijene vjeruju u njenu svetost?

U okviru šire studije koja se bavila istraživanjem socio-demografskih obilježja, procjenom religioznosti posjetilaca Ajvatovice i njihovim općim znanjem o Ajvatovici, provedena je tokom „Dana Ajvatovice” 2011. i 2012. godine anketa kojim je bilo obuhvaćeno 120 ispitanika, svake godine po 60 osoba. Za potrebe istraživanja sastavljen je upitnik podijeljen u šest kategorija sa 31 varijablom ispunjavan metodom intervjua licem-u-lice. Između ostalih, sudionicima istraživanja bilo je postavljeno pitanje: Vjerujete li da je Ajvaz-dedina stijena sveto mjesto? U anketnom pitanju insistirali smo na terminu *sveto mjesto*, umjesto *blagoslovljeno mjesto*, jer je termin *svet* s teološkog aspekta mnogo snažniji i konkretniji od rastegljivog termina *blagoslovljen*. Usto, muslimani u Bosni i Hercegovini termin *svet* rijetko koriste, jer ih asocira na kršćanstvo. Većina će se, naprimjer, osjećati nelagodno ako ih pitate da li je Ajvaz-dedo bio *svetac*, i insistirat će na muslimanskom biću bližoj zamjeni za ovaj termin: *evlija*. Unatoč tome većina sudionika istraživanja 65,83% vjeruje da je Ajvaz-dedina stijena „sveto” mjesto. Dodamo li ovom postotku 12,50% onih koji su se izjasnili da ne znaju odgovor na ovo pitanje, (vjerovatno im nije odgovarao termin „sveto mjesto”, jer da smo ih pitali da li je Ajvaz-dedina stijena „blagoslovljeno mjesto” dileme više ne bi bilo), procenat onih koji određeni stepen „svetosti” ili „blagoslovljenosti” pripisuju Ajvaz-dedinoj stijeni raste na gotovo 80% anketiranih. Tek 21,67% njih smatra da Ajvaz-dedina stijena nije sveto mjesto.

Kao posljedica toga, 36,67% ispitanih svojoj kući nosi prašinu i kamenčiće iz Ajvaz-dedine stijene, dok 63,33% njih to ne čini. Prije nego što objasnimo na koji način je Ajvaz-dedina stijena postala „sveto mjesto” i zašto se to uvjerenje još uvijek održava, osvrnut ćemo se na očitu kontradikciju izazvanu različitim odgovorima na pitanja o svetosti Ajvaz-dedine stijene i nošenju kamenčića iz nje. Bilo bi opravdano očekivati da 65,83% anketiranih koji vjeruju da je Ajvaz-dedina stijena „sveto mjesto” u približnom procentu nosi kući kamenčiće iz stijene. Međutim, oni to u tom opsegu ne čine jer *svetost* stijene različito shvataju i doživljavaju. Onih 36,67% koji odnose kamenčiće iz Ajvaz-dedine stijene vjeruju da je *svetost* u fizičkoj stijeni i da će njenim nošenjem sa sobom ponijeti i dio njene *svetosti*. U konkretnom slučaju radi se o analognom zaključivanju, glavnom izvoru narodne religije, a Ajvaz-dedina stijena predstavlja još jedan primjer vjerovanja u mogućnost fizičke distribucije *svetosti* i *bereketa*.

Ostali hodočasnici u stijeni vide mjesto susreta fizičkog s metafizičkim, profanog sa svetim, mjesto očite realizacije Ajvaz-dedine dove. Jednom otvorena nebeska vrata Ajvaz-dedinoj dovi ostaju, poput rastvorene stijene, zauvijek otvorena. To je osnovni razlog njihovog dolaska na Ajvatovicu i zbog toga joj se neprestano vraćaju.¹ Međutim i njihovo vjerovanje bazirano je na analogiji i kao takvo je diskutabilno. Naime, oni koji ne nose kamenčiće iz stijene, već stijenu koriste isključivo kao dovište,

Muslimanka uzima prašinu sa Ajvaz-dedine stijene.

1. Na pitanje: *Šta je ostavilo poseban dojam na vas?*, kao što ćemo to kasnije vidjeti, većina ispitanika 72,50% odgovorila je da je to Ajvaz-dedina stijena.

smatraju da će i njihova dova u Ajvaz-dedinoj stijeni biti primljena, kao što je ranije bila primljena Ajvaz-dedina dova, odnosno, vjeruju da će im Bog lakše i brže primiti dovu izrečenu u Ajvaz-dedinoj stijeni, nego na nekom drugom mjestu. Ove opservacije nisu puko bavljenje pretpostavkama, već se temelje na rezultatima spomenutog anketnog istraživanja. U kategoriji *Motivi posjete* ispitanicima je bilo ponuđeno da izaberu jedan od šest odgovora:

Bliskost s Bogom.

Ispunjavanje vjerske obaveze.

Ispunjenje želje.

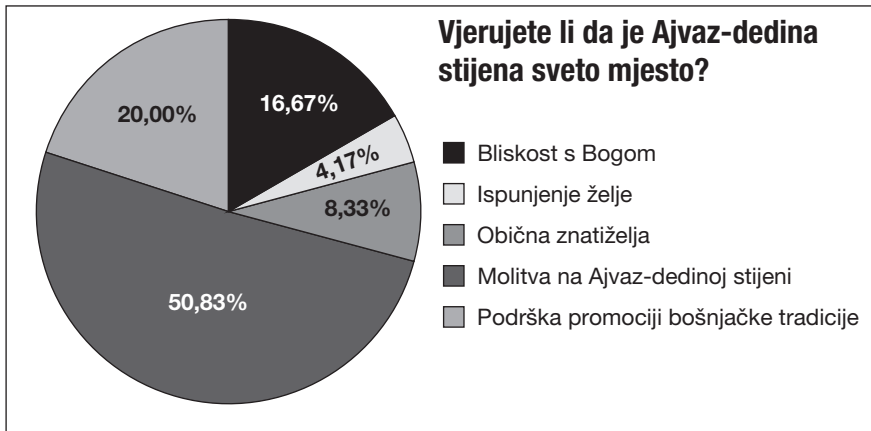
Obična znatiželja.

Dova na mjestu molitve Ajvaz-dede.

Podrška promociji bošnjačke tradicije.

Njihov izbor odgovora prilično je interesantan. Više od polovine anketiranih 50,83% odlučilo se za peti: *Dova na mjestu molitve Ajvaz-dede*. Dakle, većina hodočasnika, vjerujući da je narodno predanje istinito, dolazi na Ajvatovicu proučiti svoju dovu na mjestu na kojem je Bog već primio dovu, uvjereni da će i njihova molba, na tom za njih „svetom“ mjestu, biti primljena. Ispitanici nisu željeli specificirati koju dovu uče u Ajvaz-dedinoj stijeni, već su samo istakli da su došli zbog dove. Veliki procenat od 20% sudionika istraživanja dolaskom na Ajvatovicu želi pružiti lični doprinos promociji bošnjačke kulture. To može značiti da oni u Ajvatovici već prepoznaju veliku šansu za promociju bošnjačkog nacionalnog programa što bi Ajvatovica svakako trebala postati. Priličan procenat hodočasnika 16,66% posjetom Ajvatovici želi rasplamsati žar svoje vjere i kroz bliski doživljaj sa „svetim“ u Ajvaz-dedinoj stijeni ostvariti bliskost s izvorom svetosti – dragim Bogom. Određen dio posjetilaca 8,33% došao je iz čiste znatiželje, jednostavno da vidi Ajvaz-dedinu stijenu o kojoj je toliko slušao. Naravno svi znatiželjnici suočeni s raspuklom stijenom uskoro postaju „vjernici“, kao što je to prije 90 godina zabilježio Safvet S. Zečević. On je opisujući svoj prolazak kroz Ajvaz-dedinu stijenu 1928. godine zabilježio: „Nekoliko koraka naprijed i pred nama puče ogromna provalija. Prošavši kroz cijelu stijenu posjedasmo na brijegu na izlazu iz stijene na kojem se sleglo mnoštvo naroda. Doima

se vjerovatnim navedeno predanje da je Ajvaz-dedo dolazio četrdeset jutara prije izlaska Sunca na ovu stijenu i molio se Svemogućem Bogu da rastavi stijenu kako bi on mogao provesti vodovod kroz nju.”²

Ispunjenje neke želje motiviralo je najmanji procenat 4,17% posjetilaca da dođu na Ajvatovicu.

Vratimo se sada pitanju „svetosti” Ajvatovice. Primijetili ste da smo riječ „svetost”, u kontekstu Ajvatovice stavili u navodne znake s ciljem njenog odvojanja od svetosti čije je ishodište potvrđeno izvorima islama. Ako dakle prema izvorima islama Ajvaz-dedina stijena nije sveto mjesto, zašto izrazita većina muslimana na Ajvatovici uporno istrajava na tome i tvrdi suprotno? Dva su ključna razloga za to.

Prvi i osnovni je nepoznavanje islamskih propisa u pogledu distribucije svetosti u islamu. Rezultati istraživanja jasno pokazuju da posjetioci Ajvatovice ne znaju da Ajvaz-dedina stijena ne može, shodno izvorima islama, biti sveto mjesto na način kako ga oni razumiju. Istina, Ajvaz-dedina stijena može biti mjesto dove, ali dova u Ajvaz-dedinoj stijeni ne sadrži nikakav kvalitet koji bi je izdvajao u odnosu na bilo koje drugo mjesto. Ajvatovačka stijena stoga može biti prostor za dovu, ali ta dova, s pozicije mjesta na kojem se čini, ima istu vrijednost kao i dova na livadi iznad stijene ili dova proučena u nekoj džamiji. Zatim, izvor „svetosti” Ajvaz-dedine stijene je nepouzdan predanje, a poznato je da se u isla-

2. Safvet S. Zečević, „Hodočašće na Ajvatovicu”, *Gajret*, juni 1928. godine, navedeno prema: *Preporod*, br. 12/926, 15. juni, Sarajevo, 2010. godine, str. 41.

mu vjerovanje ne može bazirati na nepouzdanom predanju, pa makar se ono povezivalo i s Božijim Poslanikom, a.s. Konačno, čak i da je narodno predanje o Ajvaz-dedi sušta istina, ni tada, s pozicije izvora islama, ne bi proizvodilo nikakve pravne efekte i vjerska zaduženja. S obzirom da postoje neke indicije na osnovu kojih bi se dovište na Ajvatovici moglo smjestiti u historijski kontekst, Evlija Čelebi, naprimjer, opisujući Kupres 1660. godine navodi kako su njegovi stanovnici oslobođeni izvanrednog poreza: „...jer su Mađari na ovoj gorskoj visoravni svake godine hvatali mnogo roblje. Zbog toga veziri koji upravljaju cijelim bosanskim pašalukom ljetuju na ovoj gorskoj visoravni s deset hiljada vojnika i čuvaju njenu okolinu.“³

Sasvim je moguće da je današnje okupljanje konjanika na Ajvatovici trag nekadašnjeg tradicionalnog okupljanja na Kupresu. Također smatram bitnim skrenuti pažnju na još jedan događaj koji može imati direktne veze s današnjim obilježavanjem Ajvatovice. U rano proljeće 1697. godine u Beču je napravljen obiman ratni plan za napad na Bihać. Ekspediciju je sa sjevera predvodio Eugen Savojski s 13000 vojnika i 32 topa. Planom je bilo predviđeno da u isto vrijeme vojska iz Osijeka pod vođstvom Starhemberga i Kiba zabavi Bošnjake u Posavini, a da iz Dalmacije na Bosnu napadnu knez Posedarski i Janković.⁴ Muvekkit navodi da su ove vojne aktivnosti pokrenute oko Jurjevdana.⁵ Vojnici pod vođstvom Posedarskog i Jankovića su za 12 dana poharali 50 sela i palanki,⁶ da bi ih na kraju u okršaju kod Kupresa pobijedio Girli Smajil-paša i potisnuo natrag preko granice.⁷

S obzirom da su ove vojne operacije, prema Muvekkitu, pokrenute oko Jurjeva, zar nije moguće da se pobjeda kod Kuprsa desila sedmog ponedjeljka po Jurjevu, i da su se Bošnjaci Prusca i okolnih mjesta nakon 1697. godine počeli na dan bitke pod punom ratnom opremom okupljati

---

3. Evlija Čelebi, *Putopis, odlomci o jugoslovenskim zemljama*, preveo Hazim Šabanović, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1996. godine, str. 134.

4. Milan Prelog, *Povijest Bosne u doba osmanske vladave*, I dio, Sarajevo, bez godine izdanja, str. 111.

5. Salih Sidki Hadžihuseinović - Muvekkit, *Povijest Bosne*, s turskog preveli Abdulah Polimac..., knj.1, Sarajevo, 1999, str. 424.

6. Karlo Pec (Pecz), „Bojevi u Bosni i Hercegovini od god.1682.-1699. „, *GZM*, br. XX, Sarajevo, 1908. godine, str. 92.

7. Vidi: Safvet beg Bašagić-Redžepašić (Mirza Safvet), *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine (od g. 1463.-1850.)*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900, str 86.

na Ajvatovici kao bi pokazali svoju snagu i spremnost za nove pobjede? Dakle, iako još uvijek nedostaju ključni historijski dokumenti na osnovu kojih bi se sa sigurnošću mogla utvrditi geneza dovišta na Ajvatovici, možda bi najprimjerenije bilo Ajvatovicu promatrati kroz njen historijski kontekst i načiniti od nje memorijalni spomenik, koji se, konačno, kao i svako drugo muslimansko memorijalno mjesto može oplemeniti dovom.

Drugi bitan uzrok kontinuiranog narodnog vjerovanja u „svetost” Ajvaz-dedine stijene jeste prisustvo ulema i službenih organa Islamske zajednice prilikom učenja dove na stijeni. U svijesti običnog naroda ulema i službenici Islamske zajednice daju legitimitet njihovom vjerovanju o „svetosti” Ajvaz-dedine stijene. Iz pozicije teološki slabije obrazovanih širokih narodnih masa može se postaviti pitanje: Ako Ajvaz-dedina stijena nije sveto mjesto zašto ulema i službenici Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini uporno, svake godine, dolaze na stijenu i uče dovu?

Ulema uči dovu na Ajvaz-dedinoj stijeni.

Dakle, „ima tu nešto“. Naravno, dova se može učiti na Ajvaz-dedinoj stijeni, kao i na bilo kojem drugom čistom mjestu, ali bi pobožnim vjernicima svakako trebalo detaljno objasniti kako se dova ne uči zbog svetosti Ajvaz-dedine stijene, niti zbog toga što je Ajvaz-dedina stijena mjesto gdje se primaju dove, već se dova ovdje uči da bi se očuvalo sjećanje na velikog čovjeka i njegov nesebični doprinos razvoju društvene zajednice. Na taj način koncipiranu i širokim muslimanskim masama predočenu dovu na Ajvaz-dedinoj stijeni sasvim je moguće uokviriti u vjerske propise. No, to je dugačak put s maglovitim posljedicama.

Drugačiji pristup rješavanja ovog problema koji ćemo sad predložiti možda je radikalniji, ali, vjerujem, plodonosniji. Cijenim da, kad bi službenici Islamske zajednice prestali učiti dovu na Ajvaz-dedinoj stijeni, da bi se i obični vjernici povelili za njima i vremenom prestali smatrati stijenu „svetim mjestom“. Nužno je, dakle, izvršiti desakralizaciju Ajvaz-dedine stijene sakralizacijom platoa Ajvatovice iznad nje. U tu svrhu potrebno je uraditi nekoliko stvari.

Smjestiti Ajvatovicu u historijski okvir. Dolazak konjanika na Ajvatovicu s punom ratnom opremom uz učenje ilahija čiji je osnovni sadržaj dova Svemogućem Bogu da podari pobjedu muslimanskoj vojsci i uništi neprijatelje,⁸ nesumnjivo upućuje na historijsko porijeklo Ajvatovice. Uvođenjem Ajvatovice u povijest uozbiljio bi se njen ovozemaljski aspekt, dok bi u isto vrijeme slabio metafizički. Muslimani u Bosni i Hercegovini danas u Ajvatovici, zapravo u Ajvaz-dedinoj stijeni, vide otvorena vrata ka Božijoj milosti. Raspukla stijena je simbol raspuknute običajnosti. Ulaskom u stijenu običan vjernik vjeruje da ulazi u drugu nadnaravnu metafizičku zbilju koja ga samim tim čini dovodi u Božiju blizinu, što je sa stanovišta islama neprihvatljivo. Ovu zamku moguće je izbjeći uvođenjem Ajvatovice u historijski kontekst vraćajući joj njeno izvorno povijesno značenje. Kada se ljudi upoznaju sa stvarnim historijskim ovozemaljskim obilježjem Ajvatovice, prestat će Ajvaz-dedinu stijenu smatrati svetim mjestom.

---

8. Salih Trako, *Ilahije Ajvatovice*, Muftijstvo travničko, 1997. godine.

No, preko potrebe za svetim ne smije se olahko preći jer će ljudi, jednom kada postanu svjesni da Ajvaz-dedina stijena nema tu zamišljenu snagu, svetost potražiti na nekom drugom mjestu. To se može prevazići sakralizacijom platoa Ajvatovice na način da se na tom mjestu sagrađi džamija. Gradnjom džamije *posvetio* bi se prostor Ajvatovice. Istina, danas plato Ajvatovice služi kao musala na „Dan Ajvatovice”, ali poslije toga je to obična livada i proplanak. Izgradnjom džamije prostor Ajvatovice dobio bi stalno mjesto za molitvu u prelijepom ambijentu guste četinarske šume i planinskog izvora, a učenjem dove samo u njoj došlo bi do pomjerenja *svetosti* sa stijene na džamiju, što je sa stanovišta islama, prihvatljivo i poželjno.

Legendu o Ajvaz-dedi nastaviti njegovati, ali tako da služi kao dobar primjer ljudske nesebičnosti i zalaganja, osobina koje trebaju krasiti svakog *evliju* i dobrog čovjeka. Čak i da se u legendi nastavi govoriti o raspuknuću stijene, izgradnjom džamije na Ajvatovici i učenjem dove u njoj na značaju bi sve više dobijala džamija, dok bi u isto vrijeme slabila „svetost” stijene. Povezivanjem historijskog događaja pobjede nad neprijateljem i humanosti Ajvaz-dede Ajvatovica bi dobila sasvim drugačiji kontekst, uokviren u propise islama, a prihvatljiv i poželjan s pozicije njegovanja tradicionalnih bošnjačkih vrijednosti.

Ovo će biti veoma teško, jer je na pitanje: Šta je ostavilo poseban dojam na vas, većina ispitanika na Ajvatovici 72,50% kazala da je to Ajvaz-dedina stijena. Ovakvi rezultati nisu začuđujući ako se zna da je danas u žiži Ajvatovice upravo dova na stijeni. Ipak, raduje činjenica da 19,17% anketiranih u prvi plan stavlja vjerski program, dok su za manji broj sudionika istraživanja 8,33% konjanici najupečatljiviji dio Ajvatovice.

Na kraju, za vrijeme istraživanja primijetili smo da većina posjetilaca koji uzimaju prašinu i kamenčiće iz Ajvaz-dedine stijene dolazi organizirano iz drugih krajeva Bosne i Hercegovine mimo Gornjevrbaske regije. Obično je povod za njihov postupak bezazleni razgovor u autobusu gdje se uvijek među putnicima nađe neko ko druge nagovara kako trebaju uzeti prašinu iz Ajvaz-dedine stijene radi bereketa. Dobro bi bilo kada bi imami koji organiziraju dolazak na Ajvatovicu svojim džematlijama objasnili kako nema nikakve potrebe za tim.

بعض نتائج سلبية لاعتقاد العامة البوشناقية بقداسة صخرة أيفاز ددة

إن أيفاتوفيتسا أكبر مصليات الاستسقاء في منطقة البوسنة والهرسك وما حولها. إن ما يقام ضمن الاحتفال السنوي المنتظم هناك من السير الاستعراضي للفرسان حسان القامة، وهم مرتدون بالأزياء البوشناقية التقليدية ومكبرون، ينطبع انطباعا عميقا في قلوب الجماهير الحاضرة من زوار أيفاتوفيتسا، مثلما أن الالتقاء المؤثر بين الإنسان الصغير والصخرة العملاقة، لكنها منشقة بدعاء الإنسان، يثير المهابة ومشاعر الإيمان الرقيقة. أما هذه المقالة فيتناول المؤلف فيها جانبا من جوانب المصلى يختلف عن الروح العامة السائدة على الاحتفال وهو اعتقاد العامة البوشناقية بقداسة صخرة أيفاز ددة والنتائج السلبية المترتبة على ذلك.

Some Consequences of a Belief in the Sanctity of the Ajvaz-Dedo's Rock

By Dr. Hfz. Elvir Duranovic

Ajvatovica is the most massive pilgrimage site in the territory of Bosnia-Herzegovina and beyond. A parade of shapely horsemen dressed in the traditional Bosniak attire, invoking takbeers, leaves a deep impression on the visitors of Ajvatovica as much as the striking encounter of a fragile man with a mighty, and yet by a prayer bisected, rock induces awe and subtle feelings of faith.

In this work, the author deals with one aspect of the pilgrimage site that deviates from the general spirit of the Event, and it is a popular belief in the sanctity of the Ajvaz-Dedo's rock and the negative implications of such belief.

Porečena srijeda

(nastavak iz prošlog broja)

Rusmir Mahmutćehajić

Sve bosansko, kao nastalo iz muslimanskog vidika čovjeka, svijeta i Boga, u pripovijedanju “o Turcima i o našima” je izvrnuto. U tome je slijedena nužnost ideologijskog konstruiranja razdiobe na “nas”, kao naciju koja ima pravog boga, i “njih”, koji moraju biti milom ili silom podvrgnuti tom našem bogu. Takvim fantazijskim podvrgavanjem bosanskog muslimanstva postavci o zlu kao njegovom uzroku prelazi se preko svih vrednota tog svijeta, uz zastajanja čas na ovoj ili onoj osobi, čas na ovom ili onom događaju, čas na ovoj ili onoj građevini, ali nikada tako da i u jednom od tih vidika bude ičeg drugog do potvrde turskog principa zla.

Iako priznaje da bosansku kuću ne poznaje, u svojim pričanjima Ivo Andrić je prikazuje upravo onakvom kakva ona nije. U muslimanskoj slici svijeta svaki je pojedinac odgovoran pred Bogom. Niko, uz uvjet bivanja svjesnim i dovoljno moćnim, nije izuzet od te odgovornosti. U svakome mjestu čovjekove prisutnosti, pa i u kući, prije svega, ozbiljuje se ta neposredovana i neuvjetovana uloga pojedinca kao Božijeg namjesnika na zemlji. Kuća je prvenstveno mesdžid. Iz tog kao jezgre razvija se sve ostalo što se tiče čovjekove prisutnosti u svijetu. A mjesto mesdžidom čini čovjekovo klanjanje u kojem se jastvo nastoji poistovjetiti s istinom.

Bosanska kuća je, kako je svakome vidljivo, vanjštinom okrenuta javnosti, a unutrašnjošću čovjeku, tako i nebu kao znaku otvorenosti jastva.

U izvrnutom vidiku pripovijedanja "o Turcima i o našima" muslimanska kuća izgleda ovako: "U arhitekturi kuća čije je pravo lice uvek okrenuto u dvorište, a nemo, prkosno naličje na ulicu; u nošnji ljudi i žena; u njihovim pogledima koji mnogo govore, jer su im usta nema."¹ Iako sve u postojanju, a to znači svaka razlučenost u dvojину, dolazi iz punine ili jednosti, ta nijemost ili tišina ne može u vidiku slobodnog pričanja Ive Andrića biti ništa drugo do podmukla i zavodljiva istočnjačka tišina, što znači muslimanska, "koja sve stvari zamagljuje, razmekšava, mrsi i koči, čini ih dvosmislenim, višesmislenim, pa besmislenim, dok ih ne odvuče nekud izvan domašaja naših očiju i našeg razuma u neko gluvo ništavilo, a nas ne ostavi slepe, neme i bespomoćne, žive zakopane i na svetu odeljene od sveta."²

U tradicijskom gradu bosanskog muslimanstva sve je suprotno tom fantazijskom vidiku. Onako kako pojedinačni čovjek ima nestvorenu i nestvorljivu srijedu, živu Božiju iskru, onaj u njega udahnuti Duh te srce koje obuhvata sve, tako je i njegov grad izveden i oblikovan iz nevidljivog središta koje je svugdje i nigdje. Čaršija se širi iz tog središta do svakog pojedinca i svakog kutka grada. Prema njoj i u njoj sabiru se u cjelinu sve pojedinačnosti grada kao slike svijeta. Tišina ili tajna je počelo svakog pokazanja i govora. I slike i govor dospijevaju iz tišine i njoj se vraćaju. Ako ne bi bilo tako, smrt bi bio kraj a besmisao kruna i plod života.

Kada je čovjeku oduzeto nepovredivo središte, bez njegov ostaju i slike i riječi te i njegova kuća i njegov grad. U pripovjedačkim vizijama Ive Andrića Turci su bez krsta i duše. Takva mora biti i turska čaršija u bosanskim varošima, što postaje vidljivo u svakoj njenoj uzbuni. Slijedeći svoje zagovaranje slobodnog pričanja, on kazuje: "Nemogućno je prozreti logiku tih čaršijskih uzbuna, slepih, besnih i redovno neplodnih, ali one imaju svoju logiku isto kao što imaju svoju nevidljivu tehniku, zasnovanu na tradiciji i nagonu. Vidi se samo kako buknu, besne i jenjavaju."³

---

1. Andrić, *Travnička hronika*, 160.

2. Isto, 163.

3. Isto, 182.

Bijes ljudi u čaršiji je, prema takvome viđenju, srijeda svakog od njih kao pojedinca i svih njih zajedno. Kada nije vidljiv, bijes je samo utajen. U dubinama tih ljudi nema, prema takvom pripovjedačkom domaštavanju, ničeg do bijesa kao nerazumne i nerazumljive tmine. Zato je i svako nastojanje tih ljudi da pređu granice svog znanja određeno takvom njihovom srijedom koja je, zapravo, praznina.

Turci u odnosu na “naše” nastaju u bijesu, iz njega i s njime su prisutni u svemu njihovom. Takvim određenjem čaršije, što jeste simboličko središte svega muslimanskog i kao unutrašnjeg i kao vanjskog, potvrđen je turski princip, gospodar ovog svijeta, vrag, sotona ili đavo. A to je opći i svuda utkani sadržaj obezluđivanja bosanskog muslimanstva u svijetu pričanja Ive Andrića “o Turcima i o našima”. Nije nevažno napomenuti da i sama riječ “bijes” izvorno znači “vrag”, “đavo” ili “sotona”.⁴

Budući da im je pojedinačnost utemeljena na neistini, svi zajedno su samo raspršeno zlo, kako je to svjedočeno u slobodnom pričanju Ive Andrića: “Takvi su travnički prvaci i koljenovići, naročito ovi pismeni i učeni. Za sve što nemaju, ne znaju, ne mogu, oni umeju da nađu zlu reč ili pogrdno ime. Na taj način i oni učestvuju u svima, i najvišim, stvarima u kojima inače nikad ni po čemu ne bi mogli imati udela.”⁵ U toj pripovjedačkoj fantaziji oni su takvi upravo svojim pripadanjem “ovom grubom turskom svetu bez zračka razumevanja i bez traga čovečnosti.”⁶

Zato su u tome pričanju “o Turcima i o našima”, koje nastaje po unutrašnjoj potrebi i po mjeri naslijeđenih ili stečenih sklonosti, odraženi svi uzvratni tih Turaka na zbilju svijeta i njegove znakove između dviju krajnosti – smrznutog straha koji se pokazuje kao nijemost i utajenost te razornih provala bijesa iz krvi tih ljudi. I jedno i drugo je neprestano na pozornici koja je pripremljeno ili već postavljeno gubilište za “naše”. Zato je svaka tišina u bosanskoj čaršiji samo odsutnost ili utajenost te prirode kojoj je zlo temelj.

Ostajući vjeran svojoj priči, kao toku koji nikad ne izmiče granicama pripovjedačevog jastva, umjetnik nastavlja kazivati o događajima u tur-

4. Vidjeti: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1–4, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974, 1:149.

5. Andrić, *Travnička hronika*, 202.

6. Isto, 235.

skome svijetu koji nije ništa drugo do svijet Bosanskih Muslimana: “Do-
gađaji su se razvijali sami iz sebe, po jednoj logici krvi i izvitoperenih na-
gona. Situacije su se stvarale slučajno, iz jednog pokliča ili iz mladićkih
šala, tekle nepredviđeno i završavale neočekivano ili se prosto prekidale
odjednom, u polovini toka.”⁷

Tako jest, jer u pričanjima “o Turcima i o našima” ni prostor ni vrije-
me turskog svijeta nemaju i ne mogu imati Počelo, ono ishodište koje
je prisutno u svemu, ali nikada svedivo na odredljivo mjesto i vrijeme.
Drukčije nije moguće sa svijetom ljudi kojima je Počelo svjedočenje laž-
nog proroka.

Gospin plašt

Turci ni u čemu svome ne mogu naći, prema pripovijedanjima Ive An-
drića, ni utočište ni izbavljenje. Ne mogu, jer je, u takvome gledanju, zlo
princip koji određuje njih i sve njihovo. U svakoj ljudskosti, kao i svemu
njezinom što je određeno turskim bivanjem, postoje dokazi za unaprijed
zadanu postavku tog pisca o turskoj vladavini kao apsolutno negativnoj,
te i o svakom djelovanju islama, što je za njega suštinsko muslimanstvo,
kao krajnje sputavajućem i neplodnom.

Priča “Mara milosnica” također je primjer uobličavanja i estetizira-
nog promicanja fantazijskog antimuslimanstva. U njenom središtu je
Veliudin-paša zvani Čerkez, zapovjednik sve osmanske vojske u Bosni u
vremenu prije austrougarskog zauzeća te zemlje. Oko njega je umjetnič-
ki domišljeni svijet Sarajeva i Travnika. U pripovijedanje su uključene,
pored ostalih, i tri poznate ličnosti tadašnjeg Sarajeva – fra Grga Martić,
gradski župnik, čovjek dobro poznat u bosanskoj kulturi (umro 1905.);
mula Sulejman Jakubović, mevlevijski derviš (umro 1878.); i hadži Mula-
ga Merhemić, ugledni trgovac i mevlevijski derviš (umro 1891.).

Kada je Veliudin-paša, tokom neke od svojih službenih posjeta voj-
nome vježbalištu, jahao kroz travničke ulice, u dućanu pekara Ilije Ga-
rića ugledao je njegovu kćer Maru. U njoj je vidio ljepotu koja mu je u
njenom najranijem pokazanju bila neodoljivo privlačna. Koristeći svoju

---

7. Isto, 345.

moć, uredio je da mu Mara bude žena i doveo ju je u Sarajevo. O tome Ivo Andrić pripovijeda:

Naredi da mu se traži i dovede ta djevojka. Ustrčaše se podoficiri i zaptije. Zadržao se trećeg dana do podne, dok mu ne javiše da će stvar moći urediti. Djevojka nema nikog do oca. Majka joj je bila čuvena Jelka, zvana Hafizadićka, jer ju je stari Mustaj-beg Hafizadić držao nekoliko godina kod sebe, pa je onda udao za ovoga Garića, koji je bio miran i slabouman mladić, i kome je on i otvorio ovu pekarnicu.⁸

U pripovijedanju se ništa ne kaže o nepovredivosti prava i djevice i udovice. Prema izričitom nalogu vjesnika Hvala, ako im je ponuđena udaja, moraju biti pitane za saglasnost. Ponudu mogu i prihvatiti i odbiti.⁹A za svakog čovjeka, prema Vjesniku, vrijedi da nema poslušnosti do u dobru.¹⁰ Ako je nečije pravo povrijeđeno, a ljudi koji o tom znaju su šutjeli, odgovornost ostaje na cijeloj zajednici koja svjedoči poslanost Hvala. Niko u priči ne kazuje ništa protiv tog javnog čina. U vezi s time moguća su dva zaključka. Prvi je da u ženidbi Paše i Mare nema ničeg spornog. A drugi je da zajednica u kojoj se to zbiva nema moralno utemeljenje, a tako ni odgovornost za njegovu povredu.

Paša je Maru smjestio u kuću blizu svog sjedišta u Sarajevu. Za brigu o njoj zadužio je Ciganku Hamšu, dok se o njegovim dvorima brinula Jevrejka Sara. Ovisno o raspoloženju, pozivao je Maru u svoje dvore da bude s njim, dok bi on pio mastiku i pušio duhan. Sjedila bi mu u krilu i razgledala fotografije različitih prizora i ljudi iz njegovog vojničkog života po graničnim gradovima Osmanskog carstva, ali i po istanbulskim dvorima. Pitala ga je o svemu iz tog njoj nepoznatog svijeta, o čudnim ljudima, njihovim odorama i dalekim gradovima. A Paša bi joj polahko i strpljivo tumačio sve to čemu se ona čudila. U tim vremenima, ali i prije i nakon njih, očekivala je i njegov poziv da s njime noć provede u postelji, ili da se vrati svojoj kući.

Kada je Veliudin-paša napustio Sarajevo, Maru je ostavio milosti i nemilosti samoće odbačene žene, a uz to i trudnu. Prema pripovjedaču,

---

8. Ivo Andrić, "Mara milosnica", u: isti, *Sabrane pripovetke*, Drugo dopunjeno izdanje, Beograd: Zavod za udžbenike, 2012., 83-104, 84.

9. Vidjeti: Bukhari, 9:80.

10. Isto, 5:441.

Pašinom dolasku se niko u Bosni nije obradovao, pa se niko nije ni rastužio njegovim odlaskom. Ali ostala je Mara, ponižena i odbačena. U tome je obznanjen užas njene sudbine, toliko teške i bolne da zamračuje i razlog i svrhu sveg postojanja.

U pripovijedanju o užasu te Marine sudbine, uz nju se javljaju i osobe za koje je nebitno jesu li izmišljene ili su mogle i postojati. Pravo pripovjedača je da u svoj domaštani svijet uvodi koga hoće. Ali oni koji taj svijet imaju kao umjetnost u zbilji svog života ne mogu ostati bez odgovornosti prema tome. U tu priču uključeni su i poznati ljudi. Njen čitatelj može biti i onaj bez bilo kakvog znanja o ljudima koji su u nju uvedeni iz zbilje, ali i onaj koji za te ljude zna mimo priče.

Ako su ta dva znanja u punoj opreci, te zbiljni ljudi lažno okrivljeni, pripovjedač je iznevjerio svoju odgovornost, a svoju umjetnost koristio za oblagivanje nedužnih koji nemaju mogućnost da se sami brane. Ako tih uspoređivanja nema, sudbine zbiljnih ljudi bivaju prepuštene milosti i nemilosti pripovjedača. U slučaju pričanja o dvojici poznatih sarajevskih derviša moguće je vidjeti da se Ivo Andrić ne pridržava onog što je pred svijetom 1961. godine rekao: "Ali dopušteno je, mislim, na kraju poželeti da priča koju današnji pripovjedač priča ljudima svoga vremena, bez obzira na njen oblik i njenu temu, ne bude ni zatrovana mržnjom ni zaglušena grmljavinom ubilačkog oružja, nego što je moguće više pokretana ljubavlju i vođena širinom i vedrinom slobodnog ljudskog duha."

Ako su ljudi o kojima neko priča – ljudi o kojima postoji saglasnost u narodu u kojem su živjeli kao o dobrim, te ako predaja o njima čuva uspomenu na njih kao svjedoke najboljeg i najljepšeg u nauku i putu njihovog pripadanja – prikazani kao zli i ravnodušni prema zlu, iznevjereno je to što Ivo Andrić kazuje o zatrovanosti mržnjom, o nasilju, ljubavi, vedrini i slobodi ljudskog duha. Tada to nije ništa do neodgovorno klevetanje ljudi za što nikakvo opravdanje nije moguće naći ni u pravu na slobodno pričanje niti u načinu uobličjenja tog. Kakva god bila, estetičnost takve priče nužno je neetična.

Derviš Sulejman Jakubović i hadži Osmanaga Merhemić – hadži Mulaga dobro su znani ljudi. Obojica Sarajlije. I prošli i sadašnji nasljednici

sarajevske svete predaje znaju ih kao dobre, svete ljude, one koji vole Boga i koje Bog voli. Iz te usmene predaje oni nisu posve prešli u knjige, ali to ne znači da nisu blago velikog broja svojih duhovnih i krvnih potomaka. Obojica su, prema pripovijedanju Ive Andrića, prijateljevali s Veliudin-pašom.

Paša se susretao s obojicom – i dervišem Sulejmanom i dervišem Osmanom, dvojicom bliskih prijatelja u odnosu prema svijetu i Bogu. Posjećivao ih je, i manje ili više mogli su se i otkrivati jedni drugim. U takvome Pašinom odnosu prema njima iskazivano je poštovanje dvojici derviša, i to onako kako je to činila i cijela njihova zajednica. U njihovoj dobroti otkrivana je potvrda vrijednosti Učenja koje su svi oko njih ispo- vijedali, ali koje je životom svjedočila samo manjina.

Kada Paša odlazi iz Bosne, derviš Sulejman, prema priči Ive Andrića, za njega moli: “Da Bog pomogne i zaštiti ovog putnika pravog muslimana i plemenitog čovjeka.”¹¹ Naspram tog moljenja je užasna Marina sudbina, koju je Paša uzeo i ostavio. Čini se da moljenje sirotog derviša za Pašu koji je krivac za Marinu sudbinu poništava sve što je o njemu sačuvano u sarajevskim predajama.

O toj dvojici derviša, Sulejmanu i Osmanu, još 1910. godine Aleksa J. Popović Sarajlija objavio je u svojoj knjižici *Životopis znamenitih Sarajlija* više pojedinosti. Obojicu je osobno poznao. I on ih, kao i većina ondašnjih Sarajlija, naziva evlijama, što znači Božijim prijateljima ili dobrim.¹² Postojanje takvih ljudi je najuzvišenije jamstvo da zajednica kojoj pripadaju ima počelnu vezu s ljudskom dubinom i transcendentnim počelom. Ako takvih ljudi nema, zajednica nema počelo ni u čemu do u tmini i zlu.

U sarajevskoj derviškoj predaji sačuvana je uspomena na tri stotine i trinaest dobrih. To su oni muževi i žene čiji grebovi ocrtavaju sveto trajanje grada i njegovih ljudi. Među njima su i dva derviša, Sulejman i Osman. Sarajevski derviši ih znaju kao zaštitnike pravde, svjedoke za Boga. Njihovi grebovi su im znakovi tog ustrajavanja na vrlini. Nikakvo iznevjerenje pravde kao govorenja i pokazivanja istine njima nije moglo

11. Andrić, “Mara milosnica”, 91.

12. O nekim od predaja o dervišu Sulejmanu Jakuboviću i hadži Mulagi Merhemiću vidjeti u: Esma, Smailbegović, *Narodna predaja o Sarajevu*, Sarajevo: Institut za jezik i književnost, 1986.

biti pripisano a da cijeloj bosanskoj predaji o dobrim ne bude učinjeno krivo. Upravo tu dvojicu dobrih derviša Ivo Andrić uvodi u svoju priču o nasilju i nepravdi. Tako ih u svojoj mašti preinačuje u ono što oni nisu.

O dobrome Sulejmanu Jakuboviću, koji je bio zadovoljan vodom i kruhom, svjedočili su njegovi prijatelji i učenici još dok je hodio Sarajevom. Ukopan je u Hemzanino greblje. Derviši posjećuju njegov obilježeni greb na čijem kamenu je natpis:

On je Živi Vječni.
Jakubović Sulejman efendija.
Njegovome duhu Otvoriteljica.
Godina 1285.13

Derviš Mula Osman bio je imućni trgovac, ali drug i prijatelj siromašnim. Ocu mu je bilo ime Mustafa, a majci Fatima. Onako kako je u životu bio prijatelj dervišu Sulejmanu, takvim su ga njihovi nasljednici smatrali i poslije, jednim među tri stotine i trinaest sarajevskih dobrih. Ukopan je u greblju na Hambinoj carini uz majku Fatimu. Sarajevski derviši su posjećivali i njegov greb. Čine to i sada, svjedočeći tako da su dobri kao lijepa družina okupljena u Vrtu, te da su prijatelji putnicima u Kuću Mira. Na jednostavnom i visokom nadgrebnom kamenu Mula Osmana-ge ispisano je:

Pomozi, Vječno Živi!
Nježna mladica ružičnjaka je ovaj prolazni svijet
Sudbina ljepotu i zrake njegovog sunca rasipa
Ružičnjak skromnosti je njegova riznica u kojoj je Merhemić
Mirnoća lica povećava stid njegovog veselog lika
U Sarajevu je bio zaokupljen poslom trgovine
svoj imetak je trošio u skladu sa Božijom odredbom
Oni koji vide u punoj njegovoj ljepoti bljesak čistog čela
kažu da je bio dostojan Osmanove slave po obilju koje je dao svijetu
Njegovu darežljivost, skromnost i blagost nije moguće opisati
koliko je hajrata izgradio na taj način se može objasniti

---

13. Mujezinović, *Islamska epigrafika u Bosni i Hercegovini*, 1:474–75.

Imenjaka sabiratelja Učenja koji je uzletio u Vrt
Težeći za Božijom milosti dospio je na ovo mjesto
Živio je dugo, 72 godine, ali na ovom prolaznom svijetu
Došao je kraj putovanju najvećeg među velikima
Neka duša poštovanog Mule stigne do vrela Kevsera
da bi Božija kiša natopila njegovu suhu zemlju
Neka se zapisu doda sedam Tahsinovim pisanjem
Nenadana smrt razrušila je i izbrisala ovu Osmanovu sliku.
3. džumade-l-evvela 1308.14

U priči “Mara milosnica” nema ni riječi o stavu dvojice derviša, Sulejmana i Osmana, o odnosu Veliudin-paše prema Ilijinoj Mari. Oni su svjedoci svega što se zbivalo u vremenu o kojem Ivo Andrić priča, ali u pripovijedanju su ostavljeni bez etičke odgovornosti koja ih je u zbilji učinila dobrim.

Treći svjedok je fra Grga Martić, koji ništa ne govori o Paši, ali se obraća Mari. Za njega, jednako kao i za žene u sarajevskoj katoličkoj crkvi, ona je grješnica dostojna jedino prezira. Kada je Veliudin-paša otišao, a Mara ostavljena, u očajnom traganju za utočištem dospjela je pred fra Grgu, koji joj s brevijarom u ruci kaže: “Znaš li ti šta si ti sada u očima Božjim i u očima kršćanskog svijeta? Đubre, đubre, puno smrada i crva!”¹⁵ Tome dodaje: “Da iz godine u godinu pod crkveni suzama pereš, da o hljebu i vodi živiš, ti ne možeš svoje sramote sprati ni popraviti zlo koje si poradila.”¹⁶

14. Lejla Gazić, “Hronogrami smrti Osmana Mulage Merhemića”, *Forum Bosnae*, 61–62 (2013): 278–285, 282. Dani natpis je pročitao s grebnog kamena. Onaj natpis koji je dao Mehmed Mujezinović (*Islamska epigrafika u Bosni i Hercegovini*, 1:168–69) preuzet je iz knjige: Šejh Sejfudin Kemura, *Sarajevske džamije: Druge javne zgrade turske dobe*, Sarajevo: Zemaljska štamparija, 1910., 11–12. Za taj natpis šejh Sejfudin Kemura kaže da je u Bistrigijinoj tekiji, pa ga je Mehmed Mujezinović poistovjetio s posve drukčijim natpisom na grebnom kamenu. Prijevod tog istog zapisa o smrti Mula Osmanage objavljen je također u djelu: Popović Sarajlija, Aleksa, *Životopis znamenitih Sarajlija*, Sarajevo: Islamska dionička štamparija, 1910., 10. Autor kaže da ga je napisao šejh Husein Edib-efendija iz tekije na Bistriku. Muhammed Enverija Kadić je u svome djelu *Tarih-i Enveri* (27:303) dao prijepis natpisa s nišana Mula Osmanage. Rukopis djela *Tarih-i Enveri* ima dvadeset osam svezaka i čuva se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci (vidjeti: Zejnil Fajić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, 5, London/Sarajevo: al-Furqan/Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, 1999., 5:389–90).

15. Andrić, “Mara milosnica”, 94.

16. Isto.

Od tih tvrdnji pred nesretnom Marom ustrašena su i viša obzorja fra Grginog jastva, pa se i sam okreće moljenju: “Zdravo Marijo, milosti puna...” Okreće se tom moljenju, jer ogrtač milošću ispunjene Djevice mora obuhvatati sve, čak i Turke. I njih, pa kako god to bilo. Ako mora, kako bi sirota Mara mogla ostati izvan?! Tome zaklonu okreće se i Mara milosnica, te bježeći iz svijeta, iz svih njegovih slika, moli: “Pokrij me, Gospo draga, ne daj! Zakloni me od svih, od svih... Svukud su me vodili, kod Turaka i kod naših. Svuda su me gonili. Ništa ne znam. Nisam kriva. Ne daj me!”¹⁷

Je li moguće da spomenuti derviši, o kojima njihova zajednica svjedoči kao dobrim, ne vide ništa sporno u životu Paše, koji uzima i ostavlja Maru, sirotu i lijepu kršćanku?! Svemu što je nepravedno oni su se dužni suprotstaviti, jer je to zahtjev počela njihove ljudskosti, njihovog svjedočenja jednosti Boga i poslanosti Hvala, koji im kaže: “Onaj među vama koji vidi nešto odvratno treba to spriječiti rukom; ako nema dovoljno snage za to, neka spriječi jezikom; ako nema dovoljno snage ni za to, neka to učini u srcu, što je najmanje od vjere.”¹⁸

Šutnja dvojice derviša o Pašinome odnosu prema Mari shvatljiva je jedino uz uvjet da u tome nema nikakve povrede pravde. A pravedan odnos muška i ženska, prema muslimanskom vjerovanju, nije propisao niko drugi do Bog. O tome je u Učenju rečeno:

Danas su vam dozvoljena dobra, a dozvoljeno vam je i jelo onih kojima je dana Knjiga, a vaše jelo dozvoljeno je njima. Isto tako, i vjerne žene u braku, te u braku žene od onih kojima je Knjiga dana prije vas, ako im date njihove naknade, u braku, a ne slobodno, ili kao ljubavnice. Ko god sakrije vjeru, djelo mu je propalo, a u budućem svijetu biti će među gubitnim.”¹⁹

Uz obvezivanje čovjeka na brak, što je nalog mimo bilo kakve duševne proizvoljnosti, Bog kaže: “Neka ne bude pristupa bludu! On je, doista, opačina i zlo kao put.”²⁰ Kad god je kršenje tog naloga javno, nijedan čo-

---

17. Isto, 102.

18. Imam Muslim, *Sahih Muslim*, 1-4, prev. 'Abdul-Hamid Siddiqi, Riyadh: International Islamic Publishing House, s.a., 1:33.

19. Kur'an, 5:5.

20. Isto, 17:32.

vjek koji ga svjedoči ne može sačuvati svoje dostojanstvo, a da mu se ne suprotstavi. Postojanje ljudi koji nikada neće pristati uz zlo, pa će svoju dobrotu svjedočiti suprotstavljanjem njemu, uvjet je opstanka svake zajednice koja se poziva na Boga.

Ako je Veliudin-paša bio u odnosu s Marom bez obveznog bračnog ugovora – a on bi bio valjan jedino uz njeno pristajanje – i to pokazivao javno, prema svetome muslimanskom Učenju, činio je najgori i najodvratniji grijeh protiv Boga i ljudi. Time je ugrožavao svoje dostojanstvo. Protiv njega su morali biti svi kojima je stalo do časti i izbjavljenja. Uz bilo koji grijeh ne može pristati niko kome je stalo do ljubavi prema vješniku Hvalu i slijeđenju njega.

Jesu li derviš Sulejman i derviš Osman kao dobri mogli biti bez stava o tome što su znali o odnosu Veliudin-paše i Ilijine Mare, uz uvjet da to nije bilo ništa drugo do užas koji, u skladu sa slobodom pričanja, iznosi Ivo Andrić? Nisu, ako su bili to što jesu, dobri o kojima svjedoče ljudi koji su ih poznavali. Ako su ostali bez stava o tome, onda je lažna predaja o njima u koju je uključen tako veliki broj ljudi u više naraštaja.

U tom pričanju Paša se Mari često obraća kao kćeri:

A kad bi mrak bio potpun, i po strmim mahalama niz Bistrik i Megaru planula mnogobrojna sitna svjetla, i zvijezde po nebu, ona bi se dizala, palila svijeću i ostajala pored vrata, i čekala. Ako bi rekao: “Tebi se drijema?”, ona bi potvrdila i povlačila se u sobu, a njega ostavljala kraj pića i svijeće. A ako bi rekao: “Hoćemo li, kćeri?”, ona bi mu se primakla, pomogla mu da se dignu, i oni bi odlazili zajedno u sobu da legnu.²¹

Je li Maru, ženu s kojom liježe u postelju, Paša doista mogao zvati svojom kćeri, i to upravo onda kada ju je podsjećao na svoju volju da s njom legne? Mogao je. U tome slučaju je okrutno grijeshio, jer Božijom odredbom pravi musliman i plemeniti čovjek obvezan je na nepovredivost granica srodstva, kako je to rečeno u Učenju. Bog ljudima zabranjuje kao supruge njihove matere, kćeri, sestre i tetke s obje strane (i materine i očeve), kćeri braće i sestara, pastorke i tako dalje.²² I potom: je li Paša tu trudnu ženu mogao jednostavno ostaviti i otići bez izvršenja

21. Andrić, “Mara milosnica”, 85.

22. Kur’an, 4:23.

obveze koju mu je Bog propisao? Mogao je. Ali kao takav nije mogao biti i dostojan moljenja dobrog derviša Sulejmana.

Prema tome, pripovjedačko maštanje Ive Andrića o nekome nevaljalom paši nije i ne može biti neko veliko umijeće. Otkad ima svijeta, ima i grijeha i s njime povezanog kršenja granica dopuštenog i zabranjenog. Pitanja o tome su vječna. I odgovori na njih su vazda i novi i nedovoljni. Izvođenje nasilja u njegovom najgorem obliku na pozornicu zbiljnoga svijeta, u kojem pripovjedač razlučuje dvije strane, onu koja nasilje vrši i prihvata i onu koja ga trpi, čitatelja dovodi u zabludu, jer su dvjema stranama dodijeljene njihove veze s dva počela. Jasno je da vršiteljima zla, uz koje pristaju i oni koje zajednica smatra dobrim, nije moguće priznati nikakvu vezu s počelom. A Mara milosnica, koja je žrtva tog nasilja, nastoji se u krajnosti svoje patnje zakloniti pod Gospin plašt. Svi na drugoj strani, Turci i sve njihovo, jesu izvan tog plašta. A može li biti tako?

U toj priči, kao i svim drugim, razlučenje ljudskog jastva od njegove najniže nizine i najgušće tmine, sve do najljepšeg uspravljenja ili pune svjetlosti, uskraćuje Turcima i svima njihovim uzlaženje prema savršenosti. U takvoj pripovjedačkoj uskraćenosti nepoznato je da u svakom bosanskom mihrabu, kao središnjem znaku džamije, postoji spominjanje Gospe kojoj se utječe, čak i onda kada je riječ o čovjeku koji se sjeća Boga: "Kad god bi joj Zekerija ušao u mihrab?"²³

Posmatra li se sudbina Bosanskih Muslimana u takvom pripovjedačkome svijetu – u kojem su oni posve odvojeni od svega što je uvjet moralnom životu i izbavljenju iz patnje, uz ustrajno naglašavanu nemoćnost njihove početne povezanosti s ljepotom i dobrotom, te slijedeći učinke takvog pričanja u strastima i u pothvatima ljudi – slijedi presudno pitanje: Je li bivanjem muslimanom, svjedočenjem jednosti Boga i poslanosti Hvala, uzrokovana i promjena u cjelini njegove ljudskosti? Iako je i mučno i okrutno, to pitanje mora biti razviđano u okviru cijelog pripovjedačkog pothvata Ive Andrića.

---

23. Kur'an, 3:37.

Osnove islamskog društvenog sistema

Ibrahim Šabić

imam u Norveškoj
ibrahim.sabic@gmail.com

Uvod

Sa poslanstvom Muhammeda, s.a.v.s., u svome konačnom i sveobuhvatnom obliku, islam je donio osnove svoga originalnog društvenog sistema. Neke od svojih principa i vrijednosti taj sistem preuzima iz poslanstava i šerijata ranijih Allahovih poslanika, nekima daje konačnu formu, a neki su sasvim novi i prvi put se javljaju u kur'anskoj Objavi i sunnetu poslanika Muhammeda, s.a.v.s. Pošto je poslanik Muhammed, s.a.v.s., *poslanik svim ljudima* (Kur'an, 34, 28), onda su i osnove islamskog društvenog sistema univerzalne. Taj sistem je zasnovan na *al-taqva* – svijesti o jednom i jedinom Bogu i čuvanju granica koje je On postavio ljudskom rodu (Kur'an, 49, 13). Utemeljivši muslimansko društvo na vjeri, islam jedini uspijeva da ukloni klasne, rasne, nacionalne ili plemenske barijere među ljudima, čime eliminira mržnju, a afirmira ljubav, ravnopravnost i jednakost među njima te korjenito, prema svojoj viziji, reformira i eliminira sve društvene sisteme koji obespravljaju i ponižavaju ljudsko biće.

Ključne riječi: *društvena struktura, plemenski, nacionalni i rasni osjećaj, vjerska veza, socijalna reforma, ehlu-l-Kitab*

Ljude povezuju različite veze na temelju kojih oni žive zajedno, u svojim zajednicama. To mogu biti plemenske, nacionalne, rasne ili domovinske veze. Ima slučajeva kada se različite nacije/narodi skupe pod zajedničku zastavu gdje ih povezuje ista religija ili neki zajednički interes. Prvo ljudsko društvo na Zemlji okupljala je veza po porijeklu ili njihov zajednički biološki predak. U vrijeme pojave islama u njegovom završnom obliku, sa poslanstvom Muhammeda, s.a.v.s., ljudi su se dijelili na plemena i grupisali se oko svoga plemena na Arabijskom poluotoku. U Perzijskom carstvu ljude je ujedinjavala pripadnost zajedničkom narodu, dok su se u Bizantijskom carstvu grupisali po različitim religijskim grupama.

Interesantno je da islam nije zatražio potiranje krvnih, plemenskih ili nacionalnih veza – ukoliko te veze ne kidaju vezu po vjeri.

Dapače, islam naročito insistira na krvnim vezama i donosi niz propisa kojima te veze jača: naredbu o ženidbi i udaji, propise o bračnim smetnjama, propise o bračnoj harmoniji, propise o razvodu braka, propise o očuvanju rodbinskih veza, lijepom odnosu prema roditeljima i rođacima, siročadi, udovicama, višeženstvu itd.

Međutim, vjerska veza, veza po *tevhidu*, za islam je najvažniji temelj na kome se organizira društvo u kome ljudi žive u harmoniji s jednim jedinim Bogom, svojim Stvoriteljem, sa sobom, drugim ljudima i okolinom. Uspostavivši svoje društvo na ovoj osnovi, islam je donio svoj zakonodavni sistem koji štiti osnovne univerzalne društvene vrijednosti: *nefs* (život), *din* (vjeru), *mal* (imovinu), *ird* (čast) i *neseb* (potomstvo) te ljude čini jednakim i ravnopravnim pred Božijim zakonom i s jednakim šansama za duhovni i materijalni razvoj.

Ukoliko rodbinske, plemenske ili nacionalne veze krše principe vjere, takve veze u islamu prestaju biti validne. U Bici na Bedru bilo je slučajeva kada su se sin i otac borili na suprotnim stranama, islamskoj i idolopokloničkoj.¹ Takvih slučajeva je bilo i u ostalim bitkama koje je predvodio Vjerovjesnik, s.a.v.s., što ne treba čuditi – jer on je, po Allahovoj zapovijesti, predvodio novu društvenu zajednicu koja će formirati novu,

---

1. Historičari bilježe slučaj muslimana Ebu Ubejdea koji se borio protiv svoga oca, idolopoklonika. V. Akram Diyā' al 'Umari, *Madinan Society at the Time of the Prophet*, The International Institute of Islamic Thought, Herndon, Virginia U.S.A., 1416/1995, pp. 73.

kur'ansku civilizaciju u kojoj će, u postepenom povijesnom procesu, biti eliminirano zlo plemenske ostrašćenosti, nacionalizma i rasne diskriminacije te ekonomske eksploatacije.

Da bismo bolje razumjeli originalnost islamskog društvenog sistema, moramo baciti kratak pogled na društvenu strukturu koja je postojala na Arabijskom poluotoku prije poslanstva Muhammeda, s.a.v.s.

Iako su obavijesti o toj strukturi vrlo oskudne, historijska nauka je jasno utvrdila da su predislamsko društvo u ovom regionu činili Arabljeni i Židovi grupisani u plemena.² O porijeklu Židova koji su se nastanili u Jesribu (što je predislamski naziv za Medinu) i Hidžazu postoje različite teorije, a najprihvaćenija je da su oni ovdje došli iz Šama (Sirije) u prvom i drugom stoljeću n.e., bježeći ispod torture Rimljana koji su u prvom stoljeću n.e. preuzeli kontrolu nad Šamom i Egiptom. Imigracija židovskih plemena u Hidžaz povećala se nakon njihove neuspjele pobune protiv rimske vlasti u vrijeme cara Titusa (oko 70. god.n.e.) i cara Hadrijana (između 132. i 135. god.n.e.).

Židovi su se nastanili u Jesrib zbog njegovih plodnih dolina ali i radi trgovine, u kojoj su razvili vlastiti sistem lihve i kamate (ar. *ribā*). Židovi su izvršili snažan utjecaj na jesribsko i hidžasko društvo u njegovoj ekonomiji, politici i kulturi. „Plemenski osjećaji kod Židovi bili su toliko snažni da oni nisu mogli živjeti kao jedna vjerska grupa; živjeli su u plemenima koja su bila u stalnom sukobu“, zaključuje Akram Diya.³

Najstarija arabljenska plemena u ovom dijelu Poluotoka bila su Evs i Hazredž, kojima su Židovi preuzeli kontrolu nad plodnim teritorijama i pitkom vodom. Ali i ova plemena su bila u stalnim konfliktima zbog plodne zemlje ali i zbog snažnog plemenskog osjećaja, tzv. '*asabije*, i samo su ih sukobi sa Židovima primoravali da se ujedinjuju, ponovo na plemenskoj, a ne na vjerskoj, politeističkoj osnovi. Dugotrajni život u sjeni plemenskih sukoba i gubitaka u ovim plemenima je razvio osjećaj za mir, solidarnost i bratstvo na nekoj novoj, univerzalnoj osnovi. Skora islamska socijalna reforma koja je donijela niz mjera u ekonomskoj sferi života, od kojih su najvažnije obavezno davanje zekata siromašnima i

2. Akram Diya' al-'Umari, nav. dj., 43. i d.

3. Nav.dj., 47.

zabrana lihve i kamate, snažno je uputila ove ljude ka novoj društvenoj strukturi, koja počiva na novim, vjerskim vrijednostima.⁴

Pošto je sunnet poslanika Muhammeda, s.a.v.s., *mubejjin* (tumač, detaljni objasnitelj) Kur'ana, onda i ovi Poslanikovi, s.a.v.s., postupci imaju svoje utemeljenje u Kur'anu. Da bi istakao pogubnost krvnih veza onda kada se one suprotstavljaju Allahovom, dž.š., planu i zapovijesti, Kur'an iznosi kazivanje o poslaniku Nuhu, a.s., i njegovom sinu:

...A Nuh je zamolio Gospodara svoga i rekao: "Gospodaru moj, sin moj je čeljade moje, a obećanje Tvoje je zaista istinito i Ti si od mudrih najmudriji!" (11, 45-46).

Iako je, dakle, Nuhov sin bio dio porodice, iako između njega i poslanika Nuha, a.s., postoji snažna krvna veza, on, ustvari, u islamskoj viziji društva, nije bio dio Nuhove porodice zato što nije prihvatio Istinu, nije vjerovao u jednog jedinog Boga niti je slijedio Božijeg poslanika. Zbog toga Kur'an potcrtava da se prekida krvna veza između oca i sina zato što se ta veza sukobljava s vezom vjere u jednog i jedinog Boga.

Kur'an je u tolikoj mjeri naglasio vjersku vezu kao temelj društva koje formira islam da je bratstvo među ljudima rangirao u tri „prstena“ ili u tri koncepta.

Prvi, najširi „prsten“ je bratstvo po vjerovanju u jednog Boga koji je stvorio sve ljude, od Koga, dakle, potječu svi ljudi, o čemu se u Kur'anu kaže:

O, ljudi, bojte se Stvoritelja – Uzdržavatelja – Skrbnika svoga, Koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte – s imenom Čijim jedni druge molite – i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi! (4,1).

U ovom – kao i u nekim drugim ajetima u kojima se govori o čovjekovom porijeklu – naglašena je činjenica da su ljudi braća po tome što ih je stvorio jedan te isti Stvoritelj, što – u formiranju islamskog društva – ima najdalekosežnije posljedice. Jer, kao braća po Stvoritelju, svaki čovjek, kao Božije stvorenje, u islamskom društvu na ravnopravan način

4. Šire o socijalnoj reformi koju je donio islam v. u: Fazlur Rahman, *Glavne teme Kur'ana*, preveo prof. dr. Enes Karić, Sarajevo, *El-Kalem*, 2011, str. 87-135.

uživa zemaljske blagodati koje je ljudima podario jedan jedini Bog, kao što uživa istu zaštitu od strane Božijeg zakonodavstva koje je također univerzalno, tj. odnosi se na sve članove islamskog društva, svejedno da li oni sljedili islam ili ne. Vrhunski izražaj ovog „prstena“ bratstva svoj izraz je našao u sljedećem ajetu:

O, ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji ima najdublju svijest o Njemu i Koji se najprijeznije drži Njegovih propisa, Allah uistinu sve zna i nije Mu skriveno ništa (49, 13).

Treća vrsta glagola koji je upotrijebljen na početku ovog ajeta: *li te'ārefū* - dosl. da biste se međusobno upozna(va)li - zapravo podrazumijeva međusobnu solidarnost, razmjenu mišljenja i dobara, osjećaj zajedničke sudbine i upućenosti jednih na druge.

Drugi „prsten“ međuljudskog bratstva u Kur'anu reduciran je na monoteiste u najširem smislu te riječi:

O sljedbenici Knjige, dođite da se okupimo oko Jedne Riječi i nama i vama zajedničke: da se nikome osim Bogu ne klanjamo, da nikoga Njemu ravnim ne smatramo i da jedni druge, pored Boga, bogovima ne držimo! (3, 64).

Svoj pojam *ehlu-l-Kitaba* Kur'an je pojasnio u suri 5. ajet 69. u kome se iznose sljedeća tri najšire shvaćena vjerovanja koja pojedine ljude, zajednice i narode čine „sljedbenicima Knjige“: *oni koji su u Boga i u onaj svijet vjerovali i dobra djela činili* (vjerujući da za dobro djelo Bog nagrađuje, a da za zlo djelo kažnjava na ovom i na budućem svijetu). U svome institutu „činjenja i naređivanja dobra, a izbjegavanja i sprječavanja zla“ (*el-emru bi-l-ma'rūf ve-n-nehju 'ani-l-munker*), u svojoj sveobuhvatnoj socijalnoj reformi i popravljanju (*islāh*) svijeta, islamsko društvo uključuje sve monoteiste okupljajući ih oko *Jedne Riječi*.

Treći „prsten“ ili koncept bratstva u islamskom društvu odnosi se samo na sljedbenike islama:

Zaista su muslimani braća (49, 10).

Kur'an i Sunnet su puni naloga koji se tiču čuvanja ovog „prstena“ ili bratstva. To je najjači osjećaj među muslimanima, najjači temelj i utvrda islamskog društva. Ovaj osjećaj podrazumijeva međusobno potpo-

maganje ne samo u odbrani države i vjere nego i u odbrani porodice; muslimani su toliko braća po vjeri da jedni drugima povjeravaju čak i svoje tajne – sve do sljedećeg „prstena“: porodice, kao ne samo biološke nego i vjerske ćelije društva. Otuda su – posebno na ovom nivou – muslimanima zabranjena prijateljstva s onim pojedincima i zajednicama koji poriču Božije postojanje, Božiji plan i Božiji sistem vrijednosti:

O vjernici, ne prijateljujte ni sa očevima vašim ni sa braćom vašom ako više vole nevjerovanje od vjerovanja. Onaj od vas koji bude s njima prijateljvao – on se doista prema sebi ogriješio (9, 23);

Reci: “Ako su vam očevi vaši, i sinovi vaši, i braća vaša, i žene vaše, i rod vaš, i imanja vaša koja ste stekli, i trgovačka roba za koju strahujete da prođe neće imati, i kuće vaše u kojima se prijatno osjećate – miliji od Allaha i Njegova Poslanika i od borbe na Njegovu Putu, onda pričekajte dok Allah Svoju odluku ne donese! A Allah grješnicima neće ukazati na Pravi put! (9, 24).

Na međunarodnoj ravni, učestvovanje u dobročinstvu (*el-birr*) u islamskom društvu muslimanima je zabranjeno (samo) sa onim ehli-kitabijama (kršćanima i jevrejima) koji učestvuju u razaranju naprijed spomenutih vrijednosti: života, vjere, imovine, časti i potomstva:

Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone - Allah zaista voli one koji su pravični - ali vam zabranjuje da prijateljujete s onima koji ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani. Oni koji s njima prijateljuju sami sebi čine nepravdu (60, 8-9).

„Prvi ajet ne traži samo pravednost i poštene odnose s nemuslimanima koji se ne bore protiv muslimana zbog vjere i koji ih ne istjeruju iz njihovih kuća – dakle, s onima koji nisu u neprijateljstvu i ratu s muslimanima – već taj ajet traži od muslimana da bude u ljubaznim i lijepim odnosima s njima. Riječ *birr* u svome značenju obuhvata dobročinstvo i širinu (*el-hajru ve-t-tevsī'u fih*) i to je nešto više od pravednosti; to je ista riječ kojom se opisuju muslimani u njihovim obavezama spram prava ljudi i njihovih, muslimanskih roditelja... Ovakvom formulacijom Allah, dž.š., želi da otkloni kod ljudi ona pogrešna mišljenja da su svi nemusli-

mani isti i da oni, nemuslimani, ne zaslužuju dobar tretman i ljubazan odnos od strane muslimana“, kaže šejh Jusuf el-Karadavi.⁵

Dobročinstvo i ljubazan odnos prema nemuslimanima-monoteistima koji ne napadaju spomenute vrijednosti i koji nisu u neprijateljstvu s muslimanima ne prelazi „prsten“ porodičnih međumuslimanskih odnosa. Da bi svoje društvo učinio što čvršćim, islam je porodične odnose odvojio od svakog nemuslimanskog utjecaja:

O vjernici, čuvajte sebe i svoje porodice od džehennemske vatre! (66, 6).

U tom smislu, islam je jasno zabranio udaju muslimanke za bilo koga drugog, makar on bio i ehli-kitabija, osim za muslimana:

Ako se uvjerite da su vjernice, onda ih ne vraćajte nevjernicima: one njima nisu dopuštene, niti su oni njima dopušteni (60, 10).

U onim situacijama kada je islamsko društvo stabilno, radi naprijed spomenutog *el-birra* ili iskazivanja dobročinstva i počasti prema ehli-kitabijama sa kojima žive u prijateljskim odnosima, muslimanu je dozvoljeno oženiti se sa ehli-kitabijkom pod određenim uvjetima (kakvi su poštivanje njezine vjere, odgoj djece u islamu i dr.), dok se taj propis – prema *idžma’u* (usaglašenome mišljenju svih islamskih učenjaka) – ne smije primjenjivati u onim okolnostima u kojima je islamsko društvo slabo, muslimani poniženi i obespravljani itd.

---

5. V. jednu od njegovih najpoznatijih knjiga *Halal i haram u islamu*, preveli Džemaludin Latić i Seid-ef. Smajkić, Sarajevo, *Libris*, 2008, str. 474. i d.

Humanost i univerzalnost islamske civilizacije

Muamer Ćatić

svršenic El-Azhara u Kairu
muamer_2001@hotmail.com

Radi razumijevanja pojma civilizacija od nas se zahtijeva pronalazak općeg značenja pojma kao i značenje istog sa islamskog stanovišta.

Civilizacija u jeziku

Civilizacija u jeziku označava bivstvovanje, odnosno nastanjenost, skupine ljudi u trajno sagrađenim nastambama u kojima pronalaze stabilnost. Antonim joj je nomadstvo koje označava putovanje ovosvjetskim pustošima, stacioniranje u šatorima i kretanje s ciljem pronalaska boljih uvjeta za stoku. Poređenje civilizacije i nomadstva je poređenje života sa stalnim prebivalištem i mobilnog načina življenja.¹ Nomadski način življenja prethodio je civilizacijskim normama i on je njena osnova.² Sam pojam civilizacija u Evropi se pojavljuje u 18. stoljeću kao antiteza neprosvijećenom dobu feudalizma. Naime, uveli su ga francuski prosvjetitelji u vezi s naukom i napretkom. Korijen riječi je grad (lat. *civis*) ili gradnja.

1. Ibn Menzur, *Lisan al-arab* (II /908), Dar al-me'arif, Kairo.

2. Butros Bustani, *Qamus 'an likuli fen ve matlab* (VII/ 96-97), Dar al-m'arifeh, Bejrut.

Terminološko poimanje civilizacije

Ibn Haldun je definirao civilizaciju kao stil stacioniranog načina življenja u kojem nastaju sela i gradovi. Civilizacija, po njemu, nudi razvoj složenih oblika življenja; socijalno, naučno i proizvodno djelovanje uz pravedan poredak čime se stječu sredstva potrebna za napredak i blagostanje. Civilizacija predstavlja najviši vid ljudskog napretka na polju materijalnog u vidu graditeljstva i produktivnosti. Na polju duhovnog se, isto tako, očituje u znanju, pravilnom poretku i upraviteljstvu.

Will Durrant u svojoj *Historiji civilizacije* naglašava da je civilizacija društveni poredak kojim se unapređuje stvaranje kulture.³ Priroda civilizacije je dvostruka: s jedne strane se ostvaruje u ovladavanju razumom nad mnogobrojnim silama prirode, s druge strane u razumskom savladavanju ljudskih poriva. Uopće nije dovoljno da razumom ovladamo samo vanjskom materijalnom prirodom - iako ono predstavlja jedan vid napretka - jer bi nas to vrlo vjerovatno odvelo u pravcu narušavanja civilizacijskih vrijednosti budući da nisu uzete u obzir sveobuhvatne potrebe čovjeka kao ljudskog bića. Nema sumnje da materijalna strana nije sveopći pokazatelj i faktor civilizacijskog napretka. Kako Durrant navodi, tu su još i geološki, geografski, ekonomski te duševni faktori.

Osnove civilizacije u islamu

Napredak i sigurnost civilizacije leže u čovječnosti podanika. To humaniziranje obuhvata razumske, osjetilne i etičke specifičnosti kojima se karakterizira samosvjesna društvena jedinka u svakom vremenu i prostoru. Temelj za gradnju civilizacije je ljudska priroda koju je u čovjeka ugradio Stvoritelj sa svim onim što ona nosi od misaonih i etičkih normi proizašlih iz njene povezanosti sa vjerom u postojanje Boga, dž.š. No imansko uvjerenje nije samodovoljno jer Uzvišeni u jednom dijelu ajeta nakon vjerovanja spominje rad, trud i djelovanje:

Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti. (24, 55)⁴

3. Will Durrant, *Historija civilizacije*: 3, *Narodna knjiga Alfa*, Beograd.

4. Besim Korkut, *Prijevod Kur'ana*.

Muslimanima je civiliziranje obaveza ostvariva jedino radom popraćenim vjerom i urođenom prirodom. Vjerski motiv je osnovni pokretač civilizacijskog progresa s ciljem dostizanja općevažećih visokih etičko-humanih standarda. Ostvarenjem tih ideala zatvaramo vrata uskogrudnosti (sadržanoj u društvenim bolestima poput rasizma, nacionalizma, regionalizma) i otvaramo vrata ljudskoj prirođenosti:

(...) ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude načinio - ne treba da se mijenja Allahova vjera, ali većina ljudi to ne zna. (30, 30)

Ova ljudska priroda je osnova koju je Allah, dž.š., usadio u čovjeka i onemogućio njenu promjenu. Kada znamo da je vjera komponenta te urođenosti uz znanje da je islam univerzalna vjera neograničena vremenom i prostorom, potpuno se slažemo s Akadovim stavom da je vjera način života, a ne samo način promišljanja i učenja, te je kao takvu trebamo smatrati urođenom potrebom.⁵

Vjera je kohezivni faktor ljudskog roda kojim se ostvaruje sigurnost i pravilan poredak i ne samo to, već i pravilan razvoj te sveopće socio-psihičko zdravlje. Vjera je ono po čemu se čovjek razlikuje od drugih stvorenja. Naime, korektiv njegovih postupaka utemeljenih na slobodnoj volji ne leži u ovodunjalučkim čulima već transcendentalnom osjećaju o postojanju transcendentalnog Bića.

Čovjek je uvijek vezan za ispravnu ili neispravnu maksimu - kada je ispravna vjera njegov moto i pokretač, tada je i njegovo djelovanje ispravno. Zbog toga je vrijednost čovjeka u islamskoj civilizaciji stvar vezana za samu njegovu bit, daleko od njegove vanjštine, dok je činjenje dobrih djela pokazatelj dobrog imana. Potpuno je pogrešno poimanje da naukom i naučnim djelovanjem ostvarujemo sigurnost i prosperitet (daleko od vjersko-etičkog odgoja) jer je znanje dvosjekli mač: ono je alatka uništenja i razaranja isto kao i građenja. Vjera je ta koja će znanje učiniti konstruktivnim a ne destruktivnim faktorom.

U svemu navedenom nalazimo da se islamska civilizacija ne zadovoljava isključivo socio-ekonomskom stabilnošću i neovisnošću - za

---

5. Abbas al-Aqad, *Aqaid wa al-mezahib*,(XI/402), Dar al-kitab al-lubnani, Kairo.

razliku od savremene zapadne civilizacije - ona pored toga uspostavlja cjelokupni pogled na svemir, život i čovjeka.

Komparacija islamske i zapadne civilizacije

Savremena civilizacija, građena na naučnim otkrićima i materijalnom napretku, čovjeka pozicionira u mnoge krize. Alexis Carrel, autor djela *Čovjek, ta nepoznanica* navodi: „Savremena civilizacija samu sebe stavlja u tešku poziciju jer nam nije prikladna, nastala je daleko od spoznaje naše istinske prirode, iz maštarija savremenih dostignuća i ljudskih strasti, poriva i želja.“ Civilizacija bazirana na materiji čovjeka dovodi do sveobuhvatne depresije, konstantne uznemirenosti, strašnih izopačenosti... jer ona ugnjetava prirodu i vjeru u čovjekovom biću. S druge strane, pozicioniranje čovjeka u islamskoj civilizaciji ostvaruje se uspostavom balansa između materijalnog i duhovnog. Potreba čovjekove duše za vjerom je kao potreba tijela za hranom i pićem kao i zrakom kojeg udiše.

Materijalistička civilizacija ne nudi čovjeku odgovor o suštini postojanja njegove duše jer to nije u njenoj domeni. Međutim sadašnjost naglašava osjećaj čovjekove potrebe za vjerom i prirodom - pored materijalnih potreba - jer savremeni čovjek sve više osjeća prazninu, izgubio je cilj u svome prebukiranom i bučnome životnom putovanju. Lijepo je tu misao sročio jedan indijski mislilac u riječima upućenim jednom zapadnjaku: „Usavršili ste letenje u zraku poput ptica, usavršili ste ronjenje u vodi poput riba, ali još uvijek niste naučili da hodate po zemlji kao insani.“

Tu istinu su spoznali i izrekli mnogi zapadni mislioci. Jedan od njih je i Muhammed Assad. On je uzroke nereda i ratova, u krajnjem slučaju propast Grčke i Rimske imperije, vidio u postavljanju za osnovne ciljeve one materijalne prirode te je nagovijestio isti scenarij zapadnoj civilizaciji.

Idealan civilizacijski okvir bi trebao na čovjeka gledati imajući u vidu sve njegove segmente, njegovu potpunost. Trebao bi udovoljiti tjelesnim, duševnim, instiktivnim i racionalnim potrebama čovjeka kako bi mu pružio očekivanu sigurnost, mir i spokoj. Ovakav civilizacijski okvir je ponuđen islamom. Uzvišeni Stvoritelj je zadovoljan da islam bude vje-

ra svih ljudi jer je islam dar čovjeku od njegova Stvoritelja. Islam je od samih svojih početaka gradio islamsku civilizaciju i može se smatrati osnivačem ljudske civilizacije uopće. Zaključujemo da je islam vjera civilizacije i čovječnosti.

Gledajući na prošlost kao na sjeme sadašnjosti čije plodove ćemo ubirati u budućnosti, trebamo navesti sljedeće činjenice:

Osnovna svojstva nužnog, po prirodi nastalog, čovjekovog vjerovanja možemo sažeti u tri krucijalne postavke:

- čisto monoteističko vjerovanje u Boga Stvoritelja koji nema druga;
- obožavanje i činjenje obreda samo u Njegovo ime;
- negacija Njemu ravnog u biću, svojstvima i djelima.

Prošlost ummeta nam slovi za primjer i uzor kako u sadašnjosti tako i u budućnosti. Povezivanjem vjerskih i etičkih načela s istinskom praksom i svakodnevnom primjenom učestvujemo u gradnji ili, bolje kazano, u reformaciji islamske civilizacije.

Jedna od esencijalnih potreba čovjeka jeste duševna hrana. Duša i njene potrebe (moći) su jedino po čemu se razlikujemo od drugih stvorenja.

Ustanovljavanjem pojedinačne odgovornosti u svakom vremenu i prostoru - po uzoru na jedinstvenu nebesku objavu upućenu svim ljudima - čovjeka se u potpunosti oslobađa od bilo kojeg vida ropstva.

Historijskim pregledom civilizacijskih tokova dolazimo do činjenice da je islam uspostavio potpun program saradnje među ljudima, narodima i mnogobrojnim civilizacijama čvrsto gradeći i braneći stav o istovjetnosti i jednakosti ljudi po nastanku, tj. po porijeklu. Znači, postojanje islamske civilizacije nije samo radi dobrobiti muslimana nego i zbog dobrobiti čovječanstva budući da se ona s jedne strane oslanja na imanske temelje kojima su pozivale sve nebeske objave i s druge strane na zadovoljavanje svih ljudskih potreba (bilo tjelesnih bilo duševnih), a sve to zahvaljujući njenome božanskom izvoristu.

Humanost i univerzalnost islamske civilizacije leže u prikladnosti djelovanja prema ljudskoj prirodi sažetoj u dvije stvari:

a) u pogledu čovjeka na samog sebe - vjera u Boga i Sudnji dan utječe na čovjeka tako da mu se njegov život čini smislen i svjetlošću vjere obasjan, kako je i opisano u ajetu:

Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali; dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili. (17, 70)

ili pak u drugom ajetu:

A kada Gospodar tvoj reče melecima: „Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!“ (2, 30)

b) u pogledu čovjeka na druge ljude koji bi u mnogim relacijama i višesmjernim aktivnostima trebao rezultirati rastom društvene odgovornosti i udaljavanjem od sebičnosti; humanost, ljudskost upućuje na osobine suprotne sebičnosti i na taj način čovjeka stavlja u sklad sa samom njegovom prirodom.

Postulati islamske civilizacije

Postulatima islamske civilizacije možemo smatrati sljedeće:

- Islam čovjeka vidi kao osnovu za građenje bilo koje civilizacije. Čovjek posjeduje ljudskost i plemenitost koju valja očuvati.
- Uzvišeni Stvoritelj je okrunio čovjeka krunom namjesništva na Zemlji povjerivši mu očuvanje svemira i gradnju života.
- Čovjek crpi svoju plemenitu poziciju iz samo jednog izvora a to je zavjet Bogu dat u praiskonu.

Osnovu gradnje ljudske civilizacije ne možemo percipirati kroz uspostavu čisto laičkih, svjetovnih, ljudskih pravila. Čovjek je nemoćan da shvati ono što mu je najbliže, a to je on sam. Ispravan program je onaj koji smo dobili od Onoga koji sve zna i koji je o svemu obaviješten: Allah, dž.š., je Stvoritelj svemira i Oblikovatelj čovjeka; svemir i čovjek su od Allaha i opstojе Njegovom voljom; znanje koje čovjek koristi kako bi opstao na Zemlji jeste uputa i inspiracija od Stvoritelja. Ovaj odnos i povezanost trebaju nam biti na umu prilikom gradnje islamske civilizacije jer bismo njihovom praktičnom primjenom ispunili dati zavjet i svemir koristili kao prostor mišljenja i konstruktivnog djelovanja.

Civiliziranost društva se ne mjeri njegovim materijalnim stanjem, već njegovom ljudskošću i humanošću, a put ka njima je ucrtan u ispravnosti i čistoći vjere. U tom smislu Kur'an deklarira vjeru kao stalnu vrijednost čovjeka, bez obzira na vrijeme i mjesto postojanja; vrijednost koja donosi sigurnost pojedincu i stabilnost društvu. Vjerujući, čovjek se kiti odgovarajućim, razumu i savjesti bliskim, principima i svojstvima koji ga čine svjesnim sebe i svega stvorenog, čuvajući ga od neoprostivog grijeha - širka.

On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisao Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu i Musau i Isau: „Pravu vjeru isprovjedajte i u tome se ne podvajajte!“ (42/13)

Kur'an sa svojim čistim tevhidom predstavlja nebeski ustav koji oslobađa čovjeka od svih vrsta poniženosti i potlačenosti. U gradnji islamske civilizacije se ne zadovoljava samo imanskim, teoretskim pozivanjem, nego vezuje uvjerenje i praksu u cjelokupan sistem vjere - din. Na stalno povezivanje uvjerenja i djelovanja akcenat je stavljen u mnogim kur'anskim odlomcima, kao naprimjer:

A one koji vjeruju i dobra djela čine obraduj džennetskim baščama kroz koje će rijeke teći. (2, 25)

One koji su vjerovali i dobra djela činili Milostivi će, sigurno, voljenim učiniti. (19, 96)

Studioznim pogledom u dubinu civilizacijskog horizonta dolazimo do krucijalnih zaključaka o islamskom pogledu na gradnju života pojedinica i čovječanstva izrečenih u sljedećim tačkama:

Kur'an kao ishodište islamske civilizacije obraća se čovjeku u svoj njegovoj punini, bez vremenskih, prostornih i rasnih ograničenja, zbog univerzalnosti svoga poziva.

Islamska civilizacija je podjednako upućena svim ljudima zbog njihove jednakosti po stvaranju:

O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. (4, 1)

Poslanik, a.s., je u vezi s tim rekao: „Svi ste vi Ademovi, a Adem je od prašine.“

Islamska civilizacija potencira na uspostavi pravde i pravičnosti među svim ljudima:

Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. (4, 58)

Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti, i bojte se Allaha, jer Allah dobro zna ono što činite! (5, 8)

Islamska civilizacija apelira da se uspostave zakonski okviri koji čine jakog i slabog, bogatog i siromašnog, vlastodržca i podanika jednakima pred zakonom. Pojašnjenja radi komparirajmo sljedeće perspektive:

- savremena „materijalistička“ civilizacija svoj oslonac vidi u „moći“, cilj u „koristi“, a ustav joj je „borba“ što sve skupa rezultira rasizmom i nacionalizmom kao društvenim poveznicama;
- islamska civilizacija svoj oslonac vidi u „istini“ (ar. *haq*), cilj joj je „vrlina“, ustav joj je „solidarnost“, a društvena poveznica joj je „vjera“.

Na osnovu gore napisanog prepoznajemo važnost građenja civilizacije po Kur'anu ponuđenom obrascu - civilizacije koja nije ograničena ni vremenom ni prostorom niti je ponuđena radi dobrobiti samo muslimana, nego svih ljudi jer je osvjetljena iskrama tevhida.

Nacionalni spomenici Bosne i Hercegovine u Gradačcu

(nastavak iz prošlog broja)

Nusret Kujraković

magistar socioloških nauka; Glavni imam Medžlisa Islamske zajednice Gradačac
kujraknusret@gmail.com

Harem Reuf-begove džamije - grobljanska cjelina

Grobljanska cjelina - harem Hadži Reuf-begove ili Nove (Džedid) džamije u Gradačcu proglašena je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine 2013. godine. Nacionalni spomenik obuhvaća prostor harema džamije sa starim nišanima. Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 10/72 (stari premjer), što odgovara k.č. 1413 (novi premjer), posjedovni list broj 1250, z.k. uložak broj 1765, k.o. Gradačac II, općina Gradačac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina. Hadži Reuf-begova ili Nova (Džedid) džamija ne uživa režim zaštite utvrđen ovom odlukom, jer nije obnovljena sukladno Zakonu o provedbi odluka Povjerenstva, pa ne ispunjava Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima („Službeni glasnik BiH“ br. 33/02 i 15/03).¹ U Haremu Reuf-begove džamije ukupani su:

1. Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V, stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39., stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na 58. sjednici održanoj od 2. do 4. septembra 2013. godine, donijelo

Reuf-begova džamija

Hadži Reuf-beg Gradašćević

Hadži Reuf-beg je sin Ahmed-begefendije Gradašćevića (Begefendi Gluhe). On je, uz neznatnu pomoć džemata, sagradio džamiju umjesto mesdžida kojeg je napravio njegov otac Ahmed-begefendija.² U evidencijama se spominje kao Džedid/Nova džamija, Reuf-begova džamija, a danas se koristi naziv Begova džamija. Svoj vakuf utemeljio je 1888. godine i namijenio ga za novosagrađenu džamiju.³ Hadži Reuf-beg bio je oženjen s Hasi-ba-hanumom rođ. Kapetanović⁴ i imao sinove: Avdi-bega, Der-viš-bega, Ahmed-bega i kćerke Raifu i Sajdu. Život je proveo u

Gradačcu. Nije poznato kada je obavio hadž. Umro je 1893. godine i ukopan je u haremu Reuf-begove džamije.

Ahmed-beg, sin Reuf-bega Gradašćevića

Ahmed-beg je sin Reuf-bega Gradašćevića. Bio je oženjen Muzeir-hanumom, kćerkom Hasan-bega, sina Osman-paše Gradašćevića. Ahmed-

---

je odluku o proglašenju harema Reuf-begove džamije nacionalnim spomenikom BiH.

- Ahmed-begefendija je sin Derviš-bega, brata Osman-kapetana. Dakle, bio je unuk Mehmed-kapetana II. Imao je šest sinova i jednu kćerku. To su: Hatidža, Aga-beg, Reuf-beg, Dželal-beg, Re(a)šid-beg, Avdi-beg i Nazif-beg. ES grad, 249. U haremu Husejnije ukopan je i Ahmed-beg, sin Ahmed-begefendije (umro 1868.) Bio je muteselim Gradačca od 1834-1836., kao i 1850. godine. Jedno vrijeme bio je muteselim i Maglaja. Pretpostavlja se da je umro prije 1858. godine. Ahmed-beg je imao brata Alaj-bega. Do 1940. godine ovaj ogranak Gradašćevića prezivao se Begefendići (prema kazivanju Muhamed-Bege Gradašćevića iz Gradačca od 8.3.2005. godine.). Također vidi: Esad Sarajlić, *Gradačac sa okolinom...*, nav. dj., str. 203-204; Mehmed Mujezinović, nav. dj., str. 179-180.
- Osim gruntovnog uloška br. 503, ova džamija je imala još vakufa u gr. ul. br. 520, ovaj vakuf se sastojao od kuće, kućišta i dvije bašče, ukupne površine od 2.870 m². Ovo je po svoj prilici vakuf h. Hatidža-hanume, kćerke Mehmed-bega, o čemu će biti riječi kasnije. Njena vasijetnama je iz 1885. godine, što bi značilo da je Džedid džamija/Reuf-begova sagrađena te godine.
- Husnija Kamberović, *Begovski zemljišni posjedi u BiH 1878.-1918.*, Zagreb, 2003., str. 352.

beg je imao sina Hajri-bega i dvije kćerke: Lebibu i Eminu. Posjedovali su značajne zemljišne površine-begluka.⁵ Umro je 1307. godine po Hidžri, odnosno 1889. godine.

Abdi-beg, sin Ahmed-begefendije

Abdi-beg je sin Ahmed-begefendije Gradašćevića - Begefendi Gluhe. Imao je četvero djece: Emina, Osmana, Rifata, Ešefa i Nur-hanumu. Umro je 1279. godine po Hidžri, odnosno 1862. godine. U rodoslovu piše Avdi-beg. On je Reuf-begov brat.

Osman-beg, sin Abdi-bega

Osman-beg je sin Abdi-bega Gradašćevića. Imao je sina Ahmed-bega. Umro je 1295. godine po Hidžri, odnosno 1878. godine.

Hifzi-beg, sin Hafiz-begefendije

Hifzi-beg je sin Hafiz-bega Gradašćevića. Hafiz-beg je sin Aga-bega, a unuk Ahmed-begefendije. Nema ga u rodoslovu porodice Gradašćević. Umro je 1301. godine po Hidžri, odnosno 1889. godine.

Hafiz Nazif-beg Gradašćević-Hadžialić

Hafiz Nazif-beg Gradašćević-Hadžialić je sin Hafiz-bega Gradašćevića. Hafiz je njegovo drugo ime, a ne titula hafiza Kur'ana. Umro je 1308. godine po Hidžri, odnosno 1890. godine.

Abdullah-efendija

Abdullah-efendija je službovavo kao imam džamije Sultan Fatih Mehmed-hanove, koja je bila u gradačačkoj tvrđavi. To je napisano na natpisu na njegovom uzglavnom nišanu. Nišan je utonuo u zemlju te se ne može saznati koje godine je umro.

Hajri-beg Gradašćević

Hajri-beg je sin Ahmed-bega Gradašćevića. Rođen je 1888. godine. Oženio se sa Emina-hanumom, kćerkom Ali-bega Furdusa iz Livna. Na taj

---

5. Isto, str. 349.

način stekao je značajne zemljišne posjede.⁶ Hajri-beg je imao djecu: Mujesira, Mubera, Munevera, Riza-beg, Nasir-beg, Nusret-beg, Bakir-beg. Umro je 1943. godine.

Riza-beg Gradašćević

Riza-beg Gradašćević, sin Hajri-bega i Emine, rođen je 1918. godine. Imao je dva sina: Almira i Nasira. Umro je 1998. godine.

Lebibica Gradašćević

Lebibica Gradašćević, kći Ahmed-bega, a sestra Hajri-bega, rođena je 1875. godine. Nije se udavala te nema svog potomstva. Život je provela u Gradačcu u porodici brata Hajri-bega. Umrla je 1961. godine.

Muzejra Gradašćević

Muzejra-hanuma je kći Hasan-bega, sina Osman-paše Gradašćevića. Rođena je 1855. godine. Udala se za Ahmed-bega, sina hadži Reuf-begova. Posjedovala je 2192,8 dunuma begluka u Koprivni, Gradačcu, Vidi i Zasavici.⁷ Umrla je 1937. godine.

Derviš-beg Gradašćević, sin Reuf-begov

Derviš-beg Gradašćević je sin Reuf-begov. Imao je sina Adnana i kćerku Kanu. Posjedovao je 308,54 dunuma begluka u Boku. Umro je 1920. godine.⁸

Izeta-hanuma Gradašćević

Hadži Izeta-hanuma, kći Eminova, žena je Derviš-bega Gradašćevića. Nije poznata godina njenog rođenja. Umrla je 1917. godine.

Hasan-beg Ganibegović

Hasan-beg je sin Mahmud-bega Ganibegovića. Bio je oženjen Šaćira-hanumom Šahinpašić. Imao je petero djece (troje ženske i dvoje muške). Umro je 1282/1865/66. Porodica Ganibegović doselila se u Gradačac iz

---

6. Isto, str. 341.

7. Isto, str. 349.

8. Isto, str. 349.

Dervente krajem osmanske vladavine. Mustaj-beg je imao sina Muhammed-bega, a Muhamed-beg je imao tri sina: Mustaj-bega, Osman-bega i Hasan-bega.

Jusuf Rešid-beg

Nije poznato ko je bio Jusuf Rešid-beg. Zna se da je umro 1287. godine po Hidžri, odnosno 1870/71. godine.

Fehim-beg, sin Abdurešid-begov

Nije poznato ko je bio Fehim-beg, sin Abdurešid-begov. Zna se da je umro 1259. godine po Hidžri, odnosno 1843. godine.

Abid-ef. Arnautalić

Abid-ef. Arnautalić, sin Mehmeda i Nure, rođen je u Gradačcu 1888. godine. Završio je Muradiju medresu u Gradačcu od 1901.-1909. godine pred tadašnjim muderisom hafizom Mehmed-ef. Kovačevićem. U periodu od 1910-1911. godine pohađao je Kara Osmanliju medresu u Istanbulu. To je bilo za vrijeme privremenog iseljenja njegovih roditelja u Tursku. Za vrijeme Prvog svjetskog rata bio je vojni imam u zadnje dvije godine rata. Do 1947. godine bavio se trgovinom. Od 1948. do 1951. godine radio je kao mujezin u Reuf-begovoj džamiji, a od 1951. do 1958. godine kao imam u istoj džamiji. Iza sebe je ostavio stariju kćerku i mlađeg sina. Umro je 3. novembra 1958. godine.⁹

Hafiz Mustafa-ef. Mehić

Hadži hafiz Mustafa-ef. Mehić, sin Atifov i Kadirin, rođen je 5. februara 1913. godine u Mionici, općina Gradačac. Mektepsku naobrazbu svršio je u naselju Kukuruzi, u današnjem džematu Mahmut Mahala. Svirac medresu završio je 1933. godine. Po završetku medrese radio je kao mujezin Reuf-begove džamije u Gradačcu. U džematu Huskići, Medžlis Islamske zajednice Puračić/Lukavac, radio je od 1938. do 1946. a od 1946. do 1958. godine u džematu Mahmut Mahala u Gradačcu. Nakon smrti Abid-ef. Arnautalića, 1958. godine prelazi u Reuf-begovu/Begovu džamiju i tu

---

9. *Glasnik VIS-a*, broj 4-6, 1959., str. 272-273.

ostaje do smrti. Hifz je položio 1937. godine pred komisijom u Tuzli. Hadž je obavio 1969. godine. Sa suprugom Eminom imao je troje djece: Senahida, Fatimu i Seada, po zanimanju doktora.¹⁰ Umro je u petak 23. oktobra 1998. godine pred sami džuma-namaz. Ukopan je u haremu Reuf-begove džamije u Gradačcu.¹¹

Bukvara džamija

Harem Bukvare džamije - grobljanska cjelina

Grobljanska cjelina – Harem Bukva/Bukvarske džamije u Gradačcu proglašena je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine 2013. godine. Nacionalni spomenik obuhvata prostor harema džamije sa starim nišanima. Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 11/90 (stari premjer), što odgovara k.č. 1428 (novi premjer), posjedovni list broj 904, z.k. uložak broj 589 k.o. Gradačac II, općina Gradačac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina. Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih

spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (“Službene novine Federacije BiH”, br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07). Bukva ili Bukvarska džamija ne uživa režim zaštite utvrđen ovom odlukom jer nije obnovljena u skladu sa Zakonom o pro-

10. Ovaj podatak o hafizovoj djeci dobio sam od njegove unuke Fahire Bilajac 22. 8. 2012. godine.

11. *Preporod*, 2005., br. 24, str. 35.

vedbi odluka Komisije pa ne ispunjava Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH" br. 33/02 i 15/03).¹²

Džamiju Bukvaru, koja se danas zove po istoimenom gradskom džematu Bukva u Gradačcu, sagradili su Gradašćevići, a po svojoj prilici Emin-beg Gradašćević-Alajbegović. Sigurno je sagrađena prije 1845/46. godine.¹³ Ova džamija se u starijim dokumentim i arhivskim izvorima nazivala Alajbegovića džamija.¹⁴ Dakle, tvrdnja da su je sagradili mahalljani/narod nije tačna.¹⁵ Ovaj ogranak Gradašćevića¹⁶ je za ovu džamiju osigurao i vakuf od čijih su prihoda pokriveni troškovi vjerskog života na području ovog džemata. U Haremu Bukvare džamije ukopani su:

Emin-beg Alajbegović-Gradašćević

Emin-beg Alajbegović-Gradašćević, sin je Alaj-bega Gradašćevića. Imao je sina Behdžet-bega. Emin-beg je i vakif džamije Bukvare, zatim njegove sestre Vafija i Biseru te sin Behdžet-beg. S obzirom na okolnosti, skoro je sigurna pretpostavka da je Emin-beg, kao najstariji član ove porodice na ovom području, uvakufio zemljište za izgradnju džamije. Nema

-
12. Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V, stav 4, Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39., stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na 58. sjednici održanoj od 2. do 4. septembra 2013. godine, donijela je odluku o proglašenju harema ove džamije nacionalnim spomenikom BiH.
  13. Jedan od čvrstih dokaza da su ovu džamiju sagradili Gradašćevići jeste i mezarje uz džamiju u kojem su pokopani najstariji potomci Alajbegovića, jednog od ogranaka Gradašćevića. U mjesecu augustu 2008. godine autor ovog rada obavio je vlastito istraživanje svih starih mezarja u Gradačcu. Na osnovu tog istraživanja rad Mehmeda Mujezinovića u ovoj oblasti je dopunjen i ispravljen u nekim elementima. Naime, on uopće nije spomenuo mezar Rukije, žene h. Mahmudove, koji je najstariji, zatim da je h. Hatidža, kćerka h. Mahmudova, te je, najvjerovatnije štamparskom greškom, naveo da je jedan mezar Emina, sina Behdžet-bega, umjesto Behdžeta, sina Emin-begova. Vidi: Mehmed Mujezinović, nav. dj., str. 182-183.
  14. Vidi: Pritužba građana Gradačca Zemaljskom vakufskom ravnateljstvu u Sarajevu od 25.06.1907. godine protiv šerijatskog sudije Ali Riza-ef. Prohića; Zapisnik Vakufskog povjerenstva u Gradačcu od 02.07.1907. godine. U ovim dokumentima ova se džamija naziva Alajbegovića. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.
  15. Ovu tvrdnju je, u nedostatku izvora, kao pretpostavku prvi iznio Mahmut Traljić, a od njega su je preuzimali svi kasniji autori koji su se bavili ovom temom. Vidi: Mahmut Traljić, nav. dj., str. 7; Mehmed Mujezinović, nav.dj., str. 182; Esad Sarajlić, *Gradačac sa okolinom...*, nav.dj., str. 168. itd.
  16. Promijenili su prezime u Alajbegović po Alaj-begu. Alaj-beg Gradašćević je sin Derviš-bega, sina Mehmed-kapetana, a brat Osman-kapetan i Mustafa/Mustaj-bega. Alaj-beg je unuk Mehmed-kapetana. Brat Alaj-bega je Ahmed-begefenija (Begefendija Gluho). Alaj-beg je imao sinove Mehmed-bega (možda je ispravno Mahmud-beg), Emin-bega, Osman-bega i kćerke Vafiju i Biseru. U porodičnom stablu Gradašćevića nisu navedeni njihovi potomci, osim da je Emin-beg imao samo sina Behdžet-bega, niti se navode potomci Behdžet-bega.

podataka o njegovim drugim uvakufljenjima. Umro je 1263. po Hidžri, odnosno 1846/47. godine.

Hadži Vasfi-hanuma, žena Ali-begova

Hadži Vasfi-hanuma, žena Ali-begova, kćerka je Alaj-bega, a sestra Emin-bega. Bila je udata za Ali-bega. Najviše podataka ima o vakufima hadži Vasfije i njene sestre hadži Bisere. One su svu svoju imovinu uvakufile za ovu džamiju. Vakuf je obuhvatao četiri kuće i zemljišta. Svaka od njih uvakufila je po dvije kuće i nekoliko zemljišnih parcela. Najveći dio današnjeg vakufa Bukvarske džamije je upravo vakuf ove dvije žene, prve poznate dobrotvorke iz porodice Gradašćevića-Alajbegovića.¹⁷ Prvobitno, vakuf se vodio kao vakuf h. Vasfije i h. Bisere Alajbegović, a od 1923. godine preimenovan je u vakuf Bukvarske džamije. Hadži Vasfi-hanuma je umrla 1304. po Hidžri, odnosno 1886. godine. Mjesto ukopa hadži Biser-hanume je nepoznato.

Behdžet-beg Alajbegović-Gradašćević

Behdžet-beg je sin Emin-bega Alajbegovića-Gradašćevića. Behdžet-beg je bio oženjen sa Vasvi-hanumom, kćerkom Mahmud-bega Osmanbegovića iz Dervente. Ona je rođena oko 1845., a prije 1878. godine udala se za Behdžet-bega Gradašćevića. Nakon njegove smrti preudala se za Mustaj-bega Uzeirbegovića iz Maglaja (1896) Umrla je 1921. godine u Maglaju. Po njenoj oporuci muž Mustaj-beg i bratić Osman-beg na sajmu u Zagrebu kupili su dva zvona za sahat-kulu u Gradačcu i Maglaju.¹⁸

O vakufu Behdžet-bega možemo kazati ono što sadrži njegova vakufnama iz 1887. godine. Naime, on je za potrebe Čaršijske džamije u Odžaku kod Modriče uvakufio jednu musafirhanu sa zemljištem u blizini spomenute džamije. Prihode od ovog vakufa, vakif je namijenio za rasvjetu i popravak džamije, za učenje hatme, i posebno hatme uz rama-

---

17. H. Bisera-hanuma (vasijetnama), red. br. 133, str. 236, iz 1305/1888.; H. Vasfija-hanuma, red. br. 134, str. 234, iz 1305/1888. Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu; Spisak vakufa sreza Gradačac, Vakufsko povjerenstvo u Gradačcu, broj 107/33 od 21. 09. 1933. godine. Iskaz vakufa Sreza Gradačac od 11. 03. 1931.; Iskaz svih osiguranih i neosiguranih vakufskih objekata Sreza gradačačkog u Gradačcu od 11. 02. 1931. godine. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.

18. Husnija Kamberović, *Zemljišni begovski posjedi...*, str. 192, 195, 471.

zan, za učenje mukabele i za upravitelja i nadzornika vakufa.¹⁹ Također je uvakufio jednu kuću u Gradačcu za potrebe Bukvarske džamije. Umro je 1306. po Hidžri, odnosno 1888/89. godine.

Rukija-hanuma Alajbegović

Rukija-hanuma je žena hadži Mahmud Alaj-bega Alajbegovića. Poznato je da je on učestvovao u pokretu za autonomiju Bosne pod vođstvom Husein-kapetana Gradašćevića.²⁰

Napomenimo da je ovdje spomenuti hadži Mahmud Alaj-beg Alajbegović, vjerovatno, brat Emin-begov, koji je, možda, pogrešno naveden u porodičnom stablu kao Mehmed-beg ili je potpuno izostavljen. On je imao, također, posjede u gračaničkom kadiluku (Skipovac, Kožuhe i Gornji Osiječani). Imali su kćerku hadži Hatidža-hanumu. Nije poznato gdje je mezar Mahmud Alaj-bega. Rukija-hanuma je umrla 1262. po Hidžri, odnosno 1846/47. godine.

Hadži Hatidža-hanuma Alajbegović

Hadži Hatidža-hanuma je kćerka Mahmuda Alajbega i Rukija-hanume Alajbegović. Imala je posjede u gračaničkom kadiluku u Gornjim Osiječanima.²¹ Umrla je 1302. po Hidžri, odnosno 1884/85. godine.

Hilmi-beg Muratbegović

Hilmi-beg Muratbegović je sin Hašim-bega i Hatidže Muratbegović rođ. Gradašćević. Rođen je 1852. godine. Nakon smrti oca, doselio se u Gradačac s majkom Hatidžom. Ženio se više puta. Tako je, naprimjer, s Alma-hanumom rođ. Ibreljić iz Mionice imao tri sina: Hasiba, Ahmeda i Husejna te kćerku Muniru. Umro je 1927. godine.²²

19. Vidi: Alajbegović Behdžet-beg, sin Emin-begov, hūdžet, red. br. 93, str. 281, iz 1305/1887.; Alajbegović Behdžet-beg, sin Emin-begov, I, red. br. 226, str. 121, iz 1305/1888. (Derventa). Treba napomenuti da se radi o dvije potpuno istovjetne vakufname. Vakufnama je sastavljena u prisutnosti Osmana Rustembegovića, sina Rustem-bega iz Odžaka i svjedoka Osmana Begzade Mehmed-bega iz Dervente, Mustafabega, sina Rustem-bega iz Odžaka i Jupić Derviša iz Odžaka. Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu.

20. Rusmir Djedović, „O učešću Gračanlija u pokretu Husein-kapetana Gradašćevića“, *Gračanički glasnik*, broj 3, 1997., str. 16.

21. Vidi: Nedim Zahirović, „Katastarski defteri u Arhivu Tuzlanskog kantona s kraja osmanske uprave u Bosni“, *Analni Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, knjiga XXV-XXVI, Sarajevo, 2007, str. 257.

22. Husnija Kamberović, *Zemljišni begovski posjedi...*, str. 197.

Mustafa-ef. Beširević

Mustafa-ef. Beširević, sin Mustafin, radio je kao imam u džamiji Bukvari u Gradačcu. Prethodno je više godina bio mujezin u Reuf-begovoj džamiji. Ne zna se kada je rođen niti kada je umro. Pretpostavlja se da je umro prije Drugog svjetskog rata. Imao je brata Ahmeda koji je živio u Sibovcu. Mustafa-ef. je bio oženjen Esma-hanumom H. Efendić, sa kojom je imao dva sina i jednu kćerku: Nuriju, Mustafu i Nuru. Njegovi potomci danas žive u Gradačcu.²³

Ahmet Bukvarević

Ahmet Bukvarević je rođen 1903. godine u naselju Bukva u Gradačcu. Bio je mujezin u Bukvari za vrijeme službovanja Mustafa-efendije Beširevića. Umro je 1976. godine.

Zaključak

Ovo istraživanje donosi nove podatke o poznatim gradačačkim porodicama i istaknutim pojedincima. Može poslužiti kao osnova i biti veoma poticajno za dodatna i detaljnija istraživanja prezentirane tematike. Četiri nacionalna spomenika Bosne i Hercegovine u Gradačcu svjedoče o njegovoj važnoj historijskoj ulozi u političkom, kulturnom i vjerskom životu u Bosni i Hercegovini. Ovi spomenici pružaju nam podatke o graditeljskoj, kulturnoj i vjerskoj tradiciji, kao i tradiciji obrazovanja i kulturi življenja na ovom području. Velika je šteta što je do temelja porušen stari dio gradačačke čaršije koji je mogao biti proglašen nacionalnim spomenikom. Ostaje nada da će Murat-kapetanova medresa, Sviracka džamija i Gradašćevića kuća također biti proglašeni nacionalnim spomenicima.

---

23. Vrlo vrijedne podatke o Mustafa-efendiji dao mi je Fikret Muratović dana 13. 12. 2013. godine.

Kulturno-obrazovni utjecaj Osmanlija u Prizrenu

Azmir Jusufi

profesor Islamske teologije, Prizren
jusufiazmir@gmail.com

U radu ćemo govoriti o doprinosu Osmanlija na polju kulture i obrazovanja i nadalje navest ćemo neke od glavnih edukativnih institucija koje su igrale značajnu ulogu u tom pravcu. Glavni cilj ovog rada jeste objelodaniti ulogu istaknutih institucija, koje su dale veliki doprinos u kulturnom i obrazovnom razvoju Prizrena i okoline.

Poznato je također da je ovo islamsko carstvo ostavilo velike znakove, na jedan ili drugi način izgradilo je srednjovjekovnu historiju ovog antičkog grada, podiglo je svijest građana, utjecalo na njihovu kreativnost, rad, vjerski odgoj i duhovni život.

Veliki broj osmanskih vladara i učenjaka izučavalo je prizrensko stanovništvo, izgrađivali džamije, tekije, hamame, biblioteke, mlinove te uspostavili sveobuhvatni životni korpus i sistem na području Prizrena i okoline. U nastavku, pokušat ćemo obrazložiti i spomenuti glavne institucije na polju kulture i obrazovanja.

Osmansko carstvo je u balkanskim zemljama, pa i na ovom podneblju, dalo doprinos u podizanju opismenjavanja općenito. Institucije u ovom pravcu, s posebnim naglaskom, su: džamije, medrese, biblioteke i hamami.

Institucija vakufa na jedan ili drugi način je skrnavljena u Prizrenu kao i u ostalim mjestima Balkana od strane prethodne vlasti, uglavnom neprijateljske prema svim islamskim institucijama, a posebno prema instituciji o kojoj govorimo.

Međutim, značajnu krivnju snose i sami muslimani zbog stanja u kojem se nalaze vakufi, dok je odgovornost institucija koje bi se trebale brinuti o ovim vakufima mnogo veća. Sadašnja generacija bi se trebala pobrinuti da povрати imidž vakufa i vrati one ekspropirane i uzurpirane vakufe od strane prethodne vlasti i pojedinaca. Nažalost, u tom pravcu se još uvijek ne poduzimaju nikakvi koraci, ili se institucija o kojoj govorimo zloupotrebljava od strane nadležnih organa. Kada su ljudi iz redakcije *Dituria Islame*, časopisa Islamske zajednice Kosova, profesoru Nedžatu Ibrahimiju, postavili pitanje šta on misli o nezbrinjavanju, zanemarivanju pa i rušenju vjerskih objekata i vakufa (džamija, medresa, tekija itd.) koji imaju historijske monumente, on je dao sljedeći odgovor:

„Pitanje obuhvata nekoliko odgovora, zato mi je teško odgovoriti i dati potpuni odgovor. Nezbrinjavanje i nebriga je spoljašnje i unutrašnje naravi. Pod onim unutrašnjim se misli na nas, kadar Islamske zajednice, a pod spoljašnjim bih nabrojio indiferentne vjernike prema vakufskoj imovini te organe aktuelne vlasti. Svaki znak, ostatak koji je formiran na islamskim motivima treba da bude poštivan; treba ga njegovati, održavati, cijeniti i voditi brigu o njemu. Islamska zajednica Kosova prvenstveno treba napraviti evidenciju, analizu i popis cjelokupne vakufske imovine. One koje su nacionalno uzurpirane i ekspropirane, treba vratiti pod svoje okrilje, pod okrilje Islamske zajednice, a one koje su u posjedu Islamske zajednice treba rehabilitirati pomoću nadležnih institucija, bilo državnih (kosovskih) ili izvanjskih. Ovo je zahtjevan posao i traži angažiranje cjelokupnog stanovništva Kosova. Međutim, oni koji rizikuju islamske kulturno-historijske vrijednosti među Albancima, jesu ljudi skloni manipulaciji, s narušenim standardima...“⁴¹

---

1. Preuzeto sa internet stranice: <http://www.zeriislam.com/artikulli.php?id=760>, dana, 16.06.2013. Ovaj tekst prof. Nedžata Ibrahimija nije nikada objavljen u časopisu Islamske zajednice Kosova, *Dituria Islame*, iz nepoznatih razloga. Autor je intervju dao 02.11.2001. godine.

Medrese i ostale obrazovne institucije

Kraj jednog društva koji ne pokazuje osjećaj, veliku brigu i posebno poštovanje za vakuf, i gazi ovaj božanstveni emanet jeste bolan (Osman Nuri Topbaš)

Medrese, zajedno sa džamijama (mesdžidima), su najvažnije institucije i pružaju najšire vjersko obrazovanje u islamskoj kulturi. Iako se u periodu od drugog do petog hidžretskog stoljeća pojavljuju i druge obrazovne institucije, kao što su: *biblioteke, zavije, tekije* itd., medrese nikada nisu izgubile vodeću ulogu u obrazovanju muslimana i drugih zainteresiranih strana. S druge strane, bez obzira na zajednički cilj, džamije i medrese su zadržale svoju specifičnu ulogu: džamije su prvenstveno održavale ulogu ibadeta, a medrese odgojno-obrazovnu ulogu, odnosno ulogu pružanja poduke (*ta'lim*). Na ovaj način, džamija uz pomoć medrese prenosi vrijednosti islama, dok medresa uz pomoć džamije pruža najviši cilj njene misije.²

Muslimani Balkana u srednjem vijeku, osim povremene upotrebe otvorenog prostora (*musalle, namaz-džahovi*) a rijetko i *mesdžida i džamija*, nisu imali institucija niti stabilnu muslimansku vlast. To će se promijeniti tek tokom XV stoljeća i kasnije, s formiranjem vojne, izvršne, upravne i sudske vlasti. U ovom periodu dolazi do planske izgradnje islamskih vjerskih objekata (*džamija, mesdžida, namaz-džaha*), privrednih objekata (*bezistana, dućana*), komunikacijskih postaja (*karavan-saraja*), općinskih zgrada (*sahat-kula, hamama, česmi, šadrvana*), humanitarnih objekata (*musafirhana, imareta*) i školskih ustanova (*muallimhana, medresa, mekteba*).

Izvanredan zamah je dao sam sultan Mehmed Fatih II (1432-1481). Intenzivna izgradnja koja je uslijedila nakon osmanlijskog osvajanja teritorija omogućila je lokalnom stanovništvu da stječe znanje i vještine za realizaciju monumentalnih objekata, vjerskih i profanih, javnih i privatnih, kao što su džamije, medrese, hamami, česme itd. Sve ovo, naročito u ranom periodu, bilo je podudarno s islamskim obrazovnim sistemom koji se prakticirao u arapsko-islamskom svijetu u tom vremenu.

2. <http://ardhmeriaonline.com/artikull/article/medreseja-dige-e-identitetit-fetar-dhe-kombetar-gjate-historie/#.UuU-ollj8u>, preuzeto dana: 25.01.2014.

U tom pogledu, javljaju se prve obrazovne institucije kao što su: *mektebi* (mejtefi) - početne škole, *medrese* - srednje škole i specijalizirane ustanove kao *darul-hadis* (naučni institut za proučavanje poslaničke tradicije) ili *darul-Kur'an* (naučni institut za proučavanje Kur'ana) itd.

Imamo i druge podjele, kao što su bile one u skladu s osnivačima škola (emiri, veziri, paše i visoki državni dužnosnici), prema sposobnostima (stručnosti) profesora, a zatim na osnovu glavnih djela koja su izučavana (*Hašije-i tedžrid, Miftah, Telvih, Mevakif, Hidaje, Keššaf*, odnosno haridž medrese, dahil, musile, itd.), u skladu s platom nastavnog osoblja te pomoćnog personaliteta i sl.³

Medrese u Prizrenu

U nastavku, spomenuti ćemo neke od medresa koje su dale značajan doprinos u obrazovanju u Prizrenu i okolini.

1. Gazi Mehmed-pašina medresa

Među starijim medresama na Kosovu, ako ne i prva, je bila ona Gazi Mehmed-pašina u Prizrenu, koja je inače poznata, kao „Bajrakli“ medresa. Poznato je da je bila vjerska visoko obrazovna institucija. Veliki vakif, Gazi Mehmed-paša, u Prizrenu je prethodno izgradio Hamam u centru grada (1563/64) i njegov monumentalni kompleks, koji se sastojao od džamije izgrađene 1573/74. (981. god. po H.), biblioteke, medrese, sirotišta, karavan-saraja, turbeta i derslane (objekat odvojen od internata). Ovaj kompleks je jedan od najvrednijih spomenika u ovom ruhu na albanskom teritoriju. Osnovan unutar gradskih zidina, jedan je od rijetkih primjera takvih konstrukcija podignutih u prošlosti. Vanjski dio kompleksa karakterizira izdužen krov pokriven crijepom, osim kupole džamije i turbeta Mehmet-paše (danas biblioteke džamije) koje su pokriveno olovom, vrata i prozori su vrste odraza narodne arhitekture Prizrena. Spoljni kompleks je jako lijep. Bile su obojene krečom. Monumentalni kompleks, sa svojom specifičnom gradnjom, i danas je rijetki primjer očuvane tradicionalne arhitekture u nas. Gazi Mehmed-pašinu vakufna-

---

3. <http://www.zerislam.com/artikulli.php?id=2490>, preuzeto dana: 25.01.2014.

mu je legalizirao dr. Ekrem Hakkı Ayverdia u mjesecu muharremu 988. god. po H., odnosno februara 1580. godine. (Parim K., 2003, str. 11).

Treba napomenuti da je Sulejman-efendija, koji je imao ulogu muderrisa u ovoj medresi, prema vakufnami, izgradio 1795. god. pet soba za stanovanje, koje je predao ovoj medresi.⁴ (Parim K., 2002, str. 169).

Međutim, 8. aprila, prema valorizaciji projekta, ovaj kompleks je srušen. (Šukriu M., 1981, str. 636).

2. Medresa muderrisa Ali-efendije

Oskudni su izvori o radu medrese Mevlana muderrisa Ali-efendije. Poznato je da je medresa funkcionirala u kompleksu ove džamije. Vjeruje se da je džamija sagrađena 1581. od strane gore navedenog mederrisa. Medresa više ne postoji, a džamija je još uvijek u funkciji. Muderris Mevlana Ali-efendija je bio veliki učenjak vremena, tumačio je Kur'an prema Bejdaviju. Istraživač H. Kaleši misli da je medresa Mevlane muderrisa Ali-efendije, bila prva ili druga medresa osnovana u Prizrenu. Čak i za vrijeme našeg istraživanja nismo bili u stanju da pronađemo podatke o radu i aktivnostima medrese, navodi Kaleši. (Kaleši H., 1962, str. 96). Turbe Mevlana Ali-efendije nalazilo se na zapadnoj strani džamije i bilo je u dobrom stanju, ali, 1993. krivicom imama džamije, bezosjećajni su ga porušili. Godine 1996. mezar Ali-ef. je popravljen, postavljen je i nišan s natpisom: Muderris Ali-efendija. Ponovo, u augustu 2003. godine bezosjećajni su ponovo porušili nišan.

3. Medresa Mahmud-paše Rotle

Mahmud-paša Rotla, mutesarif Sandžak Prizrena, od 1806. do 1836, sagradio je u Terzi-mahali u Prizrenu, u blizini svog prebivališta, džamiju, mekteb i medresu s učionicama i osam soba za podučavanje učenika. Za održavanje tih objekata i plaće profesora te za troškove hrane i druge potrebe učenika (svijeća, kandila, papira, rogoža itd), Mahmud-paša je ostavio vakufu četiri prodavnice, mlin sa pet kamenova i 15.000 akča gotovine. Svoj vakuf je legalizirao 1831. godine. (Dr. Haskuka E., 1985., str.

---

4. Originalna ovjerena fotokopija vakufname 1795, je spaljena zajedno sa Dershanom - Muzeja P. L., 27. marta 1999. od strane srpske vlasti.

153). U ovoj vakufnami postavlja muderrisu u medresi, hadži Ali-efendiji, godišnju plaću od 1.200 akča. (Kaleši H., 1962, str. 96). Ova medresa je razvijala svoje aktivnosti do kasnih dvadesetih godina XX stoljeća; aktivnosti joj prestaju naredbom srpske vlade.

4. Medresa Emin-paše Rotle

Brat Mahmud-paše Rotle, Emin-paša, mutesarraf u Prizrenu tokom 1841. i 1842, također je izgradio džamiju i medresu u Prizrenu. Ova medresa je bila u dvorištu džamije i radila je neprekidno do 1912, dok je tokom srpske okupacije 20-ih godina XX stoljeća radila samo nekoliko godina.⁵ Ovoj medresi, prisustvovao je veliki broj učenika a džamija je jedna od najljepših u Prizrenu. (Kaleši H., 1962, str. 96). Jedan dio medrese je uništen kasnih 20-ih godina XX stoljeća, a ona se sastojala od nekoliko objekta. Drugi dio medrese uz dio dvorišta, nakon 1912. godine, iznenada prelazi u vlasništvo pravoslavca Aralamba Toskića(?) i još uvijek služi kao stambena kuća, kuća na glavnoj cesti sa sedam podzemnih lokala. Treći objekat medrese je srušio Vakuf Islamske zajednice u Prizrenu 1992, a na njegovo mjesto je nastao novi objekat nazvan „Kurs Kur'ana“, danas Internat Medrese Alauddin u Prizrenu. Na zidu objekta koji je bio dio mekteba, postoji mermerna pločica (dim. 67x 55 cm), gdje je ispisani natpis sulus u dvije kolone uklesan, koji ukazuje na izgradnju medrese (koju je sagradio Emin-paša Rotla).

5. Medresa Mehmed-efendije Javuza

Član Vrhovnog vijeća Sandžak Prizrena, Javuz Mehmed-efendija, legalizirao je u sudu 1864. (1281. god. po H.) vakufnamu. Medresi, koju je sam izgradio i koja je preko puta džamije Sofi Sinan-paše, za održavanje je poklonio tri lokala. (Kaleši H., 1962, str. 97). Jedan dio zgrade Medrese i danas je u ispravnom stanju, ali kat služi kao stambena kuća, dok se prizemlje pretvara u lokal. Ova zgrada ima bogatu narodnu arhitekturu, koja je zajedno sa Sofi Sinan-pašinom džamijom turistička atrakcija, jer

---

5. Izjava Jakupa Mućezije (završio školovanje 1937. u medresi Gazi Mehmed-paše) rođen je 1919, radio je kao imam u Emin-pašinoj džamiji. Izjava data u Prizrenu 22.10.2003.

su među najstarijim objektima osmanske arhitekture preostalim iz tog perioda, u centru Šadrvana u Prizrenu.

6. Medresa Sofi Sinan-paše

O ovoj medresi postoji samo nekoliko zapisa, nedostaju nam autentični izvori. Prema M. Šukrije, Sofi Sinan-pašina medresa je smještena u predvorju džamije, sa dekorativnim sobama relevantnim za učenje, koja je bila u funkciji do 1912. godine. U periodu 1908-1912. godine, njen direktor je bio Nuri-ef., muftija Prizrena, sin Halim-efendije, također muftije u Prizrenu. (Šukriu M., 2001, str. 297). Mula Sefer Restelica je učio i studirao u ovoj medresi u Prizrenu od 1888. do 1892. godine, također i muderris Halim-efendija, sin Teufik-efendije. (Dr. Pirraku M., 2003, str. 20).

Istraživač E. Haskuka kaže: „U čardacima Sofi Sinan-pašine džamije od 1908, tri godine je radila Daru-l-muallimin, škola na osmanskom jeziku. Direktor ove Visoke obrazovne škole je bio Ali-efendi iz Preševa.“ (Dr. Haskuka E., 1985, str. 154-155).

Važno je napomenuti da je u toku najnovijih istraživanja u literaturi na koju je naišao dr. Haskuka, otkriveno da je u blizini džamije (izgrađena 1543.) Ilijaz Kuke u Prizrenu radila i medresa...Vjerujem da će buduća istraživanja dati rezultate za ovu medresu. (Dr. Haskuka E., 1985, str. 154-155)

O ovoj medresi, Daru-l-muallimin, kazivat će se u daljnjim istraživanjima.

Džamije i njihova uloga u obrazovanju

Džamije, kao najbitnije vjerske islamske institucije, bile su rasprostranjene na Kosovu. U toku svoje cjelokupne historije, osim kao mjesta za molitvu, bile su i prve škole. (Smailagić N., 1990, str. 150). Kasnije u sklopu džamija, podizane su posebne izgradnje za osnovno obrazovanje, nazvane mektebi, čiji se broj vremenom znatno povećavao tako da je u svakom selu postojao po jedan mekteb a u određenim situacijama bilo je i više mekteba. (Prof. dr. Ziya Kazici, 2001, str. 18).

Kao u ostalim teritorijama pod osmanlijskom vlašću tako i u Prizrenu obrazovna funkcija džamija je bila prisutna, dakle, islamske vjerske škole su stare koliko su stare i same džamije. (Mr. Mehmeti S., 2009, str. 135). Tako je prema vakufnami Kukli-bega,⁶ (Ali A., *Dituria islame*, 2011, str. 42) legaliziranoj 1538. godine, podignuto mnogo vjerskih objekata i socio-humanitarnih ustanova. Izgrađene su dvije džamije, koje su istovremeno imale i ulogu škola, što je posvjedočilo nekoliko muallima.⁷ Jednu sličnu školu je 1513. godine izgradio i Suzi, koji je kasnije bio i sam učitelj u njoj.⁸ Gazi Mehmed-paša je,⁹ u sklopu svoje džamije, jedne od

---

6. Kuklibeg je izgradio 1534. džamiju koja je nazvana Saračhana. Ona se nalazi u starom djelu grada Prizrena, blizu gradske centralne pošte, u ulici „Sheshi i lidhjes“, prema Urbanskom razvojnom planu godine 1993. O Kuklibegu ima puno kontradiktornih mišljenja, bitno je da je bio osvajač i skroman čovjek, čovjek koji je volio slobodu naroda, čovjek koji je bio mudar i pametan. U početku je džamija služila kao mesdžid. Ovaj mesdžid - džamija, nekoliko puta je renoviran i popravljen. Originalni natpis koji se nalazio u džamiji nije sačuvan. Sada postoji samo natpis koji se nalazi na ulazu džamije na kome je navedena godina renoviranja 1317. god. po H. (1897 M.). Natpis je napisan na starom osmanskom jeziku. Iz ovog natpisa saznajemo da je popravku džamije uradio Ahmed-beg koji pripada porodici Kukli-bega. Vidjeti: <http://prizren360.com/ba/what-to-visit/monuments/08-damija-ilijaz-kuka>, preuzeto dana: 16.06.2013.

7. Ibid., str.135.; Isto vidjeti: Hasan Kaleši, u: *Kosovo nekad i danas*, Beograd, 1973, str. 922.

8. Ibid., str.135.

9. Original tri vakufname Mehmeda-paša Kačaniklije, čuva se u Kosovskoj arhivi, pisan je na osmanlij-

najljepših ne samo u Prizrenu i na Kosovu nego i šire, izgradio i prvu medresu na Kosovu, koja se po sadržini i nivou obrazovanja, odlikovala od ostalih u Rumeliji,¹⁰ tako da su i u mjestima gdje nije bilo džamija i mekteba, muallimi (učitelji) povremeno obilazili ta mjesta i podučavali djecu. (Dr. Redžepagić J., 1968, str. 43).

1. Sinan-pašina džamija

Sinan-pašina džamija, prema njenom natpisu, izgrađena je 1615. Njena arhitektura izražava moć, kompaktnost, gracioznost i eleganciju.

Što se tiče arhitektonskog stila islamske umjetnosti, predstavlja rijetkost. Na osnovu svog položaja, elegancijom, masivnim i gracioznim karakteristikama i munarom, dominira u gradskom pejzažu. Džamija se nalazi na najvišem nivou, ima glavnu cestu s pogledom na povijesne jezgre grada.

Sa gigantnom elegancijom elemenata, njenom kupolom i munarom,¹¹ predstavlja jedan od dominantnih arhitektonskih karakteristika Prizrena. (UNESCO, 2006).

Sinan-pašina džamija u Prizrenu, po svemu sudeći završena je 1615, kada je i umro Sinan-paša. Odlikuje se kupolom s promjerom od 16,5 m. i bogatim dekorom u unutrašnjosti.¹²

2. Gazi Mehmed-pašina džamija

Gazi Mehmed-pašina džamija je najstariji spomenik islamske umjetnosti u Prizrenu. Natpis iznad ulaza napominje da je sagrađena 1561. godine. Džamija je kvadratne osnove s brojnim prozorima, dok su mihrab i ograde izrađeni od mermera. Medresa je izgrađena u dvorištu džamije u kojoj Mehmed-paša zadržava zemljište za svoj mezar. (Ibrahimgil, M.Z.; Connuck, N., 2006.)

---

skom sa arapskim pismom *nesh* podebljanim, izvanredno lijepim, mnogo jasnim i čitko napisanim.

10. Ibid., str. 135, ; Isto vidjeti: Hasan Kaleši, u: *Kosovo nekad i danas*, Beograd, 1973, f. 922.

11. Preuzeto s internet stranice, http://portalo.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=20053&URL_DO=DO_PRINTPAGE&URL_SECTION=201, dana 25.01.2014.

12. <http://www.zerislam.com/artikulli.php?id=474>, preuzeto dana: 25.01.2014. Isto vidjeti: Atlas Islamskoga Svijeta, Sarajevo, 2004., str. 788-793.

3. Džamija Suzia

Suzijeva džamija izgrađena je u XVI stoljeću, nalazi se u naselju Tabakhana u Prizrenu, nizvodno uz Bijeli Drim. Kompleks Suzi džamije nosi višestruke vrijednosti kulturno-historijskog naslijeđa Prizrena.¹³

Dobročinstvo pokriva i izgradnju kanala za navodnjavanje dugog oko 7 km za područje Prizrena od Krk-Bunara do sela Graždanik. Iako srpski naučnici tvrde da je kanal možda postojao u vrijeme cara Dušana ili čak i ranije, Suzi ga obnavlja.¹⁴

Biblioteke

Rukom napisane i štampane islamske knjige pohranjene su u većini slučajeva u bibliotekama i bogatim kolekcijama džamija te u Islamskoj zajednici Kosova. Smještene su u kompleksu turbeta u dvorištu Mehmed-pašine džamije u Prizrenu, u kompleksu džamije Haduma i Bektašijske tekije u Orahovcu. U Vakufu Islamske zajednice Prištine postoji veliki broj ovakvih knjiga. Veliki broj knjiga su ispisane na starom osmanskoturskom, arapskom i perzijskom jeziku prošlog i ranijih stoljeća i smještene su u državnoj arhivi. Nekoliko knjiga iz XVIII i XIX stoljeća se nalaze u Državnoj nacionalnoj biblioteci u Prištini. U biblioteci Mehmed-pašine džamije je sačuvan komentar (tumačenje) Kur'ana od 1312. godine, koji je zajedno s tridesetak drugih knjiga izložen u Muzeju orijentalnih rukopisa u Sinan-pašinoj džamiji. Zaista, ovaj drevni orijentalni rukopis je najstariji orijentalni rukopis na Kosovu. Za knjige, prema prosperitetu orijentalne baštine, važno je prepoznati one autora Lutfije Pačarizija iz Prizrena. (Ćukić D., 1971, str.50).

1. Mehmed-pašina biblioteka

U blizini medrese Mehmed-paše funkcionirala je bogata biblioteka s više od 50 knjiga u rukopisu koji se čuvaju i danas, s različitim vjerskim sadržajima, naučnim i filološkim, izučavanih u to vrijeme. U nekim od ovih knjiga vidi se da su hedije poznate prizrenske uleme. Važno je na-

13. <http://www.kosovahaber.net/?page=1,11,4718>, preuzeto dana: 25.01.2014.

14. <http://www.zeriislam.com/artikulli.php?id=2418&h=prizreni>, preuzeto dana: 25.01.2014.

pomenuti komentar Kur'ana na perzijskom jeziku iz 948. godine po H. (1541-42). Ovaj rukopis je vrlo lijep. Pored arapskog teksta je napisan perzijski prijevod, riječ po riječ ajet po ajet. Ova knjiga ima poseban značaj. Poklonio ju je ovoj biblioteci Kođa Sinan-paša. (Kaleši H., 1962, str. 94-95). U ovo blago islamskih rukopisa nalazi se i egzemplar Kur'ana napisan 1312. i predstavlja najstariji primjerak rukopisa na Kosovu. (Dr. Haskuka E., 1985, str. 160).

2. Biblioteka Suzija

U sjeveroistoku svoje džamije Suzi Prizrenac sagradio je zgradu u koju je smjestio kutubhanu/biblioteku, pisarnicu (gdje su se prepisivali i kopirali različiti radovi) i njegov mekteb, koji je, zajedno sa svojim drugim vakufima, legalizirao 1513. Od ove tri institucije (škola, pisarnica i biblioteka), osnovane od Suzia, sa sigurnošću se zna da su najstarije na Kosovu. Objekat Kutubhane je bio na katu. U prizemlju su bila tri izvora, također vakufi Suzija, koje izlaze iz velike kamene ploče i kristala. Postoji i prostor za odmor vjernika prije i poslije abdesta. Krov je bio prekriven škriljevcima. Tako su bili pokriveni krovovi kuća u Prizrenu u to vrijeme.

Na osnovu naslova knjiga navedenih u Suzijevoj vakufnami, istraživači su primijetili da su se u ovoj kutubhani čuvali radovi nekih poznatih učenjaka Arapa i Perzijanaca, što nam ukazuje ne samo na ukus Suzija nego i da je u Prizrenu u to vrijeme bilo ljudi koji su znali čitati na ovim jezicima.

Osim knjiga iz oblasti tradicije i šerijatskog prava, u ovoj biblioteci postoje čak i neka popularna djela mistika, naprimjer Dželaludina Rumija i Attara, te velikog Gazalija.

U Suzijevoj biblioteci su također pohranjeni i Suzijevi vlastiti radovi i radovi njegovog brata, pjesnika Neharia. Tu je sačuvana i njegova čuvena *Gazāvatnāma*, koja Suzija svrstava među najpoznatije hroničare i historičare vremena. Ovaj rad obogaćuje popis velikih imena iz albanske historije.

Od Suzijeve biblioteke danas je ostao samo dio zgrade, dok je drugi dio zbog nepažnje srušen. Sudbina mnogih knjiga kojima je biblioteka raspolagala, nije poznata, kao što se ne zna ni sudbina mnogih islam-

skih orijentalnih biblioteka koje su čuvale veliki broj vrijednih rukopisa. Međutim, neke od tih bibliotečkih rukopisa, radovi autora ili prepisivača Albanaca, poslani su u razne biblioteke u Turskoj, Bosni, Bratislavi, Beogradu i drugim zemljama. Rukopise albanskih autora, kao Suzija, Mustafe Šem'ija, Sa'ita, Neharija, Jahja-beja Dukadžina i mnogih drugih autora, prepisivača, pronalazimo u biblioteci Gazi Husrev-bega u Sarajevu, u Arhivu akademije nauka i umjetnosti Srbije u Beogradu, Univerzitetskoj biblioteci u Bratislavi, Zagrebu, Berlinu i drugim centrima. Oni očekuju albanske istraživače da ih izvedu iz tame na svijetlo, otklone stoljetnu prašinu s njihovih korica i da se barem kopije od njih vrate u svoje mjesto porijekla, ondje gdje su pisane i gdje su živjeli i djelovali njihovi autori.¹⁵

Islamska arhitektura, blago Prizrena

Razvojni vrhunac Prizren je postigao tokom XIV stoljeća. U ovom vremenu Prizren je imao tipičan izgled srednjovjekovnih zapadnih gradova, kada postaje važan trgovački grad obrtnika s više od 1.500 radnji, kao i centar kulture i umjetnosti. (Dr. Nuran Zeren Gulersoy i suradnici, 2008, str. 11).

Dakle, u novim okolnostima veze Balkana s Istokom, u smislu suživota Albanaca s drugim narodima Osmanskog carstva, počeli su prodirati elementi umjetnosti i materijalne kulture islama i kod Albanaca, već sintetizirajućim i modificirajućim majstorima s etničkim motivima kod Albanaca. (Drançolli F., 1995, str. 167).

Prizren se, s brojnim kulturnim i historijskim spomenicima, ubraja među najvažnije gradove na Balkanu. Ima ilirske, rimske, bizantijske, turske i srpske tragove. Za sve ove vlasti, manje ili više se govori u pozitivnom kontekstu, osim Turaka, iako je islam u ovaj grad i u ova područja doveo čistu monoteističku religiju, kvalitetni sistem političkih, ekonomskih, socijalnih, odgojno-obrazovnih i drugih imitacija. Shodno

---

15. <http://ardhmeriaonline.com/artikull/article/kosova-dhe-biblioteka-500-vjecare/> #. UuUw91Ij8s, preuzeto dana: 25.01.2014.

tome, možemo zaključiti da je islam (turskog perioda) Prizrenu darovao najviše dobara.¹⁶

Jasno je, da su određeni albanski gradovi, koji su imali povoljan geografski položaj za trgovinu te ukupni ekonomski i socijalni razvoj, lahko prihvatili ove inovacije. U toku nekoliko stoljeća osmanskog perioda, kao i u drugim područjima Albanije, i u Prizrenu su izgrađene mnoge građevine, različite vrste - sakralne i profane, obrazovne, javne i privatne - kao što su monumentalne džamije, turbeta i tekije, hamami, mostovi, karavan-saraji, hanovi, sahat-kule, mektebi, medrese, urbanističko-arhitektonski kompleksi bazara, stambene kuće i sl. Ova arhitektonska izgradnja kao objekti materijalne kulture, razvijeni u specifičnim historijskim okolnostima, političkim, društveno-ekonomskim i socijalnim, imaju veliki značaj za istraživanje i proučavanje prošlosti albanskog naroda i etniciteta na ovim prostorima. (Drančoli F., 1995, str. 168).

Među najstarijim dokazima otkrivenim dosada koji potvrđuju početak izgradnje islamskih arhitektonskih objekata u Prizrenu, jeste vakufnama Suzi Čelebije, koja datira iz 1513. godine. Ovaj dokument pokazuje napredak u Prizrenu početkom XVI stoljeća. Prema njemu, Prizrenac poznati kao Suzi Čelebija (Mevlana Muhammed ibn Mahmud ibn Abdullah-efendija), muderris, pjesnik, povjesničar, putopisac i legator, sagradio je u Prizrenu džamiju i mekteb (osnovnu školu), most, javne česme, biblioteku i knjige. Ova biblioteka je jedna od najvećih biblioteka Kosova, ali i regije. (Rizaj S., 1983., str.62.; također, Ibrahim N., 1990, str. 20-21).

Još jedan važan dokaz koji odražava razvoj grada Prizrena je vakufnama Mehmed Kukli-bega, koja je legalizirana 1539. godine. U ovoj vakufnami, među ostalim, spominju se i muallimi (učitelji), što je indikativni dokaz i obrazovnog života u gradu. (Kaleši H. i Redžepi I., 1960, str. 163-166).

Na osnovu arhivskih dokumenata četvrte decenije XVI stoljeća, vidi se da je Prizren u to vrijeme imao osam džamija, koje su također imale i svoje mektebe. (H. Kaleši, 1962, str. 93). Ove detaljne vakufname i knjige (knjige mufassale) od Sandžak Prizrena iz godine 1590. i 1591. pokazuju

---

16. <http://www.zerislam.com/artikulli.php?id=1103>, preuzeto dana: 25.01.2014.

da se u to vrijeme Prizren počeo ubrzano razvijati i dobijati karakter istinskog islamskog grada. (Rizaj S., 1983, str. 62).

Hamam

Hamam, monument Prizrena, je iz ranog osmanskog perioda u kojem su se preplitale orijentalne i lokalne tradicije.

Hamam je osnovan od strane Gazi Mehmet-paše, sandžak-beja Skadra 1573-74, kao dio izvanredne graditeljske cjeline.

Kompleks u kojem se nalazi Hamam uključuje i veliku džamiju, koja se kasnije počela nazivati Bajrakli džamija, srednju školu (medresu), osnovnu školu (mekteb), biblioteku i mauzolej (turbe) osnivača. Svi ovi objekti postoje i danas. Hamam se nalazi 150 m od džamije.

Objekat je dvostruki hamam: pola za muškarce i pola za žene i imaju zasebne ulaze. Posjeduje iste unutrašnje prostore: mjesta za svlačenje, toplo mjesto, ugrijani prostor sa nekoliko manjih prostorija za kupanje. Ugrijani prostor je prekriven malim svodom i kupolom pokrivenom olovom, dok je prostor za svlačenje prekriven popločanom kupolom.

Objekat je izgrađen od kamena balasta i cementa. Danas je zgrada muzej. (Rexha, I., 2004. str.77-92).

Zaključak

O svemu što smo dosada spomenuli, možemo zaključiti:

- da su Osmanlije dali veliki doprinos u sferi kulture, odgoja i obrazovanja u Prizrenu,
- doprinijeli su podizanju svijesti građana Prizrena i okoline,
- sudjelovali su u stvaranju srednjovjekovne historije starog grada,
- dali su opći doprinos u cjelokupnom životu, u izgradnji raznovrsnih monumenata, dućana, trgovinskih centara i slično;
- osmanski vladari i učenjaci izgrađivali su džamije, tekije, hama-me, medrese i biblioteke i time podučavali prizrensko stanovništvo vjerskom i općem znanju te na taj način davali veliki doprinos u kulturnom uzdizanju stanovništva ovog podneblja.

Literatura

- Ali A. (2011), *Dituria islame*, br. 26, godina 25, izdaje: Islamska zajednica Kosova, br. 84, Priština.
- Ćukić D., (1971), *Kosova, monumentet dhe bukurite*, Lidhja Turistike e Kosoves, Priština.
- Dr. Haskuka E., (1985), *Historijsko-geografska analiza urbanih funkcija Prizrena*, Đakovica.
- Dr. Nuran Zeren Gülersoy i suradnici, (2008), *Plani i konservimit dhe zhvillimit të zonës historike të Prizrenit*.
- Dr. Redžepagić J. (1968.), *Razvoj prosvete i školstva albanske narodnosti na teritoriji današnje Jugoslavije do 1918. godine*, Priština.
- Ibrahimgil, M. Z., Konuk, N. (2006), *Ottoman Architectural Assets in Kosovo (Kosovo'da Osmanlı Mimari Eserleri)*, vol. II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Ankara, Turkey.
- Ibrahimi N., (1990), *Suzi Prizrenasi*, Prizren.
- Kaleši H. i redžepi I., (1960), „Prizrenac Kukli beg i njegove zadužbine“, *Prilozi za Orijentalnu filologiju*, VIII-IX, Sarajevo.
- Kaleši H., (1962), *Prizren kao kulturni centar za vreme turskog perioda*, Albanološka istraživanja, I/1. Priština.
- Kaleši H., (1973), *Kosovo nekad i danas*, Beograd.
- Mr. Drançoli F., (1995), *Disa ndërtime arkitektonike islame të shek. XV në Prishtinë, Feja, Kultura dhe Tradita Islame ndër Shqiptarët*, Priština.
- Mr. Mehmeti S., (2009), „Roli i Vakëfit në përhapjen e kulturës dhe arsimimit islam ne vendin tonë“, *Takvim/Kalendar 1430-1431*, izdaje: Islamska zajednica Kosova, br. 84., Priština.
- Parim K., (2002), *Monumentet dhe Eksponatet Muzeale në kujtesën për Ymer Prizrenin, dritë e re për kryetarin e parë të Shqipërisë Etnike*, Priština.
- Parim K., (2003), *Kompleksi Monumental i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit gjatë shekullit XIX-XX (vështrim historik-muzeal)*, magistarska teza u rukopisu, Priština.

- Prof. dr. Zija Kasici, (2001), *Historia e arsimit islam*, Tirana.
- Rexha, I. (2004) "Monumentet Sakrale dhe Profane të Periudhës Osmane në Kosovë gjatë shek.XV-XVII, Monumentet e Kosovës", Institut za zaštitu monumenata na Kosovu, Priština.
- Rizaj S., (1983), „Gjurmime Albanologjike seria e shkencave historike“, Priština.
- Smailagić N., (1990), Leksikon Islama, Sarajevo.
- Šukriu M., (1981) *Vlerat Arkitektonike-Folklorike dhe marrëdhëniet pronësore-juridike në Kompleksin Monumental "Lidhja e Prizrenit"*, Priština.
- Šukriu M., (2001), *Prizreni i Lashtë - Morfologjia e ecurive për ruajtjen e kulturës materiale*, Prizren.
- UNESCO, (2006) "Cultural Heritage in South-East Europe: Kosovo, Kosovo Mission Report", preuzeto sa internet stranice: http://portalo.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=20053&URL_DO=DO_PRINTPAGE&URL_SECTION=201, dana 25.01.2014.

Internet:

- <http://www.kosovahaber.net/?page=1,11,4718>, preuzeto dana: 25.01.2014.
- <http://www.zeriislam.com/artikulli.php?id=2418&h=prizreni>, preuzeto dana: 25.01.2014.
- <http://ardhmeriaonline.com/artikull/article/kosova-dhe-biblioteka-500-vjecare/#.UuUw9Iij8s>, preuzeto dana: 25.01.2014.
- <http://www.zeriislam.com/artikulli.php?id=474>, preuzeto dana: 25.01.2014. Isto vidjeti: *Atlas Islamskoga Svijeta*, Sarajevo, 2004, str. 788 – 793.
- <http://prizren360.com/ba/what-to-visit/monuments/08-damija-ilijaz-kuka> preuzeto dana: 16.06.2013.
- <http://www.zeriislam.com/artikulli.php?id=1103>, preuzeto dana: 25.01.2014.
- <http://ardhmeriaonline.com/artikull/article/medreseja-dige-e-identitetit-fetar-dhe-kombetar-gjate-historise/#.UuU-olIj8u>, preuzeto dana: 25.01.2014.
- <http://www.zeriislam.com/artikulli.php?id=2490>, preuzeto dana: 25.01.2014.

أزمير يوسفى

التأثير الثقافي التعليمي للعثمانيين في بريزن

تتناول المقالة إسهام العثمانيين في نشر الثقافة والتعليم في بريزن (جمهورية كوسوفو) وما حولها، مع التركيز على بعض المؤسسات التعليمية الرئيسية من التي لعبت دورا هاما في هذا المجال. ومن أهم أهداف المقالة إظهار دور المؤسسات المرموقة التي ساهمت مساهمة كثيفة في تعزيز الثقافة والتعليم في هذه المناطق. والمقالة يطالع المؤلف فيها القراء أيضا على الحالة الراهنة للأوقاف والآثار التذكارية الموجودة في المنطقة والراجعة إلى العصور العثمانية.

Ottomans' Cultural-Educational Influence in Prizren

By Azmir Jusufi

This work is about a contribution of the Ottomans in the field of culture and education and it provides more detailed presentation of some major educational institutions that played a significant role in this field. The main goal of this work is to reveal the role of prominent institutions which contributed greatly to the cultural and educational development of Prizren (Republic of Kosovo) and its surroundings. The author sheds some light on the current state of waqfs and cultural monuments from the Ottoman time.

Provođenje devširme u Bosni za vrijeme osmanske vladavine

Mr. sci. Arifa Isaković

magistar historijskih nauka
arifa.isakovic75@gmail.com

Uvod

Za vrijeme sultana Murata I, negdje između 1361. i 1363. godine, formiran je prvi adžemijski (regrutni) korpus u osmanskoj državi iz kojeg su uzimani vojnici za centralne osmanske vojne snage (janjičarski korpus) i službe na osmanskome dvoru. Mladići uzeti iz reda zarobljenika nazivani su *pendžik – oglani*, a zadržavali su status roba sve dok ne bi posebnim dokumentom svoga gospodara bili oslobođeni. Ova praksa regrutiranja vojnika za centralne osmanske vojne snage poznata je pod nazivom *pendžik-sistem*.

Kada je osmanska vlast uvidjela da se janjičarski korpus ne može popunjavati samo zarobljenicima, zavela je *čilik-sistem*, kasnije nazvan *devširma*. Taj sistem sastojao se od planskog i sistematskog skupljanja dječaka iz kršćanskih porodica sa teritorije osmanske države za potrebe janjičarskog korpusa i osmanskog dvora. Pošto bi mladići prispjeli u Carigrad, najbolji među njima birani su za ičoglane, paževe na Porti gdje su stjecali potrebno obrazovanje.¹ Ostali su raspoređivani po turskim

---

¹ Halil Inaldžik, *Osmansko carstvo: Klasično doba 1300-1600*, prevela: Milica Mihajlović, Kolo LXVII, Knjiga 452, Srpska književna zadruga, Beograd, 1974, str. 112.

porodicama u Anadoliji dok ne bi stasali za adžemijski korpus gdje su prolazili kroz vojnu obuku a zatim prelazili u janjičarski korpus.

Zakonske propise o čilik-sistemu ozvaničio je sultan Murat II (1421–1451) čime je stvorena situacija istovremene primjene pendžik i čilik-sistema. Osnovna razlika u statusu janjičara regrutiranog pendžik-sistemom i onog regrutiranog čilik-sistemom bila je u tome što janjičar regrutiran pendžik-sistemom nije imao pravo odabrati nasljednike svoje imovine, nego je poslije njegove smrti ona pripadala državi.² Prema zakonskim propisima, u praksi prikupljanja dječaka za popunjavanje janjičarskog korupusa postoji evolucija.³ Jedna od posljedica evolucije, prakse prikupljanja dječaka za popunjavanje janjičarskog korpusa, je iščezavanje termina *čilik* iz upotrebe početkom XVI stoljeća kojeg zamjenjuje termin *devširma*. Termin *čilik* u značenju *jedan na četrdeset*, odnosno *svaki četrdeseti* ukazuje na postojanje zakonski određenog broja dječaka pri njihovom skupljanju s jednog područja.

Kada je početkom XV stoljeća porasla potreba za janjičarskom vojskom, sve manje se poštovao ovaj brojčani kriterij za skupljanje dječaka, a uporedno s tim, termin *devširma* je sve više potiskivao termin *čilik*.

Devširma

Institucija devširme predstavlja najkompleksnije pitanje odnosa osmanske vlasti prema svojim nemuslimanskim podanicima. Iako ovo kompleksno pitanje nije do kraja rasvijetljeno, u historiografskoj literaturi, pogotovo u savremenijoj, nema mnogo radova o ovoj temi zasnovanih na arhivskoj građi.

Nedovoljna istraženost ove teme rezultirala je različitim shvatanjem institucije devširme u naučnim krugovima: evropska historiografija *devširmu* ocjenjuje kao kršenje prava nemuslimanskih podanika osmanske države, a time i kršenje šerijatskih odredbi koje se odnose na položaj nemuslimana u islamskoj državi.⁴

2 Dušanka Bojanić-Lukač, *Povodom izraza čilik. Prilog izučavanju danka u krvi*, Vesnik Vojnog muzeja JNA, 6-7 (1962), Beograd, 1962, str. 237.

3 Ešref Kovačević, "Jedan dokument o devširmi", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 22-23/1972-73, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1976, str. 204-205.

4 Robert Mantran, *Istorija Osmanskog carstva*, Prevela: Ema Miljković-Bojanić, CLIO, Beograd, 2002., str.

U savremenoj turskoj historiografiji postoji mišljenje da primjenu *devširme* u osmanskoj državi treba prihvatiti *kao zakoniti postupak države da u slučaju potrebe od svojih nemuslimanskih građana traži pristupanje u vojsku i da se odrekne od džizije*.⁵

Primjena devširme se objašnjava korištenjem prava islamske države da procijeni potrebe i preduzme određene postupke da te potrebe podmiri.⁶ Turski historičar Halil Inaldžik, ne upuštajući se u dublju analizu ovoga pitanja, ocjenjuje instituciju devširme okrutnom mjerom uz navođenje konstatacije da osmanska vlast u prakticanju devširme nije vidjela sredstvo porobljavanja sopstvenih podanika.⁷ Međutim, mišljenje da primjenu *devširme* u osmanskoj državi treba prihvatiti *kao zakoniti postupak države da u slučaju potrebe traži od svojih nemuslimanskih građana pristupanje u vojsku i da se odrekne od džizije* je u koliziji s tumačenjem islamskih pravnikâ obaveze nemuslimana da plaćaju džiziju. Prema mišljenju islamskih pravnikâ džizija je zamjena za dvije dužnosti muslimana: džihad i zekat, a pošto su one bile vjerskog karaktera, islamska država nije mogla tu obavezu nametati nemuslimanima. Nemuslimani su se oslobađali obaveze plaćanja džizije ukoliko su doborovoljno obavljali neku državnu službu, ali oni su sami mogli birati između vojne službe i plaćanja džizije, a ne nikako da ih islamska država na posredan ili neposredan način obavezuje bilo kakvom vojnom službom.⁸ Iz toga proizlazi zaključak da je devširma *zakoniti postupak*, ali samo u osmanskoj državi, a ne generalno u islamskim državama.

Dosadašnja historiografija se bavila vjerskom pripadnošću adžemi oglana regrutiranih iz Bosne. U našoj historiografiji ovim pitanjem se prvi bavio Safvet-beg Bašagić u svojoj studiji *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine (od g. 1463. do 1850)*. U prilog tvrdnji da se u Bosni nisu

---

205; Benjamin Braude i Bernard Lewis, *Kršćani i Jevreji u Osmanskoj carevini*, Funkcioniranje jednog pluralnog društva, Sarajevo, 2007., str. 25; Aleksandar Fotić, „Između zakona i njegove primene“, u: *Privatni život u srpskim zemljama u osvit modernog doba*, priredio: Aleksandar Fotić, Clio, Beograd, 2005, str. 42.

5 Abdülkadir Özcan, *Organizacija vojske kod Osmanlija*, u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, knj. I, Orijentalni institut, IRCICA, Sarajevo, 2004, str. 419.

6 Ibidem.

7 H. Inaldžik, *Osmansko carstvo...*, str. 111-112.

8 Yusuf al Qaradawi, *Nemuslimani u islamskom društvu*, prevod: Sulejman Topoljak, ID El-Kelimeh, Novi Pazar, 2003, str. 91-95; Ekmeleddin Ihsanoglu, *Kultura suživota*, preveli: Džermana Šeta i Enes Karić, Conectum, Sarajevo, 2006, str. 44-45.

kupila kršćanska djeca u janjičare citirao je *Jenjičarski zakonik* u kome prema njegovom prijevodu piše:

Iz svih ostalih pokrajina zakon je uzimati samo kršćansku djecu u adžami oglane; na protiv u Bosni je odregjeno, da se samo uzimaju muslomanski sinovi i primaju odmah u carske saraje i bašču. Bosna je stekla toliki ugled, kad je Fatih osvajao Bosnu, što se većina naroda poklonila njegovoj sili i odmah prešla na islam. Videći sultan to povika: "Ovaj narod nije hrgjav". Zatijem reče Bošnjacima: "Tražite, šta želite". Oni odgovore: "Uzimajte i našu djecu u adžami oglane". To im bude uslišano i zakonom zajamčeno: muslimanska djeca iz Bosne bila obrezana ili neobrezana bez joklame (novačenja) moraju se primati u saraje. Muslomanska djeca iz Bosne, što ih je do sada uzeto, bilo u saraju, bilo u bašči većinom su došla do najvećih časti u državi.⁹

Tezu da su se u Bosni u janjičare regrutirala samo muslimanska djeca prihvatio je i Ešref Kovačević. Za razliku od Bašagića on pretpostavlja da su propisi o devširmi obuhvaćali samo muslimansko stanovništvo od vremena Sulejmana I Zakonodavca (1521-1566), a ne od vremena Mehmeda II Fatiha (1453-1481) kako tvrdi Bašagić.¹⁰

Dokument na kojem Kovačević zasniva svoju pretpostavku je naredba upućena kadijama Bosne, Hercegovine i Klisa iz 1564. godine:

Hukum kadijama Bosne, Hercegovine i Klisa. Pošto su sa područja vaših kadiluka, po dosadašnjoj praksi regrutovani u adžami oglane pretežno obrezani dječaci, to se obično uzimaju oni koji su obrezani. Međutim, iako je bilo uobičajeno da se regrutuju oni koji su obrezani, podnesen je izvještaj da ste vi pri uzimanju obrezanih dječaka, pravili smetnje sadašnjem jajabaši koji je stigao da prikupi adžemi oglane, pa u vezi s tim naređujem: kada stigne (ovaj hukum) ovako (da se postupi): od starosjedilačkog stanovništva toga područja regrutuju se u adžemi oglane oni koji su obrezani, pa neka to ne budu oni koji su odnekud došli samo da bi postali adžemi oglani, odnosno neka to ne budu oni koji nisu obrezani samo da ne bi bili uzeti u adžemi oglane. Prema tome, kada se preduzme regrutovanje obre-

⁹ Safvet-beg Bašagić – Redžepašić, *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine: od 1463. do 1850. godine*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900. godina (Reprint izdanje: 1990), str. 19; Prema navodima autora prijepis zakonika kojim se poslužio pisan je u Carigradu 137. (1724.) rukom Mustafe Čelebije.

¹⁰ E. Kovačević, *Jedan dokument...*, str. 204.

*zanih, nemojte praviti smetnje, učinite da budu regrutovani. Ali striktno povedite računa da se ovim povodom ne bi dogodila kakva zloupotreba i pronevjera, da se ne upisuju dječaci koji su obrezani (ali) koji su odnekud došli. Onako kako je to bilo uobičajeno do sada prilikom regrutovanja, učinite da se pokupe sposobni obrezani dječaci koji su od davnina sa tog područja.*¹¹

Pozivajući se isto na citirani hukum bosanskom, hercegovačkom i kliškom sandžak-begu iz 1564. godine, Adem Handžić također smatra da je devširma u Bosni padala na muslimansko stanovništvo.¹² U istom članku objavio je i prijevod citiranog *Janjičarskog zakona* s faksimilom. On je utvrdio da je anonimni autor ovoga zakona nasljedni janjičar. Po njemu, djelo je upućeno sultanu Ahmedu I kojem se sugerira da se treba ponovo uspostaviti ranija snaga svih zakona i pravila janjičarskog korpusa..

Prijevod teksta o Bosni je sljedeći: *...U to vrijeme, kako je sultanskim ukazom o kupljenju gore navedenih dječaka (ođlan) bilo zabranjeno uzimati kakve bilo dječake, (kao dječake) nevjernika, nego je naređeno da se dječaci uzimaju iz Bosne od samih muslimanskih porodica. Nije samo naređeno da se dječaci kupe nego je, štaviše, većina njih (iz Bosne) upućivana u sultanski dvor ili u dvorske bašče. Razlog takvom, u toj mjeri naklonom postupku prema skupini tih dječaka je sljedeći: kada se osvajač Konstantinopola Njegovo Veličanstvo sultan Mehmed-han sa svojom pobjednosnom vojskom protiv Bosne, sve tamošnje stanovništvo (umen), kako obični svijet (reaya), tako i viši svijet (beraya), poznavajući silu i moć Njegovog Veličanstva sultana, izašlo mu je u susret i svojim licima dodirivalo njegove uzendiye. A kada su oni svi odreda prihvatili i islamsku vjeru, Njegovo Veličanstvo padišah – utočište svijeta – saznajući o tome, shvatio je da to nije loš narod i rekao onima koji su se udostojili časti da postanu muslimani: “Tražite od mene šta želite.” Tada su oni zamolili: “Neka se vrši uzimanje dječaka i iz naših zemalja.” Sultan je prihvatio njihovu molbu i naredio ku-*

¹¹ Ibidem, str. 207.

¹² Adem Handžić, “O Janjičarskom zakonu”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 46/96, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1996, str. 144.

pljenje dječaka iz reda stanovnika Bosne, bili oni obrezani ili neobrezani, da se kupe (bez razlike).

Nije zakon da se dječaci provjeravaju. Bez obzira na to bilo bi dobro provjeriti da se u njihov broj greškom ne uvuku i oni koji pripadaju tome narodu. Kada dolazi grupa dječaka iz Bosne, nju treba temeljito provjeriti, s tim da niko od Turaka ne smije dospjeti za novac u njihov broj.

Oni koji odlaze u Bosnu, čorbadžije i svi koji idu da vrše devširmu, moraju biti poštteni ljudi jer su (tamošnji) stanovnici muslimani i među njih lahko može dospjeti i čovjek sa strane.

Do ovog vremena većina pokupljenih dječaka iz ovog naroda pokazali su se čestiti, nalazeći se u sultanskom dvoru ili u službi na drugim mjestima, a oni od njih koji su postigli visoke položaje pokazali su se mudrim ljudima. Eto zašto njih i upućuju u sultanski dvor i sultanske bašče, a Turcima to ne dozvoljavaju...

S obzirom na to da se iz osmanskih popisnih deftera jasno vidi da se proces širenja islama u Bosni odvijao postepeno, informaciju iz *Janjičarskog zakonika* da su svi stanovnici Bosne primili islam odmah po osvajanju Bosne ne možemo smatrati istinitom. Time pada i sumnja na tvrdnju da su u Bosni devširmom bila obuhvaćena samo muslimanska djeca. To ne znači da su svi podaci koje pruža ovaj Zakon netačni. Upravo podaci iz ovog dokumenta čine jasnijim informacije koje pruža citirani hukum sandžak-begovima: hukum bosanskom, hercegovačkom i kliškom sandžak-begu iz 1564. godine.

U Zakonu je spomenuto da se od stanovnika Bosne uzimaju dječaci bili oni obrezani ili neobrezani, ali da se dječaci provjere, iako to nije bio zakon. Kao razlog za potrebu provjere navedeno je *da se niko od Turaka ne bi uvukao među njih*. Ovakva mogućnost je predviđena upravo zato što se u Bosni uzimaju i obrezani i neobrezani. Pošto je u citiranoj naredbi bosanskom, hercegovačkom i kliškom sandžak-begu iz 1564. godine, navedeno da se uzimaju obrezani dječaci, ali da se pazi na to da ne budu dječaci *koji su došli izvana*, namjeravala spriječiti ovakva pojava, i da ta naredba nije potvrda da su se u Bosni u devširmu uzimala samo muslimanska djeca.

Da su Turci nastojali svoju djecu dati u adžemi oğlane, potvrđuju i bilješke Fransoa Savari de Breva koji je 22 godine proveo u Osmanskom carstvu.¹³ Osim toga, i naredba upućena kadijama Bosne, Hercegovine i Klisa 1573. godine eksplicite potvrđuje da se adžemi oğlani uzimaju i od kršćanske i od muslimanske raje kao što je to običaj u ova tri sandžaka.¹⁴

Spomenutim kadijama ponovo je upućena naredba 1578. godine kojom im se daje do znanja da se i od kršćanske raje i od muslimanske raje uzimaju adžemi oğlani, odnosno da nije tačno da se adžemi oğlani ne uzimaju od kršćanske raje.¹⁵ To znači da je netačna Kovačevićeva pretpostavka da su od vremena sultana Sulejmana Zakonodavca propisi o devširmi u janjičare obuhvaćali samo muslimansko stanovništvo. To potvrđuje i uputstvo na koji način se prikupljaju djeca za janjičare iz Rumelije, Bosne i Albanije koje datira iz 1638. godine iz kojeg se vidi da su kršćani bili obavezni davati djecu za janjičare, a muslimanska djeca iz Bosne su uzimana u devširmu samo ako su željela.¹⁶

Otpor prema devširmi

Historiografija se bavila pitanjem odnosa nemuslimanskog stanovništva prema devširmi, odnosno postojanja ili nepostojanja otpora prema devširmi među nemuslimanskim podanicima osmanske države. Kako je devširma doživljavana među nemuslimanskim podanicima, svjedoče historijska usmena predanja zabilježena u Bosni i Hercegovini. U selu Miruša kod Bileće zabilježena je predaja sljedećeg sadržaja:

Bio je neki knez, pa je im'o, ne znam, sedam ili devet sinova. A bila je i udovica jedna, imala je samo sina jedinka. A tako naređenje bilo da kupe decu iz kneževine, ja ne znam, jedno, dvoje, troje li, i da spremi u Carigrad. Tamo će da i' poturče, da i' školuju. To su se – ja mislim zvali janjičari – Turci. I knez nije htio svoga spremi sina no one udovice koja je imala samo jedinka. I on njega uputi, a ona ostala, kukavica, samohrana. I on je tamo

13 Aleksandar Matkovski, *Prilog pitanju devširme*, POF, XIV-XV/1964-65, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1965, str. 286.

14 BOA, MHM No 22, s. 292.

15 BOA, MHM No 35, s. 24.

16 A. Matkovski, *Prilog...*, str. 304.

otišao u Carigrad. I onda su tamo iskupili decu i donijeli im da večeraju, dali im kašike od metra dugačke. I naredili im da večeraju, a da ne smiju no samo za vrh da uzme rukom. Niko ne more prinijeti. I donijeli im ovo, kaže: "Večerajte, ali ne smijete niđe uvatiti no na vr' kusala!" Oni – kako će, ne more nikako. Te ovo dijete ove udovice: "Znate, kako ćemo: ti meni daji, a ja ću tebi!", te oni tako večerali. Dođi Turci: "Jeste li večerali?" – "Evo, jesmo." – "A da nijeste vi spustili ruku niže?" – "Nismo." "Pa kako ste?" – "Boga mi, kaže, sve jedan drugome davali." – "A ko je to najprije izmislio?" Kažu: "Ovi."

I on ti je naučio i za paše... I onda je izmolio tamo, u cara u koga li, da ga upute u Ercegovinu, da mu daju pašaluk u Ercegovini. I on ti je doš'o na ono svoje rodno mjesto, naš'o je onoga kneza i uvatio ga i metno ga živa pod gomilu. I onda je naredio: "Ko god naljegne ovuda, a ne bacio kamen na nju – nalet ga bilo!" I to se zove sad Primetna Gomila. (Kod Bileće – VP). I načinio je čatrnju u Prijedoru, za dušu majki, sebi, ja ne znam. I onda je u Planoj načinio sebi džamiju, a majki crkvu.

A kažu da, kad je doš'o tek iz Carigrada, da je u Planoj pit'o kneza za njegovu majku i da je došla majka tu i on pit'o nju koga je imala. I ona da je kazala da je imala jedinoga sina i tako i tako, da ga je spremio knez nekud – kud ne zna. Kazala i kakav je bio. "Bi li ga poznala i po čemu?" – "Bi, im'o je mladež, (đe ne znam)." A paša zagri one haljine i onda poznala i izljubila se s njim. Onda ona kazala za kneza da je im'o devet sinova, a ipak njega jedinka posl'o. Njemu onda dobavili kneza i živa ga zakop'o u gomilu, i tako...¹⁷

Otpor prema devširmi među kršćanskim stanovništvom zabilježi-li su u svojim putopisima i evropski putnici kroz Osmansko carstvo u XVI stoljeću. Najstariji putopis kroz Bosnu za vrijeme osmanske vladavine je putopis Benedikta Kuripešića porijeklom iz Obernburga u južnoj Štajerskoj. On je angažiran kao tumač latinskog jezika u poslanstvu austrijskog kralja Ferdinanda upućenog u Carigrad 1530. godine preko Balkanskog poluotoka. Opisujući devširmu u svome putopisu Kuripešić je zapisao da turski car od hrišćana uzima svake godine iz svakog mjesta ili kraja, treće, četvrto ili peto muško dijete ili dječaka, tako da se od oca

17 Vljako Palavestra, *Historijska i usmena predanja iz Bosne i Hercegovine*, studija – zbornik i komentari, Sarajevo, 2004, str: 318-319.

i majke, iako imaju samo jedno dijete, oduzima i to dijete, ako je samo lijepo i okretno; dok se roditeljima, koji imaju po četvoro ili petoro djece, ako nisu lijepa i okretna, ostavljaju sva.¹⁸ Sa njegovim bilješkama se slažu i podaci iz putopisa visokoobrazovanog protestantskog svećenika Stjepana Gerlacha koji je u Carigrad putovao 1573. godine kao poslanik habsburškog cara Maksimilijana.¹⁹

Za razliku od Kuripešića i Gerlacha, putopisac Melchior Seydlitz, također njemačkog porijekla, koji je putovanje u Carigrad obavio u periodu od 1556. do 1559. godine ne navodi da su roditeljima oduzimani sinovi jedinci.²⁰

Evropski putopisci XVI stoljeća daju oprečne podatke o broju oduzete djece od jedne kršćanske porodice. Navodi Benedikta Kuripešića i Stjepana Gerlacha navode na zaključak da se devširma provodila bez jasno definiranih zakonskih propisa.

Kako pokazuju osmanski izvori, stvarnost je bila drukčija nego što je oni predstavljaju, odnosno dokazuju da su se djeca iz kršćanskih porodica skupljala prema tačno utvrđenim zakonskim propisima koji su isključivali mogućnost oduzimanja roditeljima sina jedinca. Prije provođenja devširme centralna vlast je upućivala kadijama fermane s detaljnim uputstvima o načinu skupljanja i sprovođenja djece u Istanbul. Skupljanje kršćanske djece obavljao je službenik nazivan devširme memürü kojeg je imenovao janjičarski aga. Praćen naoružanom pratnjom, sa instrukcijama sadržanim u fermanu i u pismu janjičarskog age, devširme memürü je odlazio u kraj u kojem je određeno da se skupljaju djeca te godine. Prije njegovog dolaska telali su obilazili sela i objavljivali narodu naredbu da se na određeno mjesto skupe sva djeca zajedno sa svojim očevima. U prisustvu seoskih popova, spahije, kadije i seoskog ćehaje, devširme memürü je odabirao najzdraviju i najljepšu djecu. Broj djece koji se uzimao iz jednog sela mijenjao se prema prilikama i vremenu, ali

18 Benedikt Kuripešić, *Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530. godine*, s njemačkog preveo: Đorđe Pejanović, Svjetlost, Sarajevo, 1950, str. 22.

19 Petar Matković, *Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI vieka, Putopisi Stj. Gerlacha i Sal. Schweigera ili opisi carskih poslanstava u Carigrad, naime Davida Ungnada od g. 1573-1578. i Joach Sinzendorfa od g. 1577*, Rad JAZU, knj. CXVI, Zagreb, 1893, str. 24.

20 P. Matković, *Putovanje Melchiora Seydlit (za g. 1556-1559)*, Rad JAZU, knj. LXII, Zagreb, 1882, str. 49.

se najčešće uzimalo jedno dijete na 40 kuća. Odabrana djeca su uvođena u spisak u kojem su uz ime djeteta bilježeni datum njegovog rođenja, lični opis, imena roditelja, ime njegovog sela, kadiluka i sandžaka te ime spahije u čijem je timaru bilo njegovo selo. Uputstvima kojima se rukovodio devširme memürü bio je tačno preciziran uzrast djece obuhvaćene devširmom kao i broj djece koji se uzimao iz jedne porodice.²¹

U osmanskim dokumentima nema potvrde da je kršćanskim porodicama oduzimano više djece niti da se uzimao sin jedinac kao što u svojim putopisima navode Benedikt Kuripešić i Stjepan Gerlach.²² S obzirom da ni Melchior Seydlitz ne spominje oduzimanje sinova jedinaca, vjerovatno su Kuripešić i Gerlach, navodeći oduzimanje roditeljima sinova jedinaca, nastojali u evropskim političkim i kulturnim krugovima izazvati što dublje saosjećanje prema kršćanima u Osmanskom carstvu.

Osmanska vlast je prakticirala i oslobađanje raje pojedinih krajeva od obaveze davanja djece u devširmu. Oslobađanje od devširme se vršilo ukoliko je određena raja vršila neku službu u interesu države.²³ Tako iz fermana iz 1622. godine upućenog svim kadijama u Rumeliji i Bosni saznajemo da je devširme oslobođana raja sa statusom rudarske ili vakufske raje.²⁴

Postojanje prakse oslobađanja raje od devširme potvrđuje i oslobađanje od devširme skupine Vlaha nastanjenih u nahiji Unac u Kliškom sandžaku. Oni su zbog čuvanja i zaštite granica bili oslobođeni davanja djece u janjičare kao i gradnje i opravke tvrđava, davanja za prijenos pošte i hrane za vojsku.²⁵ Isto tako stanovnici sela Tomaševo u nahiji Kutjevo, Sandžak Požega, su zbog toga što popravljaju, održavaju i čuvaju mostove te raščičavaju šumu pored oslobađanja od izvanrednih nameta, čerahorluka i poreza za mitropolita oslobođeni i obaveze davanja djece u janjičare.²⁶

21 A. Matkovski, *Prilog...*, str. 278.

22 *Ibidem...*, str. 296-298. (Pogledati priložena uputstva kadijama o načinu skupljanja djece za janjičare)

23 A. Matkovski, *Prilog ...*, str. 280.

24 *Ibidem*, (dokument br. 6)

25 *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine*, obradili: Fehim Dž. Spaho i Ahmed S. Aličić, priredila: Behija Zlatar, OIS, Sarajevo, 2007, str. 48.

26 *Popis Sandžaka Požega iz 1579. godine*, prijevod: Fazileta Hafizović, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2001.

Ukoliko je bilo uvjetovano vršenjem neke službe u interesu države, oslobađanje od devširme je moglo biti privremenog karaktera, odnosno privilegija oslobađanja od devširme mogla je biti ukinuta novim fermanom.²⁷ Ovu tvrdnju potvrđuju naredbe upućene kadiji Novog Pazara 1555. i 1560. godine. Naredba upućena kadiji Novog Pazara 1555. godine je izdata povodom odbijanja seoskog stanovništva da daju djecu u janjičare tvrdeći da posjeduju hukum o oslobađanju od ove obaveze. U naredbi se navodi da se i od onih koji posjeduju hukum o oslobađanju, pakupe dječaci, a da se hukumi muhurlešu i pošalju u Carigrad.²⁸ Naredba istog sadržaja upućena je kadiji Novog Pazara 1560. godine.²⁹

Iz sadržaja osmanskih dokumenata se može konstatirati da je među kršćanskim stanovništvom postojao otpor prema davanju djece u janjičare. O tome svjedoči i usmena predaja, kao i putopisi evropskih putopisaca kroz Osmansko carstvo. Sama činjenica da su pojedini krajevi oslobađani obaveze davanja djece u janjičare za vršenje neke službe u interesu države, jasan je dokaz da kršćanske porodice nisu dobrovoljno davale djecu bez obzira što su putem devširme dolazila i do najviših položaja u osmanskoj državi. Osmanski dokumenti samo potvrđuju da su kršćanske porodice pokušavale izbjeći ovu obavezu prema osmanskoj državi tako da o oblicima otpora prema devširmi saznajemo uglavnom iz usmene predaje i putopisa evropskih putopisaca.

Rezime

Zakonske propise o sistemu devširme, prvobitno zvanom čilik-sistem, ozvaničio je sultan Murat II (1421–1451). Provođenje devširme sastojalo se od planskog i sistematskog skupljanja dječaka iz kršćanskih porodica sa teritorije osmanske države za potrebe janjičarskog korpusa i osmanskog dvora. Devširma je zakoniti postupak, ali samo u osmanskoj državi, a ne generalno u islamskim državama. Nemuslimani su u osman-

²⁷ A. Matkovski, *Prilog...*, str. 280.

²⁸ Orijentalni institut Sarajevo, *Mühimme defteri*, inv. br. 39/I, III/8, str. 141/369, godina 962/1555, prijevod: Abdulah Polimac.

²⁹ Orijentalni institut Sarajevo, *Mühimme defteri*, inv. br. 39/I, III/5, str. 431/4, godina 968/1560, prijevod: Abdulah Polimac.

skoj državi plaćali džizju a prema mišljenju islamskih pravnika džizja je zamjena za dvije dužnosti muslimana: džihad i zekat. Pošto su to bile dužnosti vjerskog karaktera, islamska država nije mogla tu obavezu nametati nemuslimanima. Nemuslimani su se oslobađali obaveze plaćanja džizje ukoliko su dobrovoljno obavljali neku državnu službu, ali oni su sami mogli birati između vojne službe i plaćanja džizje, a ne nikako da ih islamska država na posredan ili neposredan način obavezuje bilo kakvom vojnom službom.

Prema zvaničnim dokumentima osmanske države, devširmom su bili obuhvaćeni dječaci iz kršćanskih i muslimanskih porodica, ali s tom razlikom što su muslimanska djeca iz Bosne uzimana u devširmu samo ako su željela. Pošto su se u Bosni uzimali dječaci bili oni obrezani ili neobrezani, dječaci su se provjeravali da bi se spriječila pojava infiltriranja dječaka iz turskih porodica u adžemijski korpus.

Odnos vjere i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji i uloga vehabijuskog pokreta u vlasti*

nastavak iz prošlog broja

Tevfik el-Sejf¹

saudijski istraživač i mislilac
tawfiq_alsaif@hotmail.com

Pokret budnost (Sahva)

Cijeli vjerski pokret je osuđivao okupaciju blagoslovljenog harema u Meki, ali je u isto vrijeme počeo da ozbiljno razmišlja o svojoj poziciji i prirodi svog odnosa prema državi. Dolazak vjerskih autoriteta na vlast u Iranu, nešto malo prije ovog incidenta, je predstavljalo grubi izazov za saudijsku vjersku zajednicu. Mnogi su se pitali, a posebno oni iz redova vjerskih lica i mladi aktivisti, da li je ovo optimalna situacija za ljude vjere da oni uzmu neposredno učešće u vlasti ili da se zadovolje hranom sa trpeze vladara.

U periodu 1980.-1985. vlada je usvojila strategiju dvojnog okruženja vjerskog pokreta: ona vrši snažnu i direktniju represiju nad učesnicima u političkim protestima, a likvidirani su, ili zatvoreni, svi oni koji su podr-

---

¹*. Rad predstavljen na Naučnom simpozijumu "Vjere i države u arapskom svijetu", održanom u organizaciji Centra za arapsko jedinstvo i studije te Švedskog instituta u Tunisu, oktobar, 15-17, 2012. Vidi, npr., Bekir bin Abdullah abu Zejd, *Hasais el-džezire el-arabije*, Rijad, štamparija Adva' el-bejan, 1421 h.g./1981.g.

žavali i zastupali Džuhejmanov pokret.² S druge strane vlada je povećala pomoć za ostali dio vjerskih službenika, i dala im slobodu djelovanja ali pod uslovom da ono bude samo unutar zvaničnih i državnih institucija. Rezultat toga je bio do tada neviđeno širenje vjerskog aktivizma. Vjerske institucije su postajale sve glomaznije, a njihovi zahtjevi za sopstvenim pozicioniranjem i funkcijama su rasli. Prema tome, broj studenata na teološkim fakultetima je povećan pet puta od 3914 (7 % od ukupnog broja studenata na univerzitetima Saudijske Arabije 1979.) na 19.481 (22 % od ukupnog broja studenata u 1985.).³

Za kratko se činilo da je vlada uspjela da zaustavi novi vjerske pokret. U narednih pet godina zauzimanje Haremi Šerifa u zemlji nije više bilo vrijedno spomena. Ali pitanja i kontraverze još nisu prestale, već su se većinom preselile na vjerske univerzitete koji su postali još jedan inkubator novog vjerskog pokreta, *'Pokreta buđenja'* kako će kasnije biti nazivan. Istina je da je većina istaknutih lidera pokreta u to doba dolazila iz reda studenata vjerskih fakulteta.

Te kontraverze i pitanja su našle liniju za pražnjenje tako što su pristale da budu uglubljenе u slučaj Afganistana koji se postepeno pretvarao u temu koja će imati centralno mjesto u interesovanju pripadnika vjerskog pokreta. Prema dr. Mustafi el-Hasunu, koji je bio aktivan u pokretu Muslimanske braće u to vrijeme, "kada bi se progovorilo o ideji džihada u Saudijskoj Arabiji, onda bi se moralo hrabro otvoriti i govoriti o više dosjea".⁴ Ovi dosjei, ustvari, nisu bili ništa drugo do li debate o prirodi odnosa između religije i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji, i ulozi vjerskog pokreta i njegovom stavu prema politikama vlade. Opet će se vratiti u prvi plan neugodno pitanje: Da li je ovo država za širenje misije (da've), ili država partnera u vlasti koji instrumentaliziraju ili se koriste vjerskim osjećajima onih koji šire da'vu ne obračujući pritom pažnju da su se vremena sasvim promijenila? Nije bilo odgovora. Na pitanja koja

---

2. Za neke detalje o zauzimanju blagoslovljenog harema (haremi šerifa) i ko su sve bili učesnici vidi: Nasir el-Hizejmi, *Ejjam me'a Džuhejman: "Kuntu me'a el-džema'a el-selefijja el-muhteseba"*="Dani sa Džuhejmanom: 'Bio sam sa gubitničkom selefijskom grupom", Bejrut, El-Šebeke el-Arabijje li-d-dirasati ve-l-nešri, 2011.

3. *El-Kitab el-ehisai el-senevi*=Statistički godišnjak za 2007. Rijad, Ured za javnu statistiku 2007.

4. Mustafa el-Hasan, *Zikrajati me'a-l-thvani fi-s-Sa'udijja*=Moje uspomene na Braću u Saudiji", blog Mustafe el-Hasuna, 27. juni 2011.

se postavljaju na osnovu lažnih premisa nema nikakvog odgovora. Kontraverzni zastoj je doveo do pojave novih, kritičnijih pitanja: Koliko smo svi mi odgovorni za ovu našu stvarnost, i šta je na nama, kao vjernicima, da učinimo kako bi se ona popravila?

U okviru ove diskusije javljaju se dva jaka trenda: *Pokret Muslimanske braće* i *Pokret selefijskih aktivista*, koji je lokalno poznat kao *Sururije* koji se vezuje za sirijskog alima (učenjaka) Muhameda Surura Zejn el-Abidina.

Od polovine do kraja osamdesetih godina (XX vijeka) na stotine saudijskih mladića se priključilo bazama za borbu u Peševaru na granici Pakistana sa Afganistanom. Neki od njih su se borili sa puškom u ruci zajedno sa Afganistancima u njihovoj borbi protiv Sovjeta, a drugi su provodili nekoliko sedmica u bazama mudžahidina. Prema svjedočenju jednog mudžahida veterana, Saudijska koji je bio u Peševaru 1987. , “želja svakog vjernika je bila odlazak na granicu sa Afganistanom: ‘Kad sam htio dobiti avio-kartu vidio sam grupe mladića koji su došli i prije mene rezervisali mjesto na letu za Islamabad. Na tom letu sa mnom je bilo 20 saudijskih mladića iz različitih gradova, a bilo je vremena kad je na svakom letu bilo po 75 mladića što znači da je za tri leta sedmično njihov broj dostizao 225 mladića”⁵.

Pokret Muslimanske braće i *Sururi pokret* su uspjeli da okupe probuđenu snagu kod saudijske omladine kao što su uspjeli da im usade antidržavotvorne stavove bar kad su u pitanju njihove sumnje o njenom poštivanju učenja šeriata. To je bila jedna od važnih tačaka oko koje su se razilazili sa *tradicionalnim selefijskim pokretom* i *tradicionalnom institucijom zvanične Islamske zajednice*. “Općenito se misli da to ima veze sa uticajem aktivista Arapa koji su odigrali najvažniju ulogu u formiranju saudijskog pokreta *Budnost*. Islamski pokreti nisu bili bliski novijem saudijskom iskustvu kao što nisu bili bliski ni njihovoj historijskoj ideološkoj selefijskoj bazi na koju je pozivao Muhamed bin Abdulvehab. Već su bili jako bliski osmanlijskom iskustvu i ideji islamskog hilafeta gdje je

---

5. Vidi:Hasin el-Dženejan, „Predstavljam afganistanske Arape-Saudijce, vidio sam nastajanje el-Kaide „ i „Ideju egipatske organizacije“ El-Surejhi za El-Šerk el-evsat, „Bio sam imam u Bin Bazovoj džamiji u Afganistanu na zahtjev El-Usejmina“, El-Šerk el-evsat, 25.11.2001. <<http://www.aawsat.com/details.asp?section=1&issueno=8398&article&feature=>>.

sultan Abdulhamid II (1876.-1909.) zauzimao mjesto posljednjeg muslimanskog pravednog halife i vladara.”⁶

Ovaj opis pojašnjava formalni pokret na površini saudijskog društva sve do kraja osamdesetih. Ali ispod površine je tekla sasvim druga struja koju, možda, niko nije ni planirao i koju su samo rijetki primijetili i pored toka što će njen uticaj biti odlučujući tokom slijedeće dvije decenije. Ova priča se može rezimirati u činjenici da se *selefijski pokret* odvaja od svoje prirodne društveno-političke baze, to jest odvaja se od pokrajine Nedžd.

Odvajanje selefijskog pokreta od njegove društveno-političke baze

Sa povećanjem rasta prihoda od nafte, vlast je izradila nekoliko petogodišnjih razvojnih planova. Prvi je počeo sa realizacijom 1971. i imao je za cilj modernizaciju ekonomije i javne uprave. Naravno, modernija ekonomija je otvorila nove prilike za društveno napredovanje kroz obrazovanje, trgovinu ili javne funkcije. Na javnoj sceni su se pojavile uticajne grupe kad su im se priključili ljudi koji su ranije pripadali marginaliziranoj grupi obespravljenoj od strane starog sistema socijalne zaštite. Ova transformacija je dovela do migracije velikog broja mladih iz sela u gradove gdje su u gradovima vidjeli šansu da pobjegnu od bijede i siromaštva njihovih sela (vidi šemu broj 2). Ta omladina, koja traga za alternativnim načinom života, postaje plodno tlo za djelovanje vjerskog pokreta sa svim njegovim manifestacijama i usmjerenjima. Ti koji su, uglavnom spontano, postali predmetom interesa vjerskih aktivista koji će kasnije, a da toga možda nisu ni svjesni, biti instrumentalizirani pri promjeni mezheba.

Prije početka osamdesetih XX vijeka glavna ljudska snaga *selefijskog pokreta* dolazila je iz regije Nedžd, u centralnom dijelu Saudije. Sa migracijama i procesom omasovljenja vjerskog i opšteg obrazovanja u njegove redove su ušli razni slojevi društva iz ostalih regija čime je ublažena karakterizacija da je pokret prevashodno nedždanski. To se odrazilo na

---

6. Ali el-Amim, *Šejun mine-l-nakdi šejun mine-l-tarihi (Araun fi-l-hadase ve-l-sahve, fi el-liberalije el-jesar)*, Bejrut, Džedavil li-l-tiba' ve-l-nešr ve-l-tevzi', 2011. str.170.

prirodu i dinamiku pokreta. U prvoj fazi prihvatanje selefijskog pokreta značilo je obavezno prihvatanje političkog režima i odbrane njegove društvene sredine (unutar Nedžda). U drugoj fazi selefijski pokret se iskristalizirao kao entitet nezavisan od države i odvojen od njene društvene sredine. U tom kontekstu su se pojavili dai'je, vjerski lideri izvan centralne regije, a naginjanje samostalnosti od države i autonomiji od zvanične vjerske zajednice je postalo sve očiglednije.

Godina (u milionima rijala)	Punjenje budžeta (u milionima rijala)	Izdvajanje za projekte (u milionima rijala)	Budžetirana radna mjesta u državnom sektoru
1971	10.782	5,036	141,320
1972	13,200	6,718	162,439
1973	22,810	14,263	177,184
1974	98,247	26,397	192,808
1975	95,847	74,380	217,704
1976	953,110	94,780	242,478
1977	146,493	720,97	244,113
1978	130,000	97,606	272,584
1979	160,000	131,501	326,062
1980	261,516	174,737	neprikazano

TABELA 1.

Budžetski rashodi i radna mjesta u vladinom sektoru 1971-1980.

Postojalo je više razloga zbog kojih se vjerski pokret želio osloboditi svojih starih nedždanskih karakteristika. Ovdje ćemo, među ostalima, pomenuti samo dva faktora:

1-Šezdesetih i sedamdesetih godina XX vijeka alimi i vjerski službenici-nesaudijci su uspjeli da ospore naučni kredibilitet nedždanske uleme, pa čak i one koja vodi porijeklo iz porodice osnivača mezheba šejha Muhameda bin Abdulvehaba. Ovdje posebno ističemo uticaj sirijskog alima Nasirudina el-Albanija, koji je slovio za jednog od najboljih poznavalaca hadisa. El-Albani nije oklijevao da stalno ukazuje na slabosti lanaca prenosilaca hadisa koje je prihvatila ulema iz Nedžda i njihovo skromno poznavanje metodologije potrebne za provjeru autentičnosti hadisa prije nego se on prihvati kao izvor pravne nauke (fikh). Ovo je

nedostatak posebno u mezhebu koga karakteriše naglašeno posezanje za predajom i usmenom tradicijom.⁷

Mnogi El-Albanijevi studenti sebe smatraju superiornijim od svršenika tradicionalnih škola u kojima se nekompetentno predaje hadis. Među tim je veliki broj onih porijeklom iz južnih regija Saudije, koji su studirali u Meki i Medini gdje je El-Albani, i koji su redovno držali predavanja,⁸ dok je većina studenata iz Nedžda preferirala studij u Rijadu i Brejdi gdje je 'autentični metod selefijske nauke'.

2-U periodu 1979. do 1982. Saudija svjedoči, dotad neviđeno, ekonomsko blagostanje. U tom periodu stalnog rasta i povećanog vladinog izdvajanja hiljadama svršenika fakulteta se pružila prilika da za sebe nađu dobar posao. Međutim, tokom sljedećih sedam godina, kada su smanjivani prihodi od nafte, sve je počelo da blijedi (vidi Tabelu broj 2.). Od 1983. saudijsko društvo već osjeća pritisak nezaposlenosti. Na stotine svršenika uzalud traga za bilo kakvim poslom, ali ga ne nalazi. Ministarstvo finansija je zamrzlo politiku otvaranja novih radnih mjesta i zaustavilo sve projekte u građevinarstvu jer se za njih budžet nije dovoljno napunio u prethodnim godinama.

Godina	Planirani prihodi budžeta (u milionima rijala)	Odobreni projekti u budžetu (u milionima rijala)	Radna mjesta odobrena u vladinom sektoru
1981.	340,000	205,925	371,816
1982.	313,400	202,814	192,120
1983.	225,000	128,504	305,151
1984.	214,100	130,079	328,046
1985.	200,000	82,091	341,234
1986.	200,000	8,091	241,234
1987.	117,280	57,084	241,234
1988.	105,200	32,299	342,928
1989.	Nije objavljena	37,088	244,020

Tabela broj 2.

Troškovi budžeta i radna mjesta u vladinom sektoru za period 1981-1989.

(Godine 1986. nije usvojen budžet te je rađeno po budžetu prethodne godine)

7. Stephan Lakro, *Zemenu-l-sahveti: El-Harekat el-islamiye el-mu'asire fi-l-Saudijeti*= Vrijeme buđenja: Savremeni islamski pokreti u Saudiiji", Beirut, El-Šebeke el-Arabije li-l-tevzi' ve-l-nešri, 2012. str.115.

8. O El-Albanijevoj metodi i njenom uticaju vidi: Mervan Šehada: "Tehavvulat el-hitab el-selefi: elharekat el-džihadije - haletu dirasetin 1990.-2007.= Metamorfoze selefijskog diskursa-borbeni pokreti- studija perioda od 1990 do 2007."

Dok traje kriza smanjuje se broj radnih mjesta, tako da se zbog toga pojačavaju aspiracije za ono malo preostalih radnih mjesta. Da bi to postigli ljudi su spremni da se svačim služe. U ovakvim situacijama zakon je jedino sredstvo za obezbjeđenje minimuma pravičnosti da se da šansa svima i da se istovremeno izbjegne uznemiravanje sloja bogatih. Međutim, vladavina zakona nije uobičajena niti ustaljena praksa u Saudijskoj Arabiji, jer visoki funkcioneri kontrolišu korištenje finansijskih i nefinansijskih resursa. Od 1983. do 1990.g. Saudijska Arabija je upoznala program kvota, 'rasreza i raspodjele unutar budžeta' namijenjenih za pojedina ministarstva i državne institucije. Tako ako je neko ministar, njegov pomoćnik ili generalni direktor svi njegovi bližnji i pripadnici istog plemena od njega očekuju da ih zaposli u ustanovi kojom rukovodi. S obzirom na zakonom neuređeni nevladin, civilni sektor oni koji su imali malo više aspiracija unutar svog kruga (plemena ili regije) su se koristili tim sektorom kako bi još više ojačali svoju moć, ugled i uticaj u društvu. Takva praksa je u ranijem periodu bila ustaljena i prihvaćena, ali kad je počelo smanjivanje izdvajanja za otvaranje novih radnih mjesta, konkurencija je postala žešća i radna mjesta su bila na raspolaganju samo visoko pozicioniranim funkcionerima. Tabela broj 3., koju je pripremio dr. El-Verdi, bivši pomoćnik guvernera za regiju El-Duf objašnjava uticaj takvog ponašanja.⁹

Regija	Broj stanovnika	Procentualno u odnosu na ukupan broj stanovnika	Broj visokih funkcionera	Procentat u odnosu na ukupan broj
Zapadana	3,62	0,294	172	0,203
Centralna	3,22	0,262	511	0,602
Južna	2,41	0,196	84	0,099
Istočna	1,9	0,154	36	0,042
Sjeverna	1,15	0,093	46	0,054
Ukupno	12,3		849	

Tabela broj 3.

Regionalna zastupljenost visokih funkcionera na uzorku odabranom u vladinom sektoru 1994.

9. Hamed el-Verdi, *El-Birokratije ve-l-temsil el-birokrati ve-l-tekafi' fi-l-Memleke-l-Arabije -l-Saudije: dirasetun tahlilijjetun li- l-muhassasat el-malijjeti*= Birokratija i birokratsko predstavljanje i paritet u Kraljevini Saudijskoj Arabiji: analitička studija finansijske raspodjele, uvod Metruk el-Felaf, prevod Hana Matuk i Dalija Hamdan, izdavačka serija 'Doktorske disertacije', 55, Bejrut, Centar za studij arapskog jedinstva, 2006., str. 92.

Kao i u svim drugim sektorima, ova vrsta (nelojalne) konkurencije se uvukla i u sektor religije. Stvar se još više pogoršala kad se ponovo javlja onaj trend u zapošljavanju koji je ranije, relativno, bio u opadanju. U ranijim godinama vlada je redovno dodjeljivala određenu kvotu radnih mjesta za vjerske službenike koji su uglavnom dolazili iz Centralne regije koja su oni, po uobičajenoj praksi, dodjeljivali članovima svojih porodica i bližnjima. Ovaj metod je primjenjivan kao sredstvo za jačanje društvenog sloja koji štiti vladajuću porodicu jer prožimanje vjere i regionalne, plemenske pripadnosti je doprinosilo formiranju jakog i pouzdanog obruča. Ima porodica, pogotovu onih iz centralne regije Nedžda, za koje je poznato da njihova djeca, prilikom zapošljavanja, ne predaju molbe na Biro rada jer su njihova radna mjesta bivala unaprijed rezervisana. Ali sa opadanjem mogućnosti ulema i vjerski službenici se više nizu zadovoljavali sa uobičajenim kvotama koje im se dodjeljuju već su pokušavali pomoći svojim komšijama iz sela i drugim pripadnicima plemena prilikom zapošljavanja. Drugim rječima visoki vjerski službenici (službena ulema) se uključuje u proces diferencijacije i diskriminacije koji, u vrijeme krize, nesumnjivo dovodi do marginalizacije i isključivanja svakog onog ko je se ne vrti u orbiti dotičnih funkcionera.

A što se tiče omladine koja se skorije priključila vjerskom pokretu za nju je ova praksa bila dirljiva. Jer dok se diskurs alima i šejhova uglavnom brinuo o onosvjetskom spasu, običan svijet je tražio i ovosvjetski spas i od šejhova nije očekivao ništa drugo nego da se brinu o onom svijetu. Međutim, u praksi su se suočavali sa situacijom koja je za njih bila očekivana. Oni koji su dolazili sa juga ili sjevera Saudije su primijetili kako njihove kolege bez velikog napora dobijaju dobre poslove u državnim ministarstvima, pravosudnim ili religijskim institucijama dok su dani prolazili u njihovom bezuspješnom traganju za poslom. Počeli su da traže milostinju od šejhova kod kojih su učili, ili da rade na distribuciji njihovih govora i brošura kako bi im se zauzeo za obezbjeđenje bilo kakvog posla, ali bi kao odgovor uvijek slušali samo uljudna izvinjenja i izgovore ili bi dobijali ponude da budu imami u nekoj džamiji što je drugorazredni posao sa malom platom. I u mnogim džamijama bi nailazili svoje kolege iz Nedžda kako su im već zauzeli i ta radna mjesta.

Nisam siguran da li je to upravo ono što je morilo omladinu unutar vjerskog pokreta i stvaralo njen odijum prema Nedždu i onima koji su otud porijeklom, ali je sigurno da se u drugoj polovici osamdesetih javlja jedan broj mladih alima sa juga i sjevera Saudije, koji zbog svog porijekla nisu uspjeli da zauzmu visoke pozicije u zvaničnoj vjerskoj instituciji. Ono po čemu se oni odlikuju je početak njihovog otvorenog govora o politici što je za ljude od vjere neuobičajeno. Oni su u svom govorenju tom prilikom prevazilazili pitanje Afganistana i mudžahidina i počeli govoriti o zapadnom projektu koji je usmjeren da onemogući približavanje među muslimanskim zemljama i onemogućuju unutar njihove domovine da islam igra svoju pravu ulogu. Govorili su o učešću nekih zemalja koje sebe nazivaju „islamskim“ kako, namjerno, nenamjerno ili mimo svoje volje, uzimaju učešća u tom projektu. Uvijek su se te aluzije odnosilo na Kraljevinu Saudijsku Arabiju. Među imenima koja su se počela javljati u tom periodu ukazuje se na: šejh Sefer el-Havali, Aved el-Karni i Ajid el-Karni, a sva trojica su po prijeklu bila sa juga Saudije.

Posljedice Zalivskog rata

Iračka invazija na Kuvajt u avgustu 1990. je pokrenula čitavu seriju kriza u društvu Saudijske Arabije. Prvi odraz te krize bila je pojava društvenih pokreta koji zagovaraju političke reforme. Decembra 1990. jedan broj uglednih ličnosti je potpisao dokument kojim se od vlasti traži provedenje korjenitih reformi zvanične administracije i u odnosu države prema društvu. Dokument su potpisali poznati mislioci, bivši državni zvaničnici, ljudi velikog društvenog rejtinga, a da među njima nije bilo ni jednog alima ili vjerskog službenika.¹⁰

Kriza je pogodila vjerski pokret sa svim njegovim krilima. U njemu se osjećala napetost, zbunjenost i pokret nije bio u stanju da preuzme inicijativu. Izjava *Vijeca visoke uleme* da podržava Odluku Vlade da u pomoć pozove američke snage je bio veliki šok koji je probudio *selefijski*

---

10. Za neke detalje ove predstave vidi: Ahmed Adnan, *Saudijske 1990. Mehadu devletin ve-l-mudžtemei*, Saudijska 1990. Radanje države i društva, El-Ahbar, Bejrut 03.03.2010. . <<http://www.al-akhbar.com/ar/node/179477>>.

vjerski pokret iz njegovog dugog sna. A kada se probudio pokret se našao pred neviđenim izazovima i strahovima.¹¹

Dugi niz godina vjerski pokret je isticao princip *'lojalnosti i prijateljstva'* kao osnovni elemenat vjere, a najvažnija njegova manifestacija i rezultat toga je bio neoslanjanje na nevjernike i njihov progon sa tla Arabijskog poluostrva. No desilo se upravo suprotno jer se, eto, nevjernici zvanično pozivaju u pomoć i to uz blagoslov visoke uleme.

Nova generacija lidera vjerskog pokreta je bila uvjerenja da će strano vojno prisustvo nužno odvesti zemlju u sekularizam. Ovi strahovi su našli svoju potvrdu kada je 47 Saudijski organizovalo demonstracije tako što su ulicama Rijada vozile automobile 06. novembra 1990. tražeći da im se da pravo na vožnju automobila.¹² Ovaj mali incident se suočio sa akcijom koju je pokrenula Organizacija naređivanje dobra i odvrćanja od zla i lokalne policije koja je zatvorila sve učesnice. Taj događaj je izazvao veliku raspravu i postao je glavna tema vazova petkom. Dr. Muhsin el-Avadži se sjeća sastanka u Muftiluku na kojem se raspravljala ta tema kojoj je prisustvovao šejh Abdulaziz bin Baz i guverner Rijada, a koji će kasnije postati prestolonasljednik, Selman bin Abdulaziz, i jedan broj alima i javnih ličnosti. Tada je pred zgradom bilo na hiljade ljudi koji su došli reagujući na taj događaj, na nerješavanje tog problema i maglovitog stava zvaničnika o tom pitanju. "To je bio prvi put da se na taj način okupi toliko ljudi."¹³

Narednih godina pitanje prava žene na vožnju automobila se pretvorilo u simbol za emancipaciju saudijske žene i borbu za njenu ravnopravnost. Stav *vjerskog pokreta* kroz ovu polemiku, i događajima koji su zatim uslijedili, otkriva tri suštinska nedostatka u diskursu i praksi članova *vjerskog pokreta*:

-
11. Dr. Muhsin el-Avadži, „Mukašefat=Otkrića I dio“, ovaj intervju je objavljen u časopisu *El-Bilad*, 20. ševala 1422.h.g. Intervju je vodio urednik časopisa *El-Bilad* profesor Abdulaziz Muhamed Kasim, web site dr Muhsin Hasan el-Avadžija (4. januara 2002.) <<http://www.mohsenalawaji.com/ar/index/.php/2009-12-05-13-19-49/93-1>>.
  12. Vidi verziju ovog događaja doktorice Azize el-Mani, jedne od učesnica tih protesta, u Abdulaziz Kasim, *Mukašefat* (Otkrića), Rijad, Knjižara el-Ubejkan, 2007. tom 3, str.80.
  13. "Mukašefat =Otkrića", Muhsin el-Avadži- I dio, ovaj intervju je objavljen u časopisu *El-Bilad*, 20. ševala 1422.h.g. Intervju je vodio urednik časopisa *El-Bilad* profesor Abdulaziz Muhamed Kasim, web site dr. Muhsin Hasan el-Avadžija (4. januara 2002.)

1- Odsustvo smisla za smirenu diskusiju kad se radi o razmatranju velikih problema, i logike pregovaranja o rješenjima. Zatim se primjećuju huškačke sintagme i istupi na blogovima pripadnika vjerskog pokreta. Diskurs je obavezno populističko huškački, prost, nasilan i vulgaran.

2- Negacionistički stav od strane religijske elite, pa prema tome i njenih sljedbenika, i prenebregavanje novonastalih društvenih promjena, koje su se u međuvremenu dogodile u društvu i državi, a one se ogledaju u narastanju novih snaga i novih fenomena koji se posebno odnose na potrebni politički razvoj kako bi se prihvatili izazovi bez presedana. Zanemarivanje tih promjena dolazi kao rezultat dvosmislenog razumijevanja odnosa vjere i njenih predstavnika prema državi kao što smo na to ukazali na prethodnoj stranici. Nastavak zanemarivanja tih promjena i pored dubokih društveno-političkih transformacija je doveo do ustanovljavanja diskursa i sadržaja koje karakteriše isključivost. Kasnije će taj diskurs isključivosti postati uobičajen metod efikasne isključivosti kad je riječ o odnosima sa ostalim ograncima sopstvenog pokreta, a ta isključivost ranije je bila uperena samo prema vani.

3- Prihvatanje teorije zavjere kao i formule po kojoj se svako ko se ne slaže sa vjerskim pokretom smatra učesnikom u toj međunarodnoj zavjeri. Sa onima koji imaju različito mišljenje se komunicira kao da imaju sasvim suprotno mišljenje, sa kojim se nekad slažu, a drugi put ne slažu. Prihvatanje teorije zavjere bez detaljnog razmatranja tog problema je plod onoga što bi se moglo nazvati naglom politizacijom koja je u razmatranju velikih problema postupala kao da se radi o običnim sitnicama. Ovaj metod u razumijevanju politike polazi od taktike prema strategiji, a ne obratno kao što je bilo za pretpostaviti - od strategije prema taktici.

U tom periodu i u narednim godinama sve do danas niti jedan selefijski aktivista nije govorio o položaju niti pravima saudijske žene i sva se diskusija svodi na dvije stavke:

- Miješanje žena i muškaraca i smutnja (fesad) koja može usljed toga nastati.

- To da žena dobije svoja prava značilo bi pobjedu vesternizirajućeg, liberalnog vala nad vjerskim pokretom.¹⁴

Većina vaiza po džamijama su primijetili da vlada nije zauzela odlučan stav protiv nečega što su oni smatrali zapadnom agresijom, već naprotiv kralj naređuje smjenu predsjednika Organizacije (Organizacija naređivanja dobra i odvratanja od zla) krajem godine. To je bio znak da je vlada odlučna ograničiti rad onih vjerskih ustanova i institucija koje se ponašaju suprotno zvaničnim instrukcijama i direktnim naredbama.¹⁵

Ministarstvo vakufa je, takođe, svojim zvaničnim saopštenjem izdalo naredbu vaizima u svim džamijama da u svojim hutbama ne tretiraju ženska pitanja i zaprijetilo imamima koji se toga ne budu pridržavali da će biti sankcionisani. Neki selefijski aktivisti su se pitali koja je tajna u tome da je država tako žestoko reagovala protiv žena koje su demonstrirale Rijadom. "Da li je liberalni pokret uspio, koristeći ovu krizu, da i državu i tradicionalno društvo dovede u nezgodnu situaciju, izazivajući tako sukob između dva tradicionalna partnera počevši od običnog problema a to je pravo žene na vožnju automobila; ili je u pitanju, prema teoriji zavjere, neka američka ujdurma?"¹⁶

Direktni odraz te krize je gubitak povjerenja i uzajamnog uvažavanja velike uleme i aktivističkog pokreta i odlazak tok pokreta ispod kišobrana *Organizacije visoke uleme*. Pripadnici aktivističkog pokreta su izjavili da se protive odluci Vlade o angažovanju američkih oružanih snaga, a protive se i podrži toj odluci od strane *Vijeća visoke uleme* i to su smatrali dokazom da je visoka ulema odvojena od stvarnih problema i da oni ustvari ne poznaju ono što su i samo nazvali "fikh realnosti", ili da se ne razumiju politiku i njene transformacije. Šejh Sefer el-Haveli je održao brojne govore u kojima je osudio tu odluku i upozoravao na njene

---

14. Vidi na primjer: šejh Jusuf el-Ahmed, "Vožnja automobila od strane žene je projekat vesternizacije kojem se mora suprotstaviti". web stranica Al-Moslim.net (El-Muslim), 30. maja 2011. <<http://www.almoslim.net/node/146824>>.

15. Navodi se da je novi predsjednik Organizacije dr. Abdulaziz el-Seid koga je imenovao kralj Fehd 16. decembra 1999. prvi predsjednik te organizacije koji ne potiče iz porodice šejha Muhameda bin Abdulvehaba koja ima monopol nad tom funkcijom još od 1903. Vidi El-Nakidani, *El-Muluk el-mahsubune*=Vladari gubitnici: Naređivanje dobra i odvratanje od zla u Saudijskoj (1927.-2007.) strana 65.

16. Mukašefat =Otkrića", Muhsin el-Avadži - I dio, ovaj intervju je objavljen u časopisu *El-Bilad*, 20. ševala 1422.h.g. Intervju je vodio urednik časopisa *El-Bilad* profesor Abdulaziz Muhamed Kasim.

posljedice.¹⁷ U istom kontekstu govorio je, takođe, i šejh Selman el-Oda. On je održao govor pod naslovom “Uzroci pada država” i naglasio da najvažniji uzrok toga pada jeste oslanjanje na strani, nemuslimanski faktor i traženje njegove pomoći.¹⁸

Ovo je bilo prvi put da se džamije u Saudijskoj Arabiji pretvore u mješta svađe i vjerskog huškanja protiv vlade i zvaničnog vjerskog rukovodstva. Mislim da je ova podjela privukla veliki broj omladine u aktivistički vjerski pokret.¹⁹

Otprilike pola godine nakon izbijanja krize, nova generacija vjerskih lidera je uspjela da reorganizuje svoje redove. Oni su mislili da je kriza oslabila vladu kao što je oslabila i vjerski pokret te da je došlo vrijeme da se radi na formulisanju novog sistema odnosa među dvjema stranama koji bi ojačao ulogu vjerskog pokreta, a posebno njegovih novih predstavnika i njihov uticaj na političke odluke i način upravljanja državom. Ova ideja je iznesena u govoru koga su pripremili aktivisti i koji je poslat muftiji Saudijske Arabije, šejhu Abdulazizu bin Bazu, koji ga je preporučio u popratnom pismu kralju Fehdu. Preporuku za to pismo je dao i šejh Muhamed bin Usejmin, a to su svojevremeno bili dva najvažnija alima u Kraljevini. U kraljev kabinet (divan) maja 1991. je dostavljena i Predstavka koju su potpisali 52 šejha (alima) i ličnosti koji u selefijskom pokretu uživaju veliki ugled.²⁰

Ovo pismo uleme je sadržavalo dvanaest zahtjeva koje neki nazivaju političkim reformama. Neki od tih zahtjeva govore o nužnosti jačanja uloge uleme i vjerske institucije u društvu i državi. Ali vlada na to uopšte nije reagovala. Međutim, kada je muftija otkrio kritičan politički sadržaj tog pisma bio je prisiljen da i on revidira svoj stav prema podnosiocima zahtjeva i omladini koju je u početku podržavao dok su aktivno radili u

17. El-Haveli je održao nekoliko govora od kojih su najpoznatiji: “Sjetičete se šta sam Vam govorio” u Džiddi i “Pa su pobjegli prema Allahu” u Rijadu. Oba govora su održana početkom septembra 1990. On je pisao članke i note te ih slao *Vijeću visoke uleme* koji svi redom govore o tome da se radi o zavjeri kako bi bio uništen jedan vjerski pokret i preuzeta kontrola nad Bliskim istokom. Tekst prvog govora vidi na: Sefer bin Abdullah el-Haveli “Sjetičete se šta sam vam govorio”, web stranica šejha dr. Sefera el-Havelija. <<http://www.alhawali.com/index.cfm?method=home.ShowContent&Contentid646>>.

18. Za neke detalje ovog govora pogledaj: Abdulaziz el-Hudr, *Saudija: biografija države i društva*, Bejrut, Arapska mreža za istraživanje i izdavaštvo, 2011. str. 180-200.

19. Mansoor Jasim Alshamsi, *Islam and Political Reform in Saudi Arabia: The Quest for Political Change and Reform* (New York: Reutledge, 2010), strana 86.

20. Vidi tekst memoranduma u: <<http://www.alturl.com/yjfq3>>.

masi i svidao mu se njihov entuzijizam u da'vi. Juna 1991. *Vijeće visoke uleme*, sa muftijom na čelu, je izdalo saopštenje u kome se ograđuje od tog pisma. Njegova kritika je bila skoncentrisana na to da se medijski popularizira umjesto da to bude tajno savjetovanje kao što je to bio ranije običaj u sličnim slučajevima kad se nešto savjetuje pretpostavljenim. Zatim marta mjeseca 1992. kralj Fehd je potpisao tri akta koja su skoncentrisana na zahtjeve iz perioda Zalivskog rata i na one prije toga, a to su: Osnovni sistem vlasti, koji je ustvari ustav, zatim Sistem Savjetodavnog vijeća i Regionalni sistem koji je trebao da bude zakonska podloga za decentralizaciju. Međutim, njihov efekat u društvu je slab i u vjerskom pokretu su slabo prihvaćeni jer su bili daleko ispod nivoa zahtjeva traženih u protekle dvije godine.

Zaobilaženje vlade udovoljavanju zahtjevima vjerskog pokreta i muftijino izbjegavanje da na njih nastavi vrši pritisak je bila izgledna prekretnica u orijentaciji selefijske mladeži koji su i dalje branili ključnu ulogu muftije i prikazivali su ga kao oca i vođu vjerskog pokreta, ali nisu bili u stanju ubijediti sve svoje kolege koji su željeli iskoristiti ovu izvršnu priliku da se stave na čelo društva.

Efekat ove promjene se pokazao u junu 1992. kada je 107 selefijskih da'ija i aktivista drugog i trećeg safa potpisalo Izjavu koju su nazvali 'Savjetodavna nota'²¹ koja je trebalo da bude nota koja pojašnjava Predstavku uleme. Po svom obliku ova 'savjetodavna nota' liči na program neke stranke. To je bilo prvi put da se selefijski pokret javlja politički sasvim organizovano, samostalno, i da oponira vladi nasuprot mekanom stilu punom termina 'molimo' i 'nadamo se' koji je bio karakterističan za prvu notu. Jezik novog diskursa jasno poistovjećuje vjerski legitimitet vlasti sa iznesenim zahtjevima. Šejh El-Ubejkan, jedan od aktivista u tom periodu, misli da je prvo pismo bio jasan izraz lokalnog selefijskog pokreta i njegove vizije reforme, nasuprot 'savjetodavne note' koja je jedan izraz aktivističkog ispolitizarnog diskursa.²²

21. Tekst note vidi u: <<http://www.swalif.com/forum/showtrwd.php?t=98782>>.

22. Mšari el-Zajdi, "Pozivan da se formira vrhovna komisija radi revizije anatemičkog mišljenja i želim diskutovati sa Bin Ladinom, El-Mukadesijem i Farisom el-Šuvejlom: šejh Abdul Muhsin el-Ubejkan u listu *El-Šerk el-evsat*, 15.05.2005. <<http://www.aawsat.com/details.asp?section=11&article=299429&issue no=9665>>.

Nakon ovih događaja *selefijski mezheb* se pojavljuje kao samostalan i odvojen od njegove tradicionalne političke baze, to jest od države, ali i od svog legitimnog vodstva, to jest samostalan od *Vijeća visoke uleme* kao i zvanične *institucije vjerske zajednice*, a sasvim prirodno on postaje odvojen i od svoje prvotne društvene sredine unutar Nedžda. Tačno je da su vjerski lideri iz centralne regije, posebno El-Kasima, čuvali prve redove pokreta *Budnost* kao i njihove kolege iz tradicionalnog pokreta, ali oni u tom liderstvu više nisu bili sami niti su porijeklo i ambijent Nedžda uticali na izbor lidera.

Muftija se naljuto što je ova nota objavljena prije nego što je on o njoj dao svoje mišljenje. Zatim je sazvaio Vijeće visoke uleme u septembru 1992., nakon čega su izašli sa saopštenjem u kome se ograđuju od ove 'savjetodavne note', osuđuju njen sadržaj i čak izražavaju nevjericu u namjere potpisnika.²³

Na osnovu stava *Vijeća visoke uleme* otpušteni su iz državne službe svi potpisnici 'savjetodavne note' a nekima od njih je zabranjeno putovanje. Ovo je bio početak najšireg rascjepa unutar selefijskog pokreta i pojave onoga što će se kasnije nazivati *Pokret budnost* koji se razlikuje od opšteg toka selefijskog pokreta koji se distancirao od političkih sukoba.

Kriza rađa različite ideje na osnovu kojih niču novi pokreti, a na njihovom čelu javljaju se novi vođe. *Pokret budnost* koji je nastao kao posljedica zalivske krize je nastao na osnovu političkih i interesnih podjela između selefijskog pokreta i vlasti te se javlja nova generacija mlađih lidera. Prosječna starost članova Vijeća visoke uleme je 71 godinu dok je Ajid el-Karni tada imao 31 godinu, Selman el-Oda 34 godine, Nasir el-Omer 38 godina, Sefer el-Haveli 35 godina i Abdulmuhsin el-Ubejkan 38 godina.

Diskurs mladih lidera je kod starih šejhova bio diskutabilan. Na dogmatskom nivou njima se opet, s druge strane, zamjerao podanički odnos prema vlasti bez obzira na razilaženje što se smatra normalnim u tradicionalnom hanbelijskom mezhebu. Na političkoj ravni ovo je imalo velikog odjeka na ulici čime su se rušili autorit i popularnost velike ule-

23. Vidi tekst izjave Vijeća visoke uleme o ograđivanju od 'savjetodavne note' u : "Zapovijest i zavjet kako ne bi izbila smutnja", na arapskom, *El-Sekinetu*, 25. februar 2011. <<http://www.assakina.com/taseel/6722.html>>.

me koju je ona gradila čitav niz godina.²⁴ I pored savjeta muftije i njegovih pokušaja da smiri emocije da'ija i njihovog ubjeđivanja da izbjegavaju sukobe sa državom, omladina se okreće sve radikalnijim stavovima i biva zadovoljna rezultatima koje su postigli u mobilizaciji narodnih masa. Septembra mjeseca 1994. vlada je presjekla stvar tako što je pozatvarala najistaknutije vođe novog selefijskog pokreta, počevši od Sefera el-Havelija koga njegovi sljedbenici nazivaju 'Ibn Tejmije ovog vremena' i smatra se najistaknutijim političkim teoretičarem u tom pokretu, zatim Selmana el-Odu, Ajida el-Karnija, Nasira el-Omera i mnoge druge.²⁵

– kraj u sljedećem broju –

S arapskog:
Ibrahim Ahmetagić

---

24. Za analizu problema odnosa pripadnika tradicionalnog vjerskog pokreta i novih aktivista vidi: El-Amim "Nešto kritike nešto historije (mišljenje o modernizmu, budnosti, liberalizmu i ljevici) na arapskom, str. 164."

25. O pojavi zatvaranja ove uleme i njenim posljedicama vidi: Mansoor Jasim Alshamsi, *Islam and Political Reform in Saudi Arabia: The Quest for Political Change and Reform* (New York: Reutledge, 2010), str. 164.

Službeni dio

Broj: SIZ-21/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na osnovu člana 79. Ustava Islamske zajednice, na sjednici održanoj 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je sljedeće

AMANDMANE NA USTAV ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI

AMANDMAN VI

Preambula Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini mijenja se i glasi: Očitujući vjerovanje da nema drugog Boga osim Allaha, dželle šanuhu, i da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Njegov rob i Njegov poslanik;

polazeći od Kur'ana časnog i ajetā: "Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobjali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek – a on je, zaista, prema sebi nepravedan i lahkomislen" (33:72); "Džine i ljude stvorio sam samo zato da se klanjaju Meni..." (51:56); "Svi se čvrsto Allahovoga Užeta držite i nikako se ne razjedinjajte..." (3:103); "O, vjernici, budite strpljivi i izdržljivi i na granicama bdijte i Allaha se bojte – da biste postigli ono što želite..." (3:200) te hadisa Allahovoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ostavio sam vam dvoje, ukoliko ih se budete pridržavali, nećete nikada zalutati, a to su: Allahova Knjiga i moj sunnet",

i izražavajući nastojanje da se ovo vjerovanje provodi u život, po uzoru na Zajednicu muslimana koju je uspostavio Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, sa mu'minima i mu'minkama u Medini, što je nastavljeno od Hulefāi-r-rāšidīna, emevijskih i abasijskih halifa do osmanskih sultana: sultana Mehmeda Fatih, koji je utemeljio ustanove islama u Bosni, halifa – sultana Selima I. i Sulejmana Zakonodavca, koji su uspostavili hilafet nad Bosnom, drugih osmanskih halifa preko opunomoćenih šejhu-l-islama, putem menšure šejhu-l-islama reisu-l-ulemi u Sarajevu, držeći neprekinutu šerijatsku i duhovnu vezu sa Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, osiguravajući svoju samostalnost i prava potvrđena međunarodnim sporazumima i pravnim aktima, zajednici muslimana Bosne osigurana je jedinstvena pozicija:

- u odlukama Berlinskoga kongresa iz 1878. godine, sadržanim u Ugovoru, kojim se muslimani priznaju kao posebnost a islam kao vjera, i kojim se garantiraju osnovna ljudska, građanska i vjerska prava, čime se islam stavlja u

istu ravan sa kršćanstvom i židovstvom u Evropi, kako slijedi: "Razlike u vjeri i vjeroispovijesti neće moći da budu smetnja da neko iz tog razloga bude isključen ili spriječen da uživa svoja građanska ili politička prava...; sloboda i javno vršenje crkvenih obreda svih vjeroispovijesti bit će zajamčeni svim građanima (...) kao i strancima i nikakve smetnje se neće moći praviti bilo hijerarhijskom uređenju raznih vjeroispovijesti bilo njihovim odnosima sa svojim duhovnim starješinama..." i kojim se Novopazarski sandžak tretira sastavnim dijelom starog vilajeta Bosne, čime je Novopazarska konvencija, donijeta na temelju Berlinskog kongresa, omogućila održavanje jedinstva Bošnjaka-muslimana na cijelom njihovom prostoru od Kosovske Mitrovice do Une i Save" (član 25., 27., 30., 35. i 39.);

- u Carigradskoj konvenciji iz 1879. godine i protokolima koji su joj prethodili, propisano je: "Osigurat će se sloboda i vanjsko provođenje svih postojećih obreda osobama koje stanuju ili borave u Bosni i Hercegovini; muslimanima je posebno zajamčena potpuna sloboda u odnosima sa njihovim duhovnim poglavarima...; svaka agresija protiv muslimana, njihovih dobara ili njihove religije bit će strogo kažnjavana; Ime Njegovoga veličanstva Sultana i dalje će se izgovarati u javnim molitvama muslimana kao i ranije" (član 2. i čl. 2. Protokola I);

- imenovanjem prvog reisu-l-uleme 1882. godine u Bosni i Hercegovini i dodjelom menšure tome reisu-l-ulemi od šejhu-l-islama iz Carigrada, u ime halife – sultana iz Istanbula, te imenovanjem Ulema-i medžlisa;

- rezultatima ostvarenim kroz Pokret za vjersko-prosvjetnu i vakufsko-mearifsku autonomiju, koji će se uspješno završiti donošenjem Štatuta 1909. godine;

- u odredbama Štatuta za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini, koga je potpisao austrougarski monarh u Beču 1909. godine, kojima se, između ostalog, osigurava pravo dodjele menšure reisu-l-ulemi Bosne i Hercegovine od halifinog šejhu-l-islama iz Carigrada;

- Zemaljski štatut za Bosnu i Hercegovinu iz 1910. godine Članom 8. uređuje: "Sloboda se vjere i savjesti ujemčava...; Vršenje vjerezakona u kući ujemčava se svakome, a javno članovima priznatih vjerskih udruženja...; sada priznata vjerska udruženja su: 1. muslimansko ...";

- u odredbama austrijskog Zakona o priznavanju sljedbenika islama iz 1912. godine, koji glasi: "Vjerska zajednica pripadnika islama prema hanefijskom obredu će uživati istu zaštitu koja je data ostalim pravno priznatim zajednicama";

- posebnim Zakonom o priznanju islamske vjeroispovijesti iz 1916. godine za Hrvatsku sa Slavonijom;

- saglasnošću kojom su 1916. godine muslimani Hrvatske i Slovenije dobili iz Beča, na vlastito traženje, pravo da se Štatut za autonomnu upravu Bosne i Hercegovine primjenjuje i u odnosu na njih i da reisu-l-ulema Bosne i Hercegovine svoje ovlasti proširi i na njih;

- svečanim činom iz 1914. godine, kada je hafiz Džemaludin-ef. Čaušević kao reisu-l-ulema Bosne i Hercegovine u Carevoj džamiji primio menšuru izdatu od halifinog šejhu-l-islama u Istanbulu, i sa tom menšuroum vršio funkciju reisu-l-uleme u Austro-Ugarskoj (1913. – 1918.), u Kraljevini SHS (1918. – 1929.) i u Kraljevini Jugoslaviji (1929.-1930.), šest godina nakon što je službeno ukinut hilafet u Istanbulu;

- Senžermenskim ugovorom, kojim je Austrija 1919. godine, kao nasljednica Austro-Ugarske, osigurala da Kraljevina SHS ima na muslimane Bosne i Hercegovine, odnosno Kraljevine, primjenjivati odredbe Berlinskog ugovora i Carigradske konvencije kao međunarodnu obavezu: "Muslimanima pružiti punu zaštitu, kako u pogledu njihovog ličnog integriteta tako i svim njihovim vjerskim ustanovama" (Čl.10.);

- Ustavom Islamske verske zajednice Kraljevine Jugoslavije iz 1930. godine osigurava se da "svi muslimani Kraljevine Jugoslavije čine jednu samostalnu versku zajednicu, na čelu sa Reisu-l-ulemom kao Vrhovnim vjerskim starešinom" (Čl.1.);

- Ustavom Islamske verske zajednice iz 1936. godine, kojim se osigurava pripadništvo svih muslimana ovoj jednoj i samostalnoj zajednici sa reisu-l-ulemom na čelu: "...u smislu propisa islama, duhovno jedinstvo sa ostalim vjerskim zajednicama" (Čl. 2.) te određuje sjedište reisu-l-uleme u Sarajevu (Čl. 90.);

- Ustavom Islamske vjerske zajednice u FNRJ iz 1947. godine, utvrđuje se da Islamska vjerska zajednica "javno ispovijeda i uči svoju vjeru i samostalno upravlja i uređuje svoje vjerske, vjersko-prosvjetne i vakufsko-imovinske poslove..." (Čl.3.);

- Ustavom Islamske zajednice u SFRJ iz 1990. godine, Islamska zajednica se definira kao "jedinствена i samostalna zajednica" koja "djeluje na osnovu Kur'ana, sunneta i iz njih izvedenih propisa" (Čl 1.);

- Ustavom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini iz 1997. godine, Islamska zajednica definira se "kao jedna i jedinstvena zajednica muslimana", a njezin "sastavni dio su mešihati Islamske zajednice Sandžaka, Hrvatske i Slovenije, te se Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini smatra neodvojivim dijelom ummeta" (Čl. 1. i 2.);

polazeći od navedenog islamskog vjerovanja i principa, uključujući i princip veze sa poslanikom Muhammedom, sallallahu alejhi ve selem, Hilafetom, pu-

tem halifa, šejhu-l-islama i menšure reisu-l-uleme, iznesenih povijesnih činjenica, nepotrošivosti prava na slobodu vjere i prava osiguranih brojnim međunarodnim ugovorima, konvencijama i drugim pravnim aktima, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na sjednici održanoj _____ donio je:”

AMANDMAN VII

Član 1. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom I, mijenja se i glasi:

“Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je jedna i jedinstvena zajednica muslimana u Bosni i Hercegovini i Sandžaku, Hrvatskoj Sloveniji i Srbiji, muslimana Bošnjaka izvan domovinskih zemalja i drugih muslimana koji je prihvataju kao svoju.

Reisu-l-ulema predstavlja i zastupa Islamsku zajednicu.”

AMANDMAN VIII

Član 2. Ustava se briše.

AMANDMAN IX

U članu 5. Ustava, iza riječi “Pripadnici” dodaje se riječ “i članovi”.

AMANDMAN X

Član 6. Ustava mijenja se i glasi:

“Islamska zajednica je samostalna u određivanju svojih ciljeva i uređivanju djelatnosti, organizacije, pravnih akata, izbornog postupka te u stjecanju imovine i njezinom upravljanju.”

AMANDMAN XI

U članu 7. Ustava ispred stava (1) dodaje se novi stav koji glasi:

“Islamska zajednica se stara za ispravno razumijevanje i življenje islama i osiguravanje uvjeta za prenošenje Emaneta”.

Stavovi (1) i (2) postaju stavovi (2) i (3).

AMANDMAN XII

U članu 8. Ustava u stavu (2) iza riječi “U tumačenju” dodaje se riječ “vjere”, a iza riječi “primjenjuje se” dodaju se riječi “maturidijski akaid i”.

AMANDMAN XIII

Član 9. Ustava mijenja se i glasi:

“Islamska zajednica se brine o islamskom odgoju i obrazovanju svojih pripadnika i članova, i zalaže se za očuvanje islamskih vrijednosti braka i porodičnog i društvenog života uz zajedničko zalaganje muškaraca i žena.”

AMANDMAN XIV

U članu 14. Ustava iza riječi “sa islamskim” dodaju se riječi “i drugim”.

AMANDMAN XV

U članu 17. Ustava riječi “mogu se povjeravati” zamjenjuju se riječima “povjeravaju se”, a iza riječi “sredini u kojoj djeluju” briše se tačka i dodaju riječi “te koje su svojim radom doprinijele napretku Zajednice”.

AMANDMAN XVI

U članu 21. Ustava riječi “bajrak i znak” zamjenjuju se riječima “znak i bajrak”.

AMANDMAN XVII

Član 22. Ustava postaje član 23.

AMANDMAN XVIII

Član 23. Ustava postaje član 22. te se mijenja i glasi:
“Znak Islamske zajednice čine polumjesec, otvoren na desnu stranu, i petokraka zvijezda u sredini polumjeseca.”

AMANDMAN XIX

U članu 26. Ustava iza riječi “Rijaset Islamske zajednice” dodaju se riječi “na osnovu astronomskog računanja vremena”.

AMANDMAN XX

U naslovu III. dijela Ustava iza riječi “PRIPADNIKA” dodaje se riječ “I ČLANOVA”.

AMANDMAN XXI

Član 27. Ustava mijenja se i glasi:
“Član Islamske zajednice je njen pripadnik koji prihvati članstvo u Islamskoj zajednici i izvršava propisane obaveze.

Obaveze člana Islamske zajednice su:

- da se pridržava islamskih normi, štiti islamske vrijednosti i čuva islamske običaje,
- da poznaje i primjenjuje propise Islamske zajednice,
- da plaća članarinu i daje redovne doprinose i druge priloge za potrebe Islamske zajednice,
- da čuva ugled i jedinstvo Islamske zajednice.

Prava člana Islamske zajednice su:

- da slobodno izražava svoju pripadnost islamu i izvršava islamske dužnosti,
- da se islamski odgaja i obrazuje,
- da koristi ustanove Islamske zajednice u izvršavanju islamskih dužnosti,
- da sudjeluje u zajedničkim aktivnostima u džematu,

- da učestvuje u izborima za organe Islamske zajednice,
- da bude pravovremeno obavještan o radu organa i ustanova Islamske zajednice,
- da se obraća organima Islamske zajednice radi zaštite svojih vjerskih prava,
- da u okvirima odgovarajućih propisa koristi imovinu Islamske zajednice.

Obaveze pripadnika Islamske zajednice su:

- da se pridržava islamskih normi, štiti islamske vrijednosti i čuva islamske običaje,
- da poznaje i primjenjuje propise Islamske zajednice,
- da daje redovne doprinose i druge priloge za potrebe Islamske zajednice,
- da čuva ugled i jedinstvo Islamske zajednice.

Prava pripadnika Islamske zajednice su:

- da slobodno izražava svoju pripadnost islamu i izvršava islamske dužnosti,
- da se islamski odgaja i obrazuje,
- da koristi ustanove Islamske zajednice u izvršavanju islamskih dužnosti,
- da sudjeluje u zajedničkim aktivnostima u džematu,
- da se obraća organima Islamske zajednice radi zaštite svojih vjerskih prava,
- da u okvirima odgovarajućih propisa koristi imovinu Islamske zajednice.“

AMANDMAN XXII

U členu 28. Ustava riječi “i druge stvari, prava i novčana sredstva” zamjenjuju se riječima “imovinska prava, novčana sredstva i druga imovina”.

AMANDMAN XXIII

Član 29. Ustava mijenja se i glasi:

“Imovina služi Islamskoj zajednici za njene djelatnosti i ne može se koristiti za druge svrhe.”

AMANDMAN XXIV

U členu 30. Ustava u stavu (1) iza tačke (4) dodaje se nova tačka koja glasi “privrednih aktivnosti”.

AMANDMAN XXV

U členu 31. Ustava stavovi (2) i (3) mijenjaju se i glase:

“Vakufska dobra su po svojoj naravi neotuđiva i imaju kategoriju trajnih dobara.”

“Vijeće muftija Islamske zajednice može donijeti odluku da se vakufsko dobro zamijeni za dobro drugog lica ukoliko pouzdano utvrdi da je ovakva zamjena nesumnjivo u interesu vakufa. Ovakva odluka će biti valjana ako za nju na sjednici Vijeća muftija glasa dvije trećine od ukupnog broja članova.”

AMANDMAN XXVI

Član 32. Ustava mijenja se i glasi:

“Vakufskom imovinom upravlja Vakufska direkcija.

U upravljanju vakufskom imovinom obavezno se primjenjuju odredbe vakufname i vasijjeta, odnosno odredbe Šerijata.

Vakufska imovina se upisuje u jedinstveni Registar vakufa Islamske zajednice, što se uređuje posebnim aktom koga donosi Sabor.“

AMANDMAN XXVII

U V. dijelu Ustava – USTROJSTVO ISLAMSKJE ZAJEDNICE - prije člana 34. dodaje se novi član 33a, koji glasi:

“Islamska zajednica se organizira kao:

- džemat i medžlis,
- muftijstvo, odnosno mešihat,
- Sabor, reisu-l-ulema, Vijeće muftija, Rijaset i Ustavni sud.

Sabor, reisu-l-ulema, Vijeće muftija, Rijaset i Ustavni sud najviši su organi Islamske zajednice sa sjedištem u Sarajevu.“

AMANDMAN XXVIII

U članu 34. Ustava vrše se izmjene kako slijedi:

U stavu (2) broj “100” zamjenjuje se brojem “200”.

U stavu (3) iza riječi “odluku o formiranju” dodaje se zarez i riječi “spajanju ili ukidanju”, a riječ “muftije” zamjenjuje se riječju “muftijstva”.

Iza stava (3) dodaje se novi stav koji glasi: “Općim aktom koga donosi Sabor uređuju se pitanja vezana za džemat.”

AMANDMAN XXIX

U članu 36. Ustava vrše se izmjene kako slijedi:

U stavu (1) iza riječi “života” briše se tačka i dodaju riječi “i koji su članovi Islamske zajednice”.

Stav (2) mijenja se i glasi: “Skupština džemata bira: džematski odbor, zastupnike džemata u skupštinu medžlisa i delegate džemata za izbornu tijelo koje bira sabornike Islamske zajednice te donosi odluke koje se tiču organizacije i aktivnosti džemata i vjerskog života u džematu.”

AMANDMAN XXX

U članu 37. Ustava, u stavu (3) riječ „stvarima“ zamjenjuje se riječju „pitanjima“.

AMANDMAN XXXI

Član 39. Ustava mijenja se i glasi:

„Medžlis je organizaciona jedinica Islamske zajednice koja u pravilu obuhvata sve džemate na teritoriji jedne općine ili najmanje sedam džemata koji čine povezanu cjelinu.

Odluku o osnivanju novog medžlisa ili pripajanju postojećeg medžlisa drugom medžlisu donosi Sabor na prijedlog Rijaseta.

Organi medžlisa su: skupština i izvršni odbor.

Skupštinu medžlisa čine izabrani zastupnici džemata.

Skupština medžlisa:

- bira radno predsjedništvo koje rukovodi radom skupštine,
- bira članove izvršnog odbora medžlisa,
- daje opće smjernice za rad izvršnog odbora medžlisa,
- usvaja godišnji plan i izvještaj o radu izvršnog odbora medžlisa,
- daje saglasnost na prijedlog budžeta i završni račun medžlisa.“

AMANDMAN XXXII

U članu 40. Ustava vrše se izmjene i dopune kako slijedi:

U stavu (4) tačka (4) iza riječi “brine se o” dodaje se riječ “prihodima i”.

Iza stava (4) dodaje se stav (5) koji glasi: Izvršni odbor medžlisa ima predsjednika”

Stav (5) postaje stav (6) te se mijenja i glasi: “Predsjednik predstavlja i zastupa medžlis i rukovodi radom izvršnog odbora.”

Iza stava (5), koji je postao stav (6) dodaje se novi stav koji glasi: “Općim aktom koga donosi Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini uređuju se pitanja vezana za medžlis.“

AMANDMAN XXXIII

U članu 41. Ustava u stavu (1) broj “30” zamjenjuje se brojem “60”.

AMANDMAN XXXIV

Član 42. Ustava mijenja se i glasi:

“Glavni imam je nadležan i odgovoran za organizaciju i izvršavanje vjerskih poslova i aktivnosti na području medžlisa i odgovoran je za rad imamā, hatibā i muallimā.

Glavnom imamu u radu pomaže savjet, čiji se sastav i način rada uređuje aktom iz Člana 40. ovog ustava.

Glavni imam predstavlja medžlis u poslovima iz stava (1) ovog člana.

Glavni imam u pitanjima vjere odgovoran je muftiji, a u administrativnim stvarima odgovoran je izvršnom odboru medžlisa.

Nadležnosti glavnog imama u dijaspori definiraju se posebnim aktom koga donosi Sabor.

Glavnog imama imenuje, premješta i razrješava dužnosti reisu-l-ulema na prijedlog muftije.

Mandat glavnog imama traje četiri godine sa mogućnošću ponovnog imenovanja.”

AMANDMAN XXXV

Iza člana 42. Ustava dodaje se novo poglavlje koje nosi naziv “MUFTIJSTVA, MEŠIHATI I DIJASPORA” te članovi 42a., 42b. i 42c., 42d., 42e., 42f., 42g., 42h. i 42i., koji glase:

A) MUFTIJSTVA

“Član 42a.

Muhtiluk je područje koje obuhvata više medžlisa koji čine teritorijalnu cjelinu.

U izuzetnom slučaju muhtiluk može biti organiziran po funkcionalnom principu ili eksteritorijalno sa posebnom unutarnjom strukturom.

Odluku o uspostavljanju i prestanku rada muhtiluka i njegovom sjedištu na prijedlog Rijaseta, donosi Sabor.”

“Član 42b.

Muftijstvo je upravni organ muhtiluka.

Muftijstvo se sastoji od muftije i rukovodilaca službi.

Muftijstvo ima Savjet za vjerska pitanja sastavljen od svih glavnih imama i rukovodilaca ustanova Islamske zajednice sa područja muhtiluka i Savjet za administrativna pitanja sastavljen od predsjednika medžlisa.

Muftijstva za svoj rad odgovaraju Rijasetu i Saboru.

Na čelu muftijstva je muftija.”

“Član 42c.

Muftijstva na području svoga djelovanja obavljaju sljedeće poslove:

- organiziraju i nadziru aktivnosti islamskog obrazovanja,
- organiziraju i nadziru vjerske djelatnosti,
- organiziraju i nadziru podučavanje vjери,
- organiziraju i nadziru prikupljanje zekata i sadekatu-l-fitra,
- organiziraju i nadziru aktivnosti izvršavanja obaveze kurbana,
- organiziraju i nadziru privredne i finansijske aktivnosti,
- usmjeravaju i nadziru rad medžlisa i džemata,
- izvršavaju poslove i aktivnosti kojima ih zaduže Rijaset i Sabor,
- predstavljaju godišnji plan rada, budžet, izvještaj o radu i izvještaj o realizaciji budžeta savjetima na svome području,

- podnose plan rada i izvještaj o radu Rijasetu i Vijeću muftija,
- razmatraju plan rada i izvještaj o radu izvršnog odbora medžlisa.”

B) MEŠIHATI

Član 42d.

U Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji pored predstavničkog tijela – Sabora, organizira se mešihat kao vjerski i administrativno-upravni organ.

Član 42e.

Na čelu mešihata je predsjednik mešihata.
Predsjednik mešihata bira se propisanom procedurom.

Član 42f.

Strukturu mešihata uređuje nadležno predstavničko tijelo - Sabor.

Član 42g.

Mešihat je za svoj rad odgovoran predstavničkom tijelu na svom području i najvišim organima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Objedinjene godišnje izvještaje mešihat podnosi Rijasetu i Vijeću muftija.

Član 42h.

Općim aktom koji donosi predstavničko tijelo na području mešihata uređuju se pitanja vezana za mešihat kao što su organizacija, izbor i nadležnost organa i druga pitanja.

Opći akti iz stava 1. stupaju na snagu danom njihovog donošenja a primjenjuju se po pribavljenoj saglasnosti Sabora Islamske zajednice u BiH o usklađenosti sa Ustavom Islamske zajednice.

C) DIJASPORA

Član 42i.

Islamska zajednica u dijaspori organizira se po jedinstvenim i jednakim principima preko krovnih organizacija, formiranih za jednu ili više zemalja, koje imaju svoje predstavničke i izvršne, odnosno upravne organe.

Način organiziranja Islamske zajednice u dijaspori uređuje se posebnim aktom koga donosi Sabor.

AMANDMAN XXXVI

Član 43. Ustava se briše.

AMANDMAN XXXVII

Član 44. Ustava se briše.

AMANDMAN XXXVIII

Član 45. Ustava mijenja se i glasi:

„Muftija je glavni vjerski autoritet na području muftiluka, odnosno mešihata.

Muftija predsjedava muftijstvom, odnosno mešihatom.

Potvrđivanje imenovanja i razrješenje dužnosti muftije vrši Sabor Islamske zajednice na prijedlog reisu-l-uleme.

Za muftiju može biti imenovan alim koji posjeduje srednje i visoko islamsko obrazovanje, koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao ugled među pripadnicima, odnosno članovima Islamske zajednice i koji ima najmanje deset godina rada u Islamskoj zajednici.

Muftija predstavlja i zastupa muftijstvo, odnosno mešihat te:

- tumači islamske norme i izdaje fetve,
- nadzire rad glavnih imama, imama, hatiba, muallima, muderrisa i vjeoučitelja,
- stara se o zaštiti vjerskih prava muslimana,
- brine se o uvjetima za izvršavanje islamskih dužnosti,
- stara se o izvršavanju odluka i uputa viših organa Islamske zajednice,
- predlaže imenovanje, razrješenje i premještaj glavnih imama,
- rukovodi i predsjedava muftijstvom, odnosno mešihatom,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti.”

AMANDMAN XXXIX

Član 46. Ustava mijenja se i glasi:

„Mandat muftije traje pet godina s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.”

AMANDMAN XL

Član 47. Ustava se briše.

AMANDMAN XLI

Član 48. Ustava mijenja se i glasi:

„Muftija je u radu odgovoran reisu-l-ulemi i Saboru pred kojima polaže i zakletvu.“

AMANDMAN XLII

Član 49. Ustava mijenja se i glasi:

„Rijaset Islamske zajednice je najviši izvršni organ za vjerske, obrazovne, ekonomske, finansijske, pravne i druge poslove Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Rijaset se organizira kroz uprave kao stručne, administrativno-upravne cjeline, na čijem čelu se nalaze direktori uprava.

Općim aktom koga na prijedlog Rijaseta donosi Sabor uređuju se organizacija i način funkcioniranja Rijaseta.

Rijaset sačinjavaju direktori uprava, zamjenik reisu-l-uleme i reisu-l-ulema, koji je na čelu Rijasetu te koji rukovodi i predsjedava Rijasetom.

Direktore uprava kao članove Rijasetu na prijedlog reisu-l-uleme imenuje Sabor.

Mandat direktora uprava je četiri godine, s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.”

AMANDMAN XLIII

Član 50. Ustava se briše.

AMANDMAN XLIV

Član 52. Ustava mijenja se i glasi:

“Rijaset Islamske zajednice:

- stara se o cjelokupnom vjerskom životu i ustavnoj utemeljenosti svih djelatnosti u Islamskoj zajednici na načelima Šerijata, odnosno hanefijskog mezheba,
- priprema strategiju i pravce razvoja i rada organa i ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- izvršava odluke Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i Vijeća muftija,
- predlaže Saboru budžet i završni račun,
- podnosi izvještaj o svome radu Saboru Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- vrši nadzor nad radom izvršnih organa i ustanova u Islamskoj zajednici,
- usmjerava i nadzire rad mešihata i muftijstava,
- postavlja i razrješava upravne/školske odbore islamskih i drugih obrazovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- daje saglasnost na postavljenje i razrješenje dekana i direktora islamskih i drugih obrazovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- odobrava planove i programe vjerskih predmeta i udžbenika obrazovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice te programe i udžbenike za vjeronauku uz prethodno pribavljenu saglasnost Vijeća muftija,
- osigurava zaštitu vjerskih prava muslimana,
- donosi propise o službenoj nošnji i obilježjima vjerskih predstavnika i zaposlenika u Islamskoj zajednici,

- organizira i nadzire prikupljanje zekata i sadekatu-l-fitra,
- priprema prijedlog raspodjele sredstava Fonda Bejtu-l-mal,
- organizira i nadzire aktivnosti organizacije hadža,
- organizira i nadzire aktivnosti izvršavanja obaveze kurbana,
- uspostavlja i vodi jedinstven registar vakufa Islamske zajednice,
- provodi odluke o zamjeni vakufske imovine,
- uspostavlja i održava neposredne veze sa drugim islamskim zajednicama u svijetu,
- izdaje rješenja o upisu u registar islamskih odgojno-obrazovnih ustanova i drugih odgojno-obrazovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- odobrava osnivanje preduzeća i daje saglasnost za pristupanje drugim preduzećima,
- osniva fondove, urede, centre, agencije, preduzeća, institute i druge ustanove,
- potvrđuje izbor nastavnog osoblja Fakulteta islamskih nauka i drugih visokoškolskih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- daje saglasnost za prijem nastavnog i odgajateljskog osoblja u odgojno-obrazovnim ustanovama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- uspostavlja i održava veze sa drugim vjerskim zajednicama,
- usmjerava i nadzire rad dijaspore,
- postavlja, premješta i razrješava službenike Rijaseta,
- stara se o urednom vođenju matičnih knjiga Islamske zajednice,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti i poslove koje mu u nadležnost stavi Sabor svojim odlukama.“

AMANDMAN XLV

U članu 54. Ustava iza riječi “podnosi” dodaje se riječ “godišnji”, a iza riječi “o radu” dodaju se riječi “i izvršenju budžeta”.

AMANDMAN XLVI

Iza člana 54. Ustava dodaje se novo poglavlje koje nosi naziv “VIJEĆE MUFTIJA” te član 54a., koji glasi:

„Vijeće muftija je organ Islamske zajednice za pitanja vjere. Vijeće muftija sastoji se od svih muftija u Islamskoj zajednici. Muftija postaje član Vijeća imenovanjem za muftiju, a prestaje biti član Vijeća prestankom mandata muftije.

Na čelu Vijeća muftija je reisu-l-ulema, koji rukovodi radom Vijeća, i njegov glas je odlučujući u slučajevima kada za ili protiv neke odluke Vijeća glasa isti broj muftija.

Važne odluke Vijeće muftija donosi tajnim glasanjem, u kom slučaju se odluka smatra donesenom ako je za odluku glasalo dvije trećine članova Vijeća. Važne odluke su one odluke koje Vijeće muftija proglasi takvim natpolovičnim brojem glasova članova Vijeća.

Vijeće muftija:

- osigurava valjanost razumijevanja i življenja islama i uređenje svih djelatnosti u Islamskoj zajednici na temelju načela islama i u skladu sa islamskom tradicijom i praksom Bošnjaka,
- kontrolira šerijatsku legitimnost normativnih akata i djelatnosti svih organa i funkcionera Islamske zajednice,
- brine o općem prihvaćanju i vjerodostojnoj primjeni islamskih normi u Islamskoj zajednici kroz autoritativno tumačenje vjerskih propisa na osnovu hanefijskog mezheba i maturidijskog akaida te kroz davanje autoritativnih odgovora na nova pitanja i probleme u vjerskom životu muslimana,
- brine o unapređenju ispravnog i oplemenjujućeg razumijevanja islama među pripadnicima Islamske zajednice, a posebno o:
  - poticanju idžtihada među ulemom i učenicima Islamske zajednice,
  - očitovanju prema pojavama novih učenja i vjerskih gledišta među pripadnicima Islamske zajednice,
  - zalaganju za afirmaciju islamskih vrijednosti i islamskog mišljenja u različitim istraživačkim, naučnim, društvenim i humanističkim pitanjima koja se tiču vjere i vjerskog identiteta muslimana,
- prati tokove vjerskog, društvenog, političkog i kulturnog života, procese javnog i privatnog obrazovanja i informiranja građana, razmatra pojave, ponašanja i tumačenja kojima se ugrožava sloboda vjere i uvjerenja uključujući slobodu javnog svjedočenja vjere, pravo očitovanja svojih vjerskih osjećanja i uvjerenja obavljanjem obreda, izvršavanjem i pridržavanjem vjerskih propisa, držanjem do običaja i drugih vjerskih aktivnosti,
- prati procese koji relativiziraju etička i društvena zla ili koji potiču raspirivanje vjerske mržnje, omalovažavanje ili izrugivanje vjere, odnosno ometaju očitovanje vjere ili uvjerenja kao i zastupanja načela svoje vjere i ravnanja prema njima, reagira na sve akte i procese koji su u suprotnosti sa etikom i moralom islama i koji ugrožavaju prava i interese muslimana,

- pokreće inicijativu za donošenje i izmjene Ustava i drugih normativnih akata u Islamskoj zajednici koji se odnose na vjerska pitanja,
- daje saglasnost za osnivanje vakufa,
- donosi odluku o raspodjeli sredstava Fonda Bejtu-l-mal,
- donosi odluke o zamjeni vakufske imovine,
- daje prethodnu saglasnost na planove i programe vjerskih predmeta i udžbenika obrazovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice te programe i udžbenike za vjeronauku,
- daje mišljenje o programima vjerskog djelovanja, razmatra godišnji plan i izvještaj Rijaseta i daje preporuke,
- prati kretanje u međureligijskim odnosima na području svoga djelovanja i u svijetu te daje smjernice,
- razmatra planove rada i izvještaje o radu muftijstava i mešihata
- obavlja i druge poslove iz svoje nadležnosti.

Vijeće muftija donosi odluke i stavove za poslove iz svoje nadležnosti, koje su obavezne za sve organe Islamske zajednice.

Vijeće muftija daje preporuke i pokreće inicijative.

Vijeće muftija podnosi izvještaj o radu Saboru.“

AMANDMAN XLVII

Član 55. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom II, mijenja se i glasi:

“Reisu-l-ulema je poglavar i vrhovni muftija Islamske zajednice.

Reisu-l-ulema je najviši vjerski autoritet Islamske zajednice koji predstavlja jedinstvo dina i ummeta u Islamskoj zajednici.

Reisu-l-ulema:

- stara se o ispravnom razumijevanju i življenju islama, prenošenju Emaneta i postizanju cilja Zajednice,
- planira, vodi, usmjerava i nadzire vjerski život u Islamskoj zajednici,
- predstavlja i zastupa Islamsku zajednicu,
- imenuje muftije i postavlja glavne imame i imame,
- izdaje murasele, dekrete i certifikate muftijama, glavnim imamima, imamima, hatibima, muallimima, muallimama, muderrisima, vjeroučiteljima i drugim nosiocima vjerskog autoriteta u Islamskoj zajednici,
- daje prijedlog Saboru za potvrđivanje imenovanja i razrješenja muftija te prijedlog za imenovanje članova Rijaseta,
- zaustavlja od izvršenja svaku odluku organa Islamske zajednice za koju ocijeni da je u suprotnosti sa islamskim normama i nalaže njezino usklađivanje sa islamskim normama,
- organizira i nadzire rad uprava i direkcija Rijaseta,
- saziva i predsjedava sjednicama Rijaseta i Vijeća muftija,

- izdaje naloge i potpisuje sva akta Rijaseta i Vijeća muftija Islamske zajednice,
- reisu-l-ulema može zatražiti vanredne izvještaje od muftijstava i mešihata,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti.

Reisu-l-ulema može pismenim putem prenijeti obavljanje pojedinih poslova iz svoje nadležnosti na članove Rijaseta.

Reisu-l-ulema donosi fetve.

Reisu-l-ulemi u radu pomaže fetva-emin.

Reisu-l-ulema za svoj rad odgovara Saboru.

Sjedište reisu-l-uleme je u Sarajevu.”

AMANDMAN XLVIII

Član 56. Ustava mijenja se i glasi:

“Za reisu-l-ulemu može biti biran istaknuti alim, koji posjeduje srednje i visoko islamsko obrazovanje, koji je obavljao dužnosti u Islamskoj zajednici najmanje petnaest godina i koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao opći ugled i povjerenje pripadnika i članova Islamske zajednice.

Kandidat za reisu-l-ulemu ne može biti mlađi od četrdeset godina.

Sabor utvrđuje kandidaturu i predlaže najmanje dva kandidata za reisu-l-ulemu.”

AMANDMAN XLIX

Član 57. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom III, glasi:

“Reisu-l-ulemu bira tijelo koje sačinjavaju: sabornici Islamske zajednice, članovi Rijaseta Islamske zajednice, muftije, predsjednici mešihata Islamske zajednice, dekan i direktori islamskih ustanova, glavni imami, predsjednici izvršnih odbora medžlisa.”

Pravilnikom o izboru reisu-l-uleme će se, u smislu prethodnog stava, definirati kategorije: islamskih ustanova, predsjednika izvršnih odbora medžlisa, glavnih imama te pitanje učešća dijaspore u izbornom procesu za izbor reisu-l-uleme.

AMANDMAN L

U članu 58. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom IV, u stavu (4) riječi “Po preuzimanju” zamjenjuju se riječima “Prilikom preuzimanja”.

AMANDMAN LI

Član 59. Ustava mijenja se i glasi:

“Status reisu-l-uleme kojem je istekao mandat uređuje se posebnim pravilnikom kojeg donosi Sabor.”

AMANDMAN LII

Član 60. Ustava mijenja se i glasi:

“Reisu-l-ulemi pomaže u radu i zamjenjuje ga u njegovoj odsutnosti i spriječenosti zamjenik reisu-l-uleme.

Na prijedlog reisu-l-uleme, zamjenika reisu-l-uleme imenuje Sabor najkasnije tri mjeseca od preuzimanja dužnosti reisu-l-uleme.

Mandat zamjenika reisu-l-uleme traje koliko i mandat reisu-l-uleme, uz mogućnost izbora za još jedan mandat.

Za zamjenika reisu-l-uleme može biti *biran* istaknuti alim koji posjeduje srednje i visoko islamsko obrazovanje, koji je obavljao dužnosti u Islamskoj zajednici najmanje *petnaest* godina i koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao opći ugled i povjerenje pripadnika i članova Islamske zajednice.

Kandidat za zamjenika reisu-l-uleme ne može biti mlađi od četrdeset godina.

Zamjenik reisu-l-uleme, između ostalog, obavlja i sljedeće poslove:

- koordinira rad uprava Rijaseta,
- koordinira saradnju muftijstava, odnosno mešihata,
- nadzire rad muftijstava, odnosno mešihata, posebno u izvršavanju obaveza prema ovom ustavu, drugim općim aktima te odlukama i zaključcima Sabora i Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- pomaže reisu-l-ulemi u obavljanju poslova iz njegove nadležnosti,
- obavlja i druge poslove prema odlukama i uputama reisu-l-uleme.”

AMANDMAN LIII

Član 61. Ustava mijenja se i glasi:

„Zamjenik reisu-l-uleme za svoj rad odgovara reisu-l-ulemi i Saboru.“

AMANDMAN LIV

Član 62. Ustava mijenja se i glasi:

“Sabor je najviše predstavničko i zakonodavno tijelo Islamske zajednice.

Nadležnost Sabora:

- donosi ustav i druge propise kojima se uređuju organizacija i djelovanje organa i ustanova Islamske zajednice,
- određuje strategiju i pravce razvoja Islamske zajednice,
- daje smjernice za rad organa i ustanova za upravljanje imovinom Islamske zajednice,
- donosi budžet i usvaja završni račun Islamske zajednice,
- odobrava osnivanje udruženja u Islamskoj zajednici,
- potvrđuje imenovanje i razrješenje muftija,

- imenuje članove Ustavnog suda Islamske zajednice,
- imenuje članove stalnih i povremenih saborskih komisija,
- razmatra i usvaja izvještaje o radu: reisu-l-uleme, Rijasetu, Vijeća muftija i dr.,
- donosi propise o službi u Islamskoj zajednici i disciplinskoj odgovornosti,
- donosi propise o upotrebi znaka i bajraka Islamske zajednice,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti.“

AMANDMAN LV

U članu 63. Ustava vrše se izmjene kako slijedi:

U stavu (1), broj 83 zamjenjuje se brojem 87.

U stavu (1) tačke (12), (13) i (14) mijenjaju se i glase:

Njemačka – 2 sabornika,

Sjeverna Amerika – 2 sabornika,

Australija – 1 sabornik.

U stavu (1), iza tačke (14.) dodaju se tačke (15), (16), (17) i (18), koje glase:

Austrija – 1 sabornik,

Švicarska i Francuska – 1 sabornik,

Švedska, Norveška, Danska i Finska – 1 sabornik,

Benelux, Velika Britanija i Irska – 1 sabornik.

U stavu (5) riječ “članom” zamjenjuje se riječju “stavom”.

AMANDMAN LVI

Član 64. Ustava mijenja se i glasi:

“Sabor Islamske zajednice ima predsjednika, dva potpredsjednika i sekretara.

Predsjednika, potpredsjednike i sekretara Sabora biraju sabornici na konstituirajućoj sjednici.

Sabor ima stalne komisije za pojedine oblasti, a po potrebi može imenovati i povremene komisije. Rad komisija uređuje se poslovníkom o radu, koga donosi Sabor.

Predsjednik Sabora saziva sjednice Sabora najmanje dva puta godišnje.

Predsjednik je dužan sazvati sjednicu Sabora ako to od njega zatraži, uz pisano obrazloženje, najmanje jedna četvrtina sabornika, reisu-l-ulema, Vijeće muftija ili Rijaset.

Sabor radi putem sjednica Sabora i komisija Sabora.”

AMANDMAN LVII

U članu 65. Ustava stav (1) mijenja se i glasi:

“Ustavni sud Islamske zajednice je vrhovni organ za ocjenu ustavnosti akata i rada ustanova i organa Islamske zajednice.“

AMANDMAN LVIII

U člana 66. Ustava u stavu (1) tačka (1) mijenja se i glasi:

“- ocjenjuje ustavnost općih i pojedinačnih pravnih i drugih akata organa i ustanova svih nivoa organiziranja Islamske zajednice”.

AMANDMAN LIX

U nazivu dijela VI. Ustava – USTANOVE ISLAMSKJE ZAJEDNICE - iza riječi “USTANOVE” dodaju se riječi “I PRIVREDNA DRUŠTVA”.

AMANDMAN LX

U članu 69. Ustava iza riječi “odgojno-obrazovne”, dodaju se riječi “naučno-istraživačke, kulturne”, a iza riječi “Islamske zajednice” briše se tačka i dodaju riječi “i privrednim društvima”.

AMANDMAN LXI

U članu 70. Ustava iza riječi “sposobnosti” briše se tačka i dodaju riječi “i koje su se dokazale posebnim rezultatima”.

AMANDMAN LXII

U članu 71. Ustava, iza stava (1) dodaje se novi stav koji glasi:

“Organizacija tarikatskih redova u okviru Islamske zajednice, njihov status i djelatnosti, shodno prethodnom stavu, uređuju se posebnim aktom kojeg donosi Sabor.”

AMANDMAN LXIII

U članu 73. Ustava vrše se izmjene kako slijedi:

U stavu (1) riječi “pripadnik džemata” zamjenjuju se riječima “njezin član”.

U stavu (2) riječi “pripadnik džemata” zamjenjuju se riječima “njezin član”, a iza riječi “koji je navršio osamnaest godina” dodaju se riječi “koji je član Islamske zajednice najmanje tri godine prije izbora”.

AMANDMAN LXIV

U članu 74. Ustava u stavu (3) iza riječi “predstavničkim” dodaje se riječ “tijelima”, a iza riječi “organima” dodaju se riječi “na istom nivou organizovanja”.

AMANDMAN LXV

U članu 75. Ustava stav (3) mijenja se i glasi:

“Mandat imenovanih zvaničnika Islamske zajednice: članova Rijaseta, dekana, direktora odgojno-obrazovnih ustanova, direktora direkcija, agencija, fondova, preduzeća, instituta, biblioteka, arhiva, urednika medija traje četiri godine s mogućnošću izbora na još jedan mandat.”

AMANDMAN LXVI

U članu 76. Ustava u stavu (1) iza riječi “predstavničkim” dodaje se riječ “tijelima”.

AMANDMAN LXVII

U nazivu dijela VIII. Ustava riječi “U RATNIM UVJETIMA” zamjenjuju se riječima “U VANREDNOM I RATNOM STANJU”.

AMANDMAN LXVIII

Član 77. Ustava mijenja se i glasi:

“U vanrednom i ratnom stanju, koje proglasi država, sva tijela, organi i ustanove Islamske zajednice dužni su nastaviti svoj rad prilagođavajući se vanrednom i ratnom stanju.

Za organizaciju i odvijanje rada tijela, organa i ustanova Islamske zajednice u vanrednom i ratnom stanju odgovorni su predsjednici tijela, organa i direktori ustanova.”

AMANDMAN LXIX

Član 78. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom V, mijenja se i glasi:

“U slučaju nemogućnosti funkcioniranja Sabora, Rijaseta i Vijeća muftija Islamske zajednice, prava i obaveze Sabora, Rijaseta i Vijeća muftija prenose se na posebno tijelo, koje sačinjavaju:

- reisu-l-ulema,
- predsjednik i potpredsjednici Sabora,
- zamjenik reisu-l-uleme,
- članovi Rijaseta koji mogu sudjelovati u radu tijela,
- muftije koji mogu sudjelovati u radu tijela.“

AMANDMAN LXX

Član 79. Ustava mijenja se i glasi:

“Ustav se može mijenjati u cijelosti ili ustavnim amandmanima.

Donošenje i promjenu Ustava vrši Sabor po postupku propisanom ovim Ustavom.

Inicijativu za donošenje i promjenu Ustava može podnijeti najmanje trećina članova Sabora, Vijeće muftija ili Rijaset.

O inicijativi za donošenje i promjenu Ustava odlučuje Sabor natpolovičnom većinom od ukupnog broja članova Sabora.

Inicijativu za donošenje i promjenu Ustava Sabor upućuje Vijeću muftija i Rijasetu radi davanja mišljenja ukoliko isti nisu predlagачi.

Nacrt akta o promjeni Ustava utvrđuje Ustavna komisija Sabora.

Nacrt akta o promjeni Ustava stavlja se na javnu raspravu, koja ne može trajati kraće od 30 dana, nakon kojeg Ustavna komisija utvrđuje prijedlog akta o promjeni Ustava i upućuje ga Saboru.

Za donošenje i promjenu Ustava neophodno je prisustvo najmanje dvije trećine sabornika.

Odluka o donošenju ili promjeni Ustava je valjana ako je za nju glasalo najmanje dvije trećine od ukupnog broja sabornika.

Usvojenju promjenu Ustava Sabor proglašava svojom odlukom.

Ako promjena Ustava ne bude usvojena, o tome se ne može ponovo odlučivati prije isteka jedne godine od dana kada je prijedlog odbijen.”

AMANDMAN LXXI

U članu 82. Ustava iza riječi “u skladu sa” dodaje se riječ “Šerijatom i”.

AMANDMAN LXXII

Iza člana 87. Ustava dodaje se novi član 87a., koji glasi:

“Postojeća normativna akta svih organa i institucija Islamske zajednice uskladit će se sa odredbama ovog ustava u roku od šest mjeseci nakon stupanja na snagu ovih amandmana.”

Nakon usvajanja ustavnih amandmana u roku od šest mjeseci izvršit će se konstituiranje novouspostavljenih organa na temelju ustavnih izmjena. Mandat članova novouspostavljenih organa teče od dana konstituiranja tih organa.

Mandat postojećih tijela i organa Islamske zajednice koji se ne mijenjaju ustavnim amandmanima ostaje nepromijenjen i navedeni organi nastavljaju sa svojim radom na osnovu važećih ustavnih odredbi prema kojima su ti organi ustanovljeni, odnosno članovi izabrani.

Usvojeni Amndmani stupaju na snagu danom donošenja i bit će objavljeni u *Glasniku Islamske zajednice*.”

Broj: SIZ-23/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu člana 62. i člana 79. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu Sabora Islamske zajednice, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na osmoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je

ODLUKU

O PROGLAŠENJU AMANDMANA NA USTAV ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI

Član 1.

Ovom odlukom proglašavaju se Amandmani od VI. do LXXII. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koje je Sabor Islamske zajednice usvojio na sjednici održanoj dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine.

Član 2.

Amandmani od VI. do LXXII. na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini čine sastavni dio Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i stupaju na snagu danom donošenja, a bit će objavljeni u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice*.

Član 3.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 03-03-1-1015/14

Datum, 17. džumade-l-uhra 1435. h.g.

17. april 2014. godine

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na svojoj 17. redovnoj sjednici, održanoj u Sarajevu 15. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 15. aprila 2014. godine, uslijed ukazane potrebe a na temelju odredbe člana 8., stav 1, 2, 5 i 6 Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini („Sl. Glasnik BiH“, broj: 5/2004) i odredbe člana 5., stav 1, 2 i 3 Pravilnika o uspostavi i vođenju jedinstvenog Registra za upis crkava i vjerskih zajednica („Sl. Glasnik BiH“, broj: 46/2004), donio je slijedeću:

ODLUKU

o reaktiviranju Medžlisa IZ-e Bileća i Medžlisa IZ-e Nevesinje

Član 1.

Ovom odlukom Rijaset konstatuje i potvrđuje pravni kontinuitet Medžlisa Islamske zajednice Bileća i Medžlisa Islamske zajednice Nevesinje koji su prestali sa radom 1992. godine zbog progona pripadnika Islamske zajednice, a za koje su se u vrijeme donošenja ove odluke stekli uslovi za reaktiviranje rada.

Član 2.

U skladu sa ovom odlukom i ranije donesenim Rješenjima o imenovanju povjereništava za Medžlis Islamske zajednice Bileća i Medžlis Islamske zajednice Nevesinje podnijet će se zahtjevi za upis u Registar Islamske zajednice koji vodi Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine.

Član 3.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Obrazloženje

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini je na temelju odredbe člana 8. , stav 1, 2, 5 i 6 Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini („Sl. Glasnik BiH“, broj: 5/2004) i odredbe člana 5., stav 1, 2 i 3 Pravilnika o uspostavi i vođenju jedinstvenog Registra za upis crkava i vjerskih zajednica, dana 07.02.2005. godine dostavio Ministarstvu pravde BiH prijave za U-1 i U-2 postojećih subjekata upisa (pravnih osoba) Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na temelju kojih je izvršen upis ustanova i organa Islamske zajednice u navedeni Registar.

U navedenoj prijavi je konstatovano da Medžlis Islamske zajednice Bileća i Medžlis Islamske zajednice Nevesinje nisu prijavljeni u Registar iz razloga što se na području na kojima su djelovali navedeni medžlisi prije rata, u momentu slanja navedene prijave nisu stekli uslovi za normalan rad tih medžlisa, jer su objekti tih medžlisa porušeni u periodu 1992.-1995. godine.

Kako su se u međuvremenu stekli uslovi za funkcionisanje navedenih medžlisa na način da su se obnovili porušeni objekti i potrebna infrastruktura, Rijaset je odlučio da se navedeni medžlisi upišu u Registar Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koji vodi Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 38/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu člana 5. Izbornih pravila i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je sljedeću

ODLUKU

o imenovanju Glavne izborne komisije za provođenje izbora u Islamskoj zajednici na području Bosne i Hercegovine

I

Za provođenje izbora u Islamskoj zajednici na području Bosne i Hercegovine, na mandat od četiri godine, imenuje se Glavna izborna komisija u sastavu:

Mensur Karadža, iz Rijaseta IZ-e, predsjednik Komisije;

Malik Šljivo, iz Sarajevskog muftijstva, član;

Bahrudin Čolo, iz Travničkog muftijstva, član;

Safet Pozder, iz Mostarskog muftijstva, član;

Mensur Čehić, iz Bihaćkog muftijstva, član;

Midhat Bašić, iz Goraždanskog muftijstva, član;

Muamer Zukić, iz Tuzlanskog muftijstva, član;

Elvir Mehić, iz Zeničkog muftijstva, član;

Fikret Čelenka, iz Banjalučkog muftijsta, član

II

Glavna izborna komisija se zadužuje da, u skladu sa svojim nadležnostima, poduzme sve neophodne mjere i aktivnosti neophodne za provođenje izbora

na području Bosne i Hercegovine za nivou džemata, medžlisa i Sabora, što uključuje i određivanje termina za provođenje izbora za pojedine nivoe.

Rijaset Islamske zajednice će osigurati materijalna sredstva za rad Komisije i provođenje izbora.

III

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u *Glasniku Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 42/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu člana 62. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je sljedeću

ODLUKU

o dopuni Odluke o osnivanju Medrese „Džemaludin-ef. Čaušević“

Član 1.

Dopunjava se član 5. Odluke o osnivanju Medrese „Džemaludin-ef. Čaušević“ broj: 456/99 od 09. februara 1999. godine, na način da se dodaje stav 2. koji glasi:

Medresa će obavljati slijedeće djelatnosti:

- 55.69 ostali smještaj;
- 56.10 djelatnost restorana i ostalih subjekata za pripremu i usluživanje hrane;
- 56.29 ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane;
- 85.31 opće srednje obrazovanje;
- 85.51 obrazovanje i podučavanje u području sporta i rekreacije;
- 85.52 obrazovanje i podučavanje u području kulture;

Član 2.

Ostale odredbe ostaju nepromijenjene.

Član 3.

Ovlašćuje se direktor medrese da može potpisati i ovjeriti sve notarske isprave vezano za dopunu djelatnosti i promjenu lica ovlaštenog za zastupanje medrese kod nadležnih organa.

Član 4.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 37/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu člana 2. i člana 7. Izbornih pravila i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je sljedeću

ODLUKU

o raspisivanju izbora u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini

I

Raspisuju se izbori za sve organe i tijela u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini kojima ističe četverogodišnji mandat na koji su izabrani na izborima provedenim 2010. godine.

II

Zadužuje se Rijaset Islamske zajednice da, u skladu sa Izbornim pravilima, organizira i provede izbore u Islamskoj zajednici u BiH najkasnije do isteka mandata organa za koje se vrše izbori.

III

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u *Glasniku Islamske zajednice*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 28/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU o potvrđivanju imenovanja muftije banjalučkog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-366/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Osman-ef. Kozlića** na dužnost muftije banjalučkog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 32/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU o potvrđivanju imenovanja muftije bihačkog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-368/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Hasan-ef. Makića** na dužnost muftije bihačkog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 30/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.
26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o potvrđivanju imenovanja muftije gorazhdanskog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-370/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Remzije-ef. Pitića** na dužnost muftije gorazhdanskog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 30/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.
26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU o potvrđivanju imenovanja muftije gorazhdanskog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-370/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Remzije-ef. Pitića** na dužnost muftije gorazhdanskog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 36/14
Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.
26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU o potvrđivanju imenovanja muftije ljubljanskog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-373/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Nedžad-ef. Grabusa** na dužnost muftije ljubljanskog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 29/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU
o potvrđivanju imenovanja muftije mostarskog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-371/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Salem-ef. Dedovića** na dužnost muftije mostarskog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 29/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU
o potvrđivanju imenovanja muftije mostarskog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-371/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Salem-ef. Dedovića** na dužnost muftije mostarskog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 46/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o potvrđivanju imenovanja muftije sandžačkog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-407/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Muamer-ef. Zukorlića** na dužnost muftije sandžačkog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 46/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU
o potvrđivanju imenovanja muftije sandžačkog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-407/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Muamer-ef. Zukorlića** na dužnost muftije sandžačkog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 46/14
Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.
26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU
o potvrđivanju imenovanja muftije sandžačkog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-407/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Muamer-ef. Zukorlića** na dužnost muftije sandžačkog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 33/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o potvrđivanju imenovanja muftije sarajevskog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-367/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Enes-ef. Ljevakovića** na dužnost muftije sarajevskog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 35/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o potvrđivanju imenovanja muftije travničkog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-364/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Ahmed-ef. Adilovića** na dužnost muftije travničkog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 31/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU o potvrđivanju imenovanja muftije vojnog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-369/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Hadis-ef. Pašalića** na dužnost muftije vojnog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 34/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana XXXVIII i LXVII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU o potvrđivanju imenovanja muftije zeničkog

I

Sabor Islamske zajednice potvrđuje Odluku reisu-l-uleme br. 01/R-365/14 od 26. aprila 2014. godine o imenovanju **Ejub-ef. Dautovića** na dužnost muftije zeničkog.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 44/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu člana 62. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je

ODLUKU

I

Daje se saglasnost Medžlisu Islamske zajednice Novi Travnik za osnivanje pravnog subjekta za bavljenje predškolskom djelatnošću.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 27/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu Amandmana LII na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, na prijedlog reisu-l-uleme, donio je

ODLUKU

o imenovanju zamjenika reisu-l-uleme

I

Mr. Husejin-ef. Smajić imenuje se za zamjenika reisu-l-uleme Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Mandat imenovanog zamjenika reisu-l-uleme traje do isteka mandata aktuelnog reisu-l-uleme.

II

Imenovani će svoju dužnost zamjenika reisu-l-uleme obavljati u skladu sa Ustavom i drugim propisima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

III

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 39/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu člana 27. Zakona o ustanovama (*Sl. list BiH* br. 6/92, 8/93 i 13/94), člana 30. Zakona o naučnoistraživačkoj djelatnosti (Službene novine Kantona Sarajevo broj 10/04) i člana 62. stav 2. tačka 1. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na 9. redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26.4.2014. donio je:

PRAVILA INSTITUTA ZA ISLAMSKU TRADICIJU BOŠNJAKA

I – OSNOVNE ODREDBE

Član 1.

Ovim Pravilima uređuje se naziv i sjedište Instituta, osnivač, djelatnost, način i uvjeti obavljanja djelatnosti, organi upravljanja i rukovođenja Institutom, unutrašnja organizacija i sistematizacija, radni odnosi, organizacija naučnog i stručnog rada, način stjecanja i raspoređivanja sredstava za rad, statusne promjene, način ostvarivanja javnosti rada i druge odredbe od značaja za rad Instituta.

Član 2. (Definicija)

Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka (u daljem tekstu: Institut) je naučnoistraživačka ustanova Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koja se bavi naučnoistraživačkim radom.

Član 3.
(Naziv)

Naziv ustanove je: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini, Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka.

Skraćeni naziv ustanove je: Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka.

Član 4.
(Sjedište)

Sjedište Instituta je u Sarajevu, Gazi Husrev-begova 56A.

Odluku o promjeni naziva i sjedišta Instituta donosi Upravni odbor uz saglasnost Rijaseta Islamske zajednice u BiH.

Član 5.
(Pravni subjektivitet)

Institut ima svojstvo pravnog lica.

Član 6
(Upis u registar)

Institut je upisan u Registar za Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini kod Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine i Registar Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.

Član 7.
(Pečat i memorandum)

Institut ima pečat i memorandum.

Član 8.
(Pečat)

Institut u svom radu upotrebljava službene pečate promjera 45 mm i 20 mm s ispisanim tekstom na bosanskom, arapskom i engleskom jeziku:

- Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini
- Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka

Svi natpisi su ispisani u koncentričnim nezavršenim krugovima na čijim se krajevima nalazi zaštitni znak Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Institut u radu, također, upotrebljava i četvrtaste pečate i to:

Jedan pečat dimenzija 70x40 mm s ravno ispisanim tekstom na bosanskom, arapskom i engleskom jeziku:

Prvi red: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovni

Drugi red: Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka

Drugi pečat dimenzija 60x30 mm s ravno ispisanim tekstom na bosanskom jeziku:

Prvi red: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovni

Drugi red: Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka

Treći red: Broj: _____ primljeno dana _____ sa priloga _____

Član 9.

Za izradu pečata Instituta nadležan je Rijaset Islamske zajednice u BiH.

Član 10.

(Memorandum)

Institut u svom radu koristi memorandum u čijem je zaglavlju ispisan tekst:
Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini

Logo Instituta za islamsku tradiciju Bošnjaka

Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka

Tekst memoranduma može biti ispisan na bosanskom, arapskom, turskom, engleskom i njemačkom jeziku.

U podnožju memoranduma ispisani su podaci za kontakte s Institutom.

Član 11.

(Zaštitni znak)

Institut na svom memorandumu može dodatno koristiti i vlastiti zaštitni znak.

II – OSNIVAČ INSTITUTA I NJEGOVI PRAVNI POLOŽAJ

Član 12.

(Osnivač)

Osnivač Instituta je Sabor Islamske zajednice u BiH.

Prava i obaveze u ime osnivača vršit će Rijaset Islamske zajednice u BiH (u daljem tekstu: Osnivač).

Sabor Islamske zajednice u BiH ostaje nadležan za donošenje Pravila Instituta te usvajanje njegovih izmjena i dopuna.

Član 13.

(Nadležnosti Osnivača)

Nadležnosti Osnivača su:

- donosi odluku o pokretanju i prestanku rada Instituta,
- daje mišljenje na prijedlog izmjena i dopuna pravila,
- imenuje članove i predsjednika Upravnog odbora Instituta,
- daje saglasnost na imenovanje i razrješenje direktora Instituta,
- odlučuje o raspolaganju imovinom Instituta u slučaju prestanka njegovog rada,
- vrši nadzor nad radom Instituta.

Član 14.
(Odgovornost)

Institut ima svojstvo pravnog lica, ustanove Rijaseta Islamske zajednice u BiH i u pravnom prometu istupa samostalno, a za svoje obaveze odgovara sredstvima kojima raspolaže.

III – DJELATNOST INSTITUTA

Član 15.
(Djelatnost)

Institut se bavi naučnoistraživačkom djelatnošću iz oblasti islamske tradicije Bošnjaka.

Područje djelatnosti Instituta obuhvata proučavanje pisane i usmene, duhovne i materijalne tradicije Bošnjaka kao i proučavanje aktuelne društvene i kulturne stvarnosti Bošnjaka.

Pored osnovne, Institut se može baviti izdavačkom i drugim djelatnostima koje su u vezi s osnovnom djelatnošću Instituta.

Član 16.
(Naučnoistraživački rad)

Naučnoistraživački rad podrazumijeva otkrivanje novih i korištenje postojećih znanja iz oblasti islamske tradicije Bošnjaka.

Naučnoistraživački rad obuhvata fundamentalna istraživanja u navedenoj oblasti.

Rezultati naučnoistraživačkog rada moraju da sadrže elemente izvornosti i novosti, a vrednuju se objavljivanjem u naučnim ili drugim publikacijama ili na drugi način propisan ovim pravilima.

IV- ZADACI INSTITUTA

Član 17.
(Zadaci)

Institut ostvaruje zadatke utvrđene zakonom i ovim pravilima a naročito:

- organizira istraživanja u oblasti islamske tradicije Bošnjaka,
- ugovara naučna i stručna istraživanja,
- organizira izdavačku djelatnost knjiga i periodičnih publikacija, internet izdanja, časopisa i drugih izdanja samostalno i u suizdavaštvu s drugim institucijama,

- organizira i saorganizira naučne skupove, savjetovanja, diskusije i predavanja o pojedinim naučnim i stručnim pitanjima iz djelokruga rada Instituta i srodnih djelatnosti
- radi na usavršavanju metodologije i stručnog rada iz svoje djelatnosti,
- pruža pomoć naučnim i stručnim saradnicima u istraživanju,
- razvija saradnju s naučnim i stručnim ustanovama u zemlji i inozemstvu,
- vrši promociju i prodaju sopstvenih izdanja te izdanja u suizdavaštvu s drugim institucijama,
- obavlja i druge poslove i zadatke utvrđene zakonom i općim aktima Instituta.

V- ORGANI INSTITUTA

Član 18. (Organi)

Organi Instituta su:

Organ upravljanja – Upravni odbor

Organ rukovođenja – Direktor

Organ kontrole poslovanja – Nadzorni odbor

Stručni organ – Naučno vijeće

Član 19. (Upravni odbor)

Upravni odbor broji pet članova koje imenuje Osnivač na period od četiri godine s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.

Dva člana Upravnog odbora imenuju se iz reda zaposlenih u Institutu s naučnim ili istraživačkim zvanjem.

Direktor Instituta ne može biti član Upravnog odbora.

Član 20. (Nadležnosti Upravnog odbora)

Upravni odbor:

- utvrđuje prijedlog pravila Instituta,
- imenuje i razrješava direktora uz saglasnost Osnivača,
- utvrđuje planove rada i razvoja,
- donosi Pravilnik o radu Upravnog odbora,
- imenuje konkursne komisije za izbor zaposlenika,
- na prijedlog direktora odobrava angažman spoljnih saradnika;
- utvrđuje godišnji program rada,
- usvaja finansijski plan i godišnji obračun,

- donosi opći akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova i druge opće akte u skladu sa zakonom i pravilima Instituta,
- odlučuje o svim pitanjima obavljanja djelatnosti radi kojih je Institut osnovan izuzev pitanja koja su u nadležnosti Naučnog vijeća Instituta,
- usmjerava, kontrolira i ocjenjuje rad direktora,
- rješava sva pitanja odnosa s Osnivačem,
- odlučuje kao drugostepeni organ po prigovoru zaposlenika na pojedinačne akte o pravima, obavezama i odgovornosti,
- podnosi Osnivaču godišnji izvještaj o poslovanju Instituta,
- imenuje Naučno vijeće na prijedlog direktora,
- vrši i druge poslove u skladu sa zakonom i pravilima Instituta.

Član 21.

(Rad Upravnog odbora)

Rad Upravnog odbora regulira se Pravilnikom o radu.

Član 22.

(Direktor)

Za direktora Instituta može biti imenovan naučni radnik koji ima doktorat iz oblasti islamskih, društvenih ili humanističkih nauka, zvanje naučnog saradnika, višeg naučnog saradnika ili naučnog savjetnika te potrebne moralne i organizacijske sposobnosti.

Pored uvjeta iz stava 1. ovog člana kandidat za direktora mora ispunjavati i sljedeće uvjete:

- da je rukovodio naučnoistraživačkim projektima,
- da ima razvijene rukovodeće sposobnosti.

Član 23.

(Imenovanje direktora)

Direktora Instituta, na osnovu javnog konkursa, imenuje i razrješava Upravni odbor uz saglasnost Osnivača.

Mandat direktora Instituta je četiri godine s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.

Član 24.

(Razrješenje direktora)

Upravni odbor Instituta može razriješiti direktora i prije isteka mandata na koji je imenovan:

- ako utvrdi da je odgovoran za neuspješan ili nezakonit rad Instituta,
- na lični zahtjev,
- u drugim slučajevima utvrđenim zakonom.

Član 25.

(Vršilac dužnosti direktora)

Ukoliko direktor nije imenovan ili je razriješen dužnosti iz razloga propisanih članom 24. ovih pravila, Upravni odbor će imenovati vršioca dužnosti iz reda zaposlenika.

Vršilac dužnosti može biti imenovan do imenovanja direktora a najduže šest mjeseci.

Vršilac dužnosti ima sva prava, obaveze i ovlaštenje direktora.

Član 26.

(Nadležnosti direktora)

Direktor Instituta:

- organizira i rukovodi radom Instituta,
- predlaže Naučnom vijeću izbor predsjedavajućeg Naučnog vijeća,
- učestvuje u radu Naučnog vijeća,
- zastupa Institut prema trećim licima i odgovoran je za zakonitost rada Instituta,
- predlaže Upravnom odboru strategije razvoja Instituta,
- predlaže Upravnom odboru plan rada i finansijski plan Instituta,
- predlaže Upravnom odboru mjere za efikasno i zakonito obavljanje djelatnosti Instituta,
- predlaže Upravnom odboru unutrašnju organizaciju i sistematizaciju poslova Instituta,
- predlaže Upravnom odboru angažman spoljnih saradnika,
- donosi odluku o izboru zaposlenika na prijedlog konkursne komisije,
- odlučuje o pravima, obavezama i odgovornosti zaposlenika Instituta,
- prisustvuje sjednicama Upravnog odbora,
- izvršava odluke Upravnog odbora,
- preduzima mjere za sprovođenje politika, strategija i plana poslovanja,
- vodi brigu o savjesnom korištenju imovine Instituta,
- daje ovlaštenje za predstavljanje Instituta prema trećim licima,
- naredbodavac je za izvršenje finansijskog plana,
- predlaže Upravnom odboru opće akte iz domena rada Instituta,
- podnosi izvještaje o finansijskom poslovanju i izvještaj o radu,
- vrši i druge poslove u skladu sa zakonom i Ustavom Islamske zajednice u BiH.

Član 27.

(Nadzorni odbor)

Nadzorni odbor ima tri člana koje imenuje Osnivač.

Jedan član Nadzornog odbora je iz reda zaposlenih u Institutu.

Predsjednik i članovi Nadzornog odbora imenuju se za period od četiri godine uz mogućnost imenovanja na još jedan mandat.

Do imenovanja članova Nadzornog odbora osnovne djelatnosti Nadzornog odbora obavljat će nadležna služba Rijaseta Islamske zajednice u BiH.

Član 28.

(Nadležnosti Nadzornog odbora)

Nadzorni odbor:

- analizira izvještaje o poslovanju Instituta,
- u obavljanju nadzora nad upotrebom sredstava za rad, pregleda godišnji izvještaj o poslovanju i godišnji obračun,
- pregleda i provjerava urednost i zakonitost vođenja poslovnih knjiga,
- izvještava Osnivača, Upravni odbor i direktora o rezultatima nadzora.

Član 29.

(Naučno vijeće)

Naučno vijeće je naučni stručni organ Instituta sastavljen od najmanje pet članova.

Naučno vijeće u pravilu čine zaposlenici Instituta s naučnim stepenom doktora nauka.

Naučno vijeće može imati i članove spoljne saradnike koji imaju naučni stepen doktora nauka.

Angažman spoljnih saradnika na prijedlog direktora odobrava Upravni odbor Instituta.

Član 30.

(Rad Naučnog vijeća)

Rad Naučnog vijeća regulira se Pravilnikom o radu.

Član 31.

(Nadležnosti Naučnog vijeća)

Naučno vijeće:

- na prijedlog direktora imenuje predsjedavajućeg vijeća,
- utvrđuje programe naučnoistraživačkog rada na prijedlog direktora i prati njihovo ostvarivanje,
- na prijedlog direktora usvaja naučnoistraživačke projekte, daje odgovarajuće smjernice i ocjenjuje kvalitet ostvarenih projekata,

- vrši izbor u naučna i istraživačka zvanja,
- utvrđuje izdavačku politiku Instituta,
- vrši i druge poslove propisane zakonom.

Član 32.

(Unutrašnja organizacija)

U izvršavanju zadataka i obavljanju poslova iz svog djelokruga rada, Institut ima sljedeće organizacione jedinice:

Odjeljenje naučne obrade
Sekretarijat

Član 33.

(Odjeljenje naučne obrade)

Odjeljenje naučne obrade se bavi sustavnim teorijskim i empirijskim istraživanjem islamske tradicije Bošnjaka.

Član 34.

(Sekretarijat Instituta)

Sekretarijat Instituta se bavi:

- upravno-pravnim, administrativnim i općim poslovima,
- pripremom nacрта općih akata, izradom rješenja i odluka koje donose organi Instituta,
- izradom izvještaja o radu,
- drugim poslovima po nalogu direktora.

VI ORGANIZACIJA NAUČNOG I STRUČNOG RADA, VERIFICIRANJE I OBJAVLJIVANJE REZULTATA NAUČNOG RADA

Član 35.

(Program naučnog i stručnog rada)

Osnov za organiziranje naučnog i stručnog rada Instituta čine potrebe Islamske zajednice i javni natječaji za naučnoistraživačke projekte.

Naučni i stručni rad u Institutu obavlja se na osnovu godišnjeg programa rada Instituta.

Program rada sadrži kolektivne i individualne zadatke, naziv teme, autora i rok izvršavanja zadataka.

Član 36.

(Naučni i stručni zadaci)

Naučni i stručni zadaci obavljaju se na osnovu studijskog projekta.

Naučno vijeće i direktor utvrđuju konkretne radne zadatke stručnim saradnicima Instituta.

Nosilac radnog zadatka podnosi Naučnom vijeću izvještaj o radu na određenom zadatku krajem tekuće godine.

Po završenom radnom zadatku nosilac radnog zadatka predaje rad direktoru koji s tim upoznaje Naučno vijeće Instituta.

Predajom rukopisa i pozitivnim recenzijama smatra se da je radni zadatak završen.

Studijski projekat radi nosilac radnog zadatka, odnosno grupa saradnika ako se projekat izvodi timski.

Studijski projekat razmatra i usvaja Naučno vijeće Instituta.

Član 37.

(Objavljivanje rezultata naučnog rada)

Institutu kao poslodavcu pripada isključivo pravo na objavljivanje i korištenje svih naučnih i stručnih radova kao autorskih djela naučnih saradnika rađenih u organizaciji ili po uputstvima Instituta, u trajanju od pet godina od dana završetka djela, u skladu sa Zakonom o autorskom i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini.

Član 38.

Nakon proteka roka od pet godina od završetka autorskog djela nastalog u organizaciji ili po uputstvu Instituta, pravo na korištenje djela pripada isključivo autoru.

Autor djela iz prethodnog stava ovog člana u slučaju objavljivanja svojih sa-branih djela može i bez dozvole Instituta koristiti to djelo.

Član 39.

Sve pozitivno ocijenjene naučne i stručne radove Institut će po pravilu objaviti, a ukoliko to nije u mogućnosti, Institut će preuzeti, registrirati i dati na korištenje kao autorizirane radove.

Član 40.

Naučne i stručne radove koje Institut ne može objaviti autori mogu, po odobrenju Upravnog odbora, publicirati izvan Instituta.

Član 41.

(Izdavačka politika)

Izdavačku politiku Instituta vodi Naučno vijeće.

Naučno vijeće Instituta u ulozi izdavačkog savjeta:

- utvrđuje trajnije koncepcije izdavačke djelatnosti Instituta,
- utvrđuje godišnji plan izdavačke djelatnosti Instituta,
- imenuje redakcije pojedinih izdanja Instituta,
- utvrđuje recenzente pojedinih publikacija.

Član 42.

Svaka publikacija Instituta ima svoju redakciju koja u okviru programa izdavačke djelatnosti određuje koncept publikacije i uređuje je.

Član 43.

Članovi redakcija publikacija Instituta biraju se na period od dvije godine. Urednici mogu biti ponovno birani u istu redakciju.

Član 44.

Za svaku publikaciju pored recenzije odgovornog urednika pribavit će se najmanje još dvije anonimne recenzije.

Član 45.

Bliže propise o načinu objavljivanja naučnih i stručnih radova i reguliranje autorskih prava donosi Upravni odbor Instituta u skladu s postojećim propisima iz te oblasti.

VII RADNI ODNOSI

Član 46.

Radni odnosi zaposlenika, prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa uređuju se Pravilnikom o radu.

VII NAUČNICI I ISTRAŽIVAČI

Član 47.

(Naučnici i istraživači)

Naučnoistraživački rad obavljaju naučnici i istraživači izabrani u naučna i istraživačka zvanja na Institutu i drugim naučnoistraživačkim ustanovama te naučnici izabrani u naučno-nastavna zvanja na visokoobrazovnim ustanovama.

Član 48.

(Naučna zvanja)

Naučna zvanja u smislu člana 47. ovih pravila su:

- naučni saradnik,

- viši naučni saradnik,
- naučni savjetnik.

Član 49.
(Istraživačka zvanja)

Istraživačka zvanja u smislu člana 47. ovih pravila su:

- stručni saradnik,
- viši stručni saradnik,
- stručni savjetnik.

Član 50.
(Uvjeti izbora u naučna i istraživačka zvanja)

Uvjeti izbora u naučna i istraživačka zvanja reguliraju se posebnim Pravilnikom o izboru u naučna i istraživačka zvanja.

**VIII ZAŠTITA NAUČNOG FONDA I DOKUMENTACIONOG MATERIJALA U
SLUČAJU ELEMENTARNIH NEPOGODA, ZA VRIJEME RATNOG STANJA
ILI U SLUČAJU NEPOSREDNE RATNE OPASNOSTI**

Član 51.
(Komisija za zaštitu naučnog fonda i dokumentacionog materijala)

U slučaju elementarnih nepogoda, za vrijeme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ratne opasnosti imenuje se komisija za zaštitu naučnog fonda i dokumentacionog materijala.

Komisiju iz prethodnog stava ovog člana imenuje Upravni odbor iz reda naučnih radnika i saradnika i utvrđuje rokove za izvršenje zadataka.

Komisija ima pet članova.

Član 52.
(Zadaci komisije)

Komisija je dužna da naučni i dokumentacioni materijal smjesti na odgovarajući način i pohrani na sigurno mjesto.

IX FINANSIRANJE DJELATNOSTI INSTITUTA

Član 53.
(Sredstva za rad)

Institut osigurava sredstva za rad iz budžeta Osnivača, obavljanjem poslova iz registriranih djelatnosti, donacija i iz drugih izvora.

Član 54. (Prihodi)

Institut može stjecati prihode:

- realizacijom naučnoistraživačkog rada,
- pružanjem i prodajom intelektualnih, kulturnih i materijalnih usluga i dobara;
- iz legata, poklona i vakufa,
- od donacija,
- od prodaje vlastitih izdanja: knjiga i časopisa,
- iz drugih izvora u skladu sa zakonskim propisima.

Član 55.

Novčana sredstva Instituta vode se na računu poslovne banke, u skladu s važećim propisima, a knjigovodstveno se posebno prikazuju:

- sredstva iz budžeta Osnivača;
- vlastiti prihodi.

Član 56. (Naredbodavac za izvršenje budžeta)

Naredbodavac za izvršenje budžeta je direktor u granicama utvrđenim zakonom i ovim pravilima.

X – JAVNOST RADA I POSLOVNA TAJNA

Član 57. (Javnost rada)

Rad Instituta je javan.

Javnost rada Instituta osigurava se: objavljivanjem naučnih i stručnih radova u stalnim i povremenim publikacijama, stavljanjem na korištenje dokumentacije Instituta ustanovama i građanima koji se bave proučavanjem islamske tradicije Bošnjaka te obavještavanjem zaposlenika i javnosti o cjelokupnom poslovanju Instituta.

Član 58. (Informiranje zaposlenika)

Zaposlenici Instituta imaju pravo da budu informirani o radu i izvršavanju odluka organa Instituta.

Član 59.

(Poslovna tajna)

Zaposlenici Instituta su obavezni da čuvaju poslovnu tajnu.

Odluku o podacima i aktima koji se smatraju poslovnom tajnom donosi Upravni odbor Instituta.

XI – DONOŠENJE OPĆIH AKATA

Član 60.

(Opći akti)

Opće akte donosi Upravni odbor na prijedlog direktora a objavljuju se najdalje tri dana od njihovog donošenja na oglasnoj tabli Instituta.

Član 61.

Pored pravila Institut ima i sljedeće opće akte:

- Pravilnik o radu,
- Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta,
- Pravilnik o izboru u naučna i istraživačka zvanja,
- Pravilnik o plaćama i naknadama,
- Pravilnik o finansijskom poslovanju, organizaciji i načinu vođenja knjigovodstva,
- Pravilnik o zaštiti od požara,
- Pravilnik o arhivskom i kancelarijskom poslovanju,
- Pravilnik o izdavačkoj i publicističkoj djelatnosti.

XII – PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 62.

(Prijelazne odredbe)

Stupanjem na snagu ovih Pravila, prestaju da važe odredbe Statuta broj: SIZ-79/08 od 05. novembra 2008. godine.

Član 63.

U roku od 180 dana od dana stupanja na snagu ovih pravila, donijet će se akti iz člana 61. ovih pravila.

Član 64

U slučaju prestanka s radom, Osnivač će donijeti odluku o daljnjem raspolaganju imovinom Instituta koja je preostala nakon što se izmire sve obaveze.

Član 65.

(Izmjene i dopune)

Izmjene i dopune ovih pravila donosi Sabor Islamske zajednice u BiH, na prijedlog Upravnog odbora Instituta i uz mišljenje Rijaseta Islamske zajednice u BiH.

Član 66.

(Stupanje na snagu)

Ova pravila stupaju na snagu danom donošenja i objavit će se u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice*.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 40/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. Godine

Na osnovu člana 62. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na devetoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je sljedeći

PRAVILNIK

o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima

Član 1.

U Pravilniku o imamima (*Glasnik IZ u BiH* br. 5-6/2008) u članu 3. stav 1. iza riječi

„imami obavljaju“, dodaje se riječ „*imamsku*“.

Član 2.

U Pravilniku o imamima (*Glasnik IZ u BiH* br. 5-6/2008) u članu 5. stav 1. iza riječi „imami obavljaju“, dodaje se riječ „*imamsku*“.

Član 3.

U Pravilniku o imamima (*Glasnik IZ u BiH* br. 5-6/2008) član 24. koji je promijenjen Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima broj: SIZ-25/10 od 14. aprila 2010. godine, mijenja se i glasi:

„Imam ima pravo na plaću koja mu se isplaćuje svakog mjeseca u visini utvrđenoj ugovorom o obavljanju imamske službe prema njegovim ugovorenim i izvršenim radnim obavezama“.

„Kriteriji za utvrđivanje, uvećanje i isplatu plaće uređuju se pravilnikom kojeg donosi svaki medžlis posebno, a kao kriteriji uzimaju se: stručna sprema, obim i složenost poslova, hifz, naučna zvanja i drugo”.

Ukupan iznos utvrđene i obračunate plaće za imame sa punim radnim vremenom ne može biti manji od iznosa prosječne neto plaće isplaćene u Bosni i Hercegovini prema posljednjim podacima objavljenim od strane Agencije za statistiku.

Isplata plaće iz prethodnog stava vrši se svakog mjeseca u periodu od 1. do 10. u mjesecu za prethodni mjesec.

Član 4.

U Pravilniku o imamima (*Glasnik IZ u BiH* br. 5-6/2008) u članu 48. stav 1. tačka 5. mijenja se i glasi: „kontrolira rad mekteba i nadzire rad vjeroučitelja, preduzima mjere za otklanjanje uočenih nedostataka i predlaže medžlisu, muftiji i Rijasetu IZ-e u BiH, preduzimanje potrebnih mjera za unapređenje rada u ovim oblastima“.

Član 5.

U Pravilniku o imamima (*Glasnik IZ u BiH* br. 5-6/2008) u članu 50. dodaje se novi stav koji glasi: „Svojstvo imama zadržavaju i svi dekretirani imami koji su za završenom medresom stekli zvanje imam, hatib i muallim“.

Član 6.

Iza člana 74. Pravilnika o imamima (*Glasnik IZ u BiH* br. 5-6/2008) dodaje se novi član 74a koji glasi:

„Za imame u dijaspori za lakše povrede radne dužnosti i discipline predviđene ovim Pravilnikom, postupak u prvom stepenu vodi i mjeru izriče tročlana disciplinska komisija koju imenuju izvršna ili upravna tijela krovne organizacije“.

„Po žalbi na odluku komisije iz prethodnog stava odluku donosi Disciplinsko vijeće krovne organizacije kojeg imenuje Rijaset Islamske zajednice“.

„Ova odluka je konačna i izvršna, te protiv nje nije dopuštena žalba“.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Broj: 41/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Na osnovu člana 62. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i člana 14. Poslovnika o radu, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na deve-

toj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je sljedeći

PRAVILNIK O ODLIKOVANJIMA I PRIZNANJIMA

I OPĆE ODREDBE

Član 1.

Ovim Pravilnikom se propisuje: procedura za dodjelu, vrste, uručenje, izgled i tehnička izvedba, te druga značajna pitanja vezana za dodjelu odlikovanja i priznanja Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 2.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini dodjeljuje odlikovanja i priznanja.

Član 3.

Odlikovanja i priznanja Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini dodjeljuju se državnicima (stranim i domaćim), organizacijama (stranim i domaćim), ustanovama, institucijama i pojedincima za doprinos u sferi vjerskog, kulturnog i općeg društvenog života a od posebnog značaja za Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini, Bošnjake u domovini i dijaspori, kao i sve muslimane Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 4.

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini će provesti tehničku izvedbu, izgled i zaštitu autorizacije odlikovanja i priznanja.

Izrada, promet i prodaja odlikovanja i priznanja nije dozvoljena.

Član 5.

Odlikovanja i priznanja imaju službeni naziv i materijalnu vrijednost.

II ODLIKOVANJA

Član 6.

Odlikovanja su:

- Mehmed Refik efendija Hadžiabdić, *šejhu-l-islam*;
- Gazi Husrev-beg;
- Hasan Kafija Pruščak;
- Fadil-paša Šerifović;
- Odlikovanje Islamske zajednice.

Član 7.

Odlikovanje Šejhu-l-islam Refik Hadžiabdić predstavlja visoko odlikovanje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koje se dodjeljuje alimima za životno djelo i izuzetan doprinos vjerskom životu: imamima, hatibima, muallimima, vjeroučiteljima, profesorima i odgajateljima u odgojno-obrazovnim ustanovama i službenicima Islamske zajednice, kao i izuzetan doprinos pisanoj riječi i intelektualnom angažmanu u društvu.

Član 8.

Odlikovanje Gazi Husrev-beg predstavlja visoko odlikovanje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koje se dodjeljuje za izuzetan doprinos materijalnom i nematerijalnom razvoju infrastrukturnih resursa, arhitekturi i ekonomskom prosperitetu zajednice.

Član 9.

Odlikovanje Hasan Kafija Prušćak predstavlja visoko odlikovanje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koje se dodjeljuje za izuzetan doprinos u obrazovnoj i općoj društvenoj afirmaciji Bošnjaka, kao i doprinos za hrabrost i zaštitu ljudskih prava.

Član 10.

Odlikovanje Fadil-paša Šerifović predstavlja visoko odlikovanje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koje se dodjeljuje za izuzetan doprinos afirmaciji u oblasti kulture i islamske tradicije Bošnjaka.

Član 11.

Odlikovanje Islamske zajednice predstavlja visoko odlikovanje koje se dodjeljuje za doprinos općem razvoju zajednice.

III PRIZNANJA

Član 12.

Priznanja koja dodjeljuje Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini su:

- Plaketa Islamske zajednice;
- Nagrade;
- Pohvale.

Član 13.

Plaketa Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini dodjeljuje se pravnim i fizičkim licima za životno djelo i izuzetan doprinos vjerskom životu: imamima, hatibima, muallimima, muallimama, vjeroučiteljima, profesorima

i odgajateljima u odgojno-obrazovnim ustanovama i službenicima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, pisanoj riječi i intelektualnom angažmanu u društvu, materijalnom i nematerijalnom razvoju infrastrukturnih resursa, arhitekturi, ekonomskom prosperitetu zajednice, doprinos u političkoj, obrazovnoj i općoj društvenoj afirmaciji Bošnjaka, zaštiti ljudskih prava i hrabrosti, te doprinos afirmaciji kulture i tradicije Bošnjaka.

Član 14.

Nagrade i pohvale se dodjeljuju fizičkim licima, zaposlenicima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koji su svojim radom i odnosom prema radu doprinijeli ugledu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, a dodjeljuju se povodom obilježavanja značajnih datuma, jubileja, godišnjica i drugo.

Naziv i oblik nagrade utvrđuje Rijaset Islamske zajednice na prijedlog Komisije za dodjelu odlikovanja i priznanja.

IV PROCEDURA ZA DODJELU ODLIKOVANJA I PRIZNANJA

Član 15.

Inicijativu za dodjelu odlikovanja i priznanja mogu podnijeti organi, ustanove i institucije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Inicijativu za dodjelu odlikovanja i priznanja mogu podnijeti i druga fizička lica unutar Islamske zajednice posredstvom nekog od organa, ustanova i institucija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 16.

Inicijativa se pokreće putem Komisije za dodjelu odlikovanja i priznanja koju na mandat od 4 godine imenuje Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Komisija se sastoji od pet članova.

Komisija donosi Poslovník o svom radu.

Član 17.

Inicijativa se podnosi u pisanom obliku i mora sadržavati: ime i prezime, ime roditelja, datum rođenja, mjesto i državu rođenja, državljanstvo, naziv pravne osobe, adresu prebivališta ili sjedišta pravne osobe, naziv odlikovanja ili priznanja za koje se podnosi inicijativa, osnovne podatke o pravnoj osobi, te odgovarajuće obrazloženje prijedloga.

Član 18.

Komisija može prije razmatranja inicijative zatražiti i dodatne podatke i mišljenje od podnosioca inicijative, od drugih organa Islamske zajednice i od trećih lica.

Član 19.

Odlikovanja i priznanja mogu se dodijeliti i posmrtno.

Odlikovanja i priznanja koja se dodjeljuju posmrtno predaju se članovima porodice te osobe.

Članovima porodice smatraju se bračni drug, djeca, unuci i roditelji odlikovane osobe.

Ako odlikovano lice nema članova porodice iz stava 3. ovog člana, odlikovanje ili priznanje može se predati nadležnoj instituciji za čuvanje.

Član 20.

Odlikovanja i priznanja Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini uručuje reisu-l-ulema.

Odlikovanje i priznanje reisu-l-ulemi dodjeljuje Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 21.

Reisu-l-ulema može iz posebno opravdanih razloga određenoj osobi ili pravnom licu po ukazanoj potrebi dodijeliti odlikovanje ili priznanje mimo odlikovanja iz člana 6. ovog Pravilnika.

Član 22.

Ako odlikovano lice odbije da primi odlikovanje ili mu se odlikovanje ne može uručiti, ukaz o odlikovanju javno će se saopštiti a odlikovanje se može predati nadležnoj instituciji na čuvanje.

Član 23.

Niži organi Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini mogu donijeti Pravilnike o dodjeli odlikovanja i priznanja iz svoje nadležnosti i iste su dužni dostaviti Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na verifikaciju i saglasnost.

V ZAVRŠNE ODREDBE

Član 24.

Odlikovanja i priznanja dodijeljena u skladu sa ovim Pravilnikom mogu se oduzeti, na prijedlog Komisije za dodjelu odlikovanja i priznanja.

Član 25.

Stupanjem na snagu ovog Pravilnika prestaju da važe svi raniji akti kojima je bila regulisana ova materija.

Član 26.

Ovaj Pravilnik stupa na snagu danom donošenja.

Predsjednik Sabora
Safet Softić

Dekreti o postavljenju imama

Broj: 02-07-1-1069-1/14.

Datum: 24. džumade-l-uhra 1435. god. po H.

24. 04. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Mostar br. 419/14. od 22. 04. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Kafadar (Mustafe) Jusuf, rođen 29. 02. 1980. godine u Gornjoj Bijenji, Neve-sinje, diplomirani imam, hatib i muallim, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Donja Mahala, Medžlis Islamske zajednice Mostar, počevši od 24. 04. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 24. 04. 2014. godine.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijaseta br.02-07-1-97-1/13. od 16. 01. 2013. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o premještanju imama

Broj: 02-07-1-1348-1/14.

Datum: 01. ša'ban 1435. god. po H.

30. 05. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tuzla br. 01-07-1-507/14. od 28. 05. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Grabovica, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imama, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Sinanović (Mustafe) Dženan, profesor islamske teologije, rođen 16. 03. 1979. godine u Varešu, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Pasci, Medžlis Islamske zajednice Tuzla, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 04. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Grabovica, Medžlis Islamske zajednice Tuzla, počevši od 01. 05. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Tuzla i Sinanović Dženan će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 05. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o stavljanju van snage dekreta

Broj:02-07-1-1394/14

Datum, 06. ša'ban 1435. h.g.

04. juna 2014. godine

U skladu sa ovlaštenjima iz člana 8. i 9. Pravilnika o radu reisu-l-uleme i zamjenika reisu-l-uleme, a shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008), reisu-l-ulema donosi:

DEKRET

o stavljanju van snage dekreta

broj: 02-07-1-721-1/14 od 18. 03. 2014. godine

Stavlja se van snage dekret o postavljenju glavnog imama, broj: 02-07-1-721-1/14 od 18. 03. 2014. godine, kojim je Beširević (Huse) Faruk postavljen na dužnost glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Breza sa danom stupanja na snagu dekreta 21. 06. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o razrješenju imama

Broj: 02-07-1-1251-1/14.

Datum: 23. redžeb 1435. god. po H.

22. 05. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 01-FH-07-130-1/14. od 16. 05. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imama (*Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Hadžirušidović (Nurije) Merzuk, imam, hatib i muallim u džematu Donja Puharska, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, razrješava se dužnosti u džematu Donja Puharska, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, zaključno sa 31. 05. 2014. godine, radi odlaska u Štokholm, Švedska.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijaseta br. 02-MO-07-1589-1/10. od 04. 10. 2010. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1251-1-2/14.

Datum: 23. redžeb 1435. god. po H.

22. 05. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 01-FH-07-130-1/14. od 16. 05. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imama (*Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o razrješenju dužnosti glavnog imama

Hadžirušidović (Nurije) Merzuk, glavni imam, Medžlisa Islamske zajednice Prijedor, razrješava se dužnosti glavnog imama, Medžlisa Islamske zajednice Prijedor, zaključno sa 31. 05. 2014. godine, radi odlaska u Štokholm, Švedska.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijaseta br.02-MO-4048/2000. od 30. 10. 2000. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1408-1/14.

Datum: 07. ša'ban 1435. god. po H.
05. 06. 2014. god

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bihać br. 25-GI-08-541/2014. od 04. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o prestanku službe

Boja (Alije) Akaidu, imam, hatib i muallim u džematu Brekovića, Medžlis Islamske zajednice Bihać, prestaje služba u džematu Brekovića, Medžlis Islamske zajednice Bihać, zaključno sa 13. 04. 2014. godine, zbog preseljenja na ahiret.

Ovim dekretom stavlja se van snage Rješenje Starješinstva Islamske zajednice BiH, Hrvatske i Slovenije, Sarajevo br.1275/85 od 03. 07. 1985. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1443-1/14.

Datum: 07. ša'ban 1435. god. po H.
05. 06. 2014. god

Rješavajući po zahtjevu Ureda muftije mostarskog br. 07-1-211/14. od 02. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redov-

noj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti glavnog imama

Prof. Dedović (Nazifa) Salem, glavni imam Medžlisa Islamske zajednice Mostar, razrješava se dužnosti glavnog imama, Medžlis Islamske zajednice Mostar, zaključno sa 24. 05. 2014. godine, radi imenovanja na dužnost mostarskog muftije.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Napomene saradnicima

Glasnik je zvanično glasilo Rijaseta Islamske zajednice BiH. Izlazi dvomjesečno. Objavljuje akademske članke, istraživačke i stručne radove, prevedene tekstove, prikaze knjiga iz oblasti vjerskih disciplina i islamske/bošnjačke kulturne baštine kao i službena akta organa Rijaseta Islamske zajednice u BiH. Objavljuje i radove iz drugih oblasti po odluci urednika. Glasnik nastoji popularizirati naučna istraživanja iz oblasti islamskih nauka i kulturne baštine Bošnjaka te informirati čitaoce o radu službi i institucija Rijaseta IZ-e.

Svi objavljeni radovi odobreni su od strane urednika. Akademska, pravna i jezička odgovornost je na autorima radova. Osnovni jezik Glasnika je bosanski. Prilikom pisanja radova primjenjuje se norma Pravopisa bosanskog jezika sa fonetskom transkripcijom dok se naučna tran-

skripcija primjenjuje u uskostručnim tekstovima. Vrstu naučne transkripcije bira autor. Radovi mogu sadržavati arapski, turski, perzijski kao i druge jezike u transkripciji. Dostavljeni radovi su predmet provjere urednika u smislu akademskih i tehničkih kriterija. Autori prihvataju redakcijske intervencije u tekstu.

Radovi se mogu poslati putem maila glasnik_riz@yahoo.com ili na adresu: Gazi Husrev-begova 56a, 71000 Sarajevo. Rad mora biti u Microsoft Wordu ne veći od 10 stranica formata A4, font Times New Roman. Slike i svi drugi prilozi moraju biti priloženi odvojeno.

Sva prava zadržana. Nijedan dio Glasnika ne može biti umnožavan, pohranjivan u sisteme za umnožavanje bez prethodnog dopuštenja Uredništva i autora tekstova, izuzev kratkih navoda u naučne svrhe.

ISSN 1512-6609, ISSN 2233-095X (Online)

Izdavač: RIJASET ISLAMSKE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI. Urednik: MUSTAFA PRLJAČA; tehnički urednik: SUAD PAŠIĆ lektura: TARIK JAKUBOVIĆ; dizajn korice: AIDA KRZIĆ; prijevod na arapski jezik: NURKO KARAMAN; prijevod na engleski jezik: IFET MUSTAFIĆ. DTP: El-Kalem. Štampa: Štamparija BLICDRUK, d.o.o. - Sarajevo; Uredništvo i administracija: 71000 Sarajevo, Gazi Husrev-begova br. 56A, telefon: 033/532-255, fax: 033/441-800, e-mail: glasnik_riz@yahoo.com. Glasnik izlazi dvomjesečno. Rukopise slati na adresu Uredništva. Rukopisi se ne vraćaju. Štampani tiraž 2000 primjeraka. Cijena Glasnika iznosi 10 KM. Uplata u KM na žiro-račun 1602005500015065 kod VAKUFSKE BANKE DD Sarajevo - uz naznaku za Glasnik. Glasnik je upisan u registar javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta pod brojem 446 od 27. 08. 1994. godine.